JEAN LIEDLOFF

CONCEPTUL CONTINUUM

ÎN CĂUTAREA FERICIRII PIERDUTE

Cluj Napoca, 2012

Jean Liedloff

Conceptul Continuum

Sau cum permitem naturii umane să funcționeze

Despre părinți

Cu trei luni înainte de a fi publicată cartea în 1975, un prieten m-a rugat să împrumut o copie unui cuplu care aştepta primul lor copil. Amândoi au citit-o rapid. Am cunoscut-o pe Millicent la un prânz cu Seth, care avea deja trei luni. Mama mi-a spus ca şi ea şi soțul ei, Mark, de profesie medic, fuseseră convinşi că ideile mele au sens, pentru că se potriveau şi cu propriile lor sentimente. Era foarte nerăbdătoare ca şi alți părinți să citească această carte, şi în acelaşi timp îngrijorată că unii s-ar putea descuraja la ideea ca trebuie sa-şi poarte copilul într-una pentru câteva luni.

„Înțelegeam de ce are rost", a spus ea „şi totuşi eram sigură că nu aveam să car după mine echivalentul unui sac de cartofi de 5 sau 7 kg toată ziua şi toată noaptea. Îmi e frică să nu îndepărtezi oamenii total. De ce nu te limitezi la ideea de *a pune cumpărăturile în cărucior şi a purta copilul,* cum te-am auzit spunând la radio? Majoritatea vor fi doritori să facă asta, iar ajungând acasă nu vor mai vrea să pună copilul jos. Eu nu-l puneam pe Seth, ca nu-mi mai doream asta".

„Asta era şi ideea”, i-am spus, „doar când copilul e născut şi sentimentele tale pentru el nu sunt negate, funcționează propunerea, nu fiindcă ți-a spus cineva că trebuie să faci aşa. Şi nici nu ai vrea să fi blocată în *doar* grija unui copil, înainte de a-l întâlni şi a te îndrăgosti de el”.

„Am rezolvat problema băiței luându-l pe Seth cu mine şi făcând baie în acelaşi timp”, a continuat, „dacă vine şi Mark în timp util, nu se poate abține să nu intre şi el. Adoră să doarmă cu Seth la fel de mult ca şi mine”.

„Din fericire am o afacere cu un prieten, gen editura, aşa ca nu a fost nevoie să-mi las serviciul. Muncesc din picioare şi acum sunt obişnuită să-l port în cuibărel, în spate sau pe şold. Îl pot muta în față când vrea să sugă. Nu ajunge să plângă, doar mârâie şi se foieşte. Noaptea, la fel, ajunge să se fâțâie un pic şi ştiu ca îi e foame. Doar îi ofer sânul şi nici măcar nu e nevoie să mă trezesc de-a binelea”.

„Am găsit soluții să fac toată munca în casă şi în grădină fără să-l pun pe Seth jos. Îl pun jos doar când fac patul şi-l rostogolesc printre cearşafuri şi plapume, iar lui îi place asta. Şi aştept de obicei până mă poate ajuta Mark aducând cărbuni din pivniță. Singurul moment când nu suntem împreună este atunci când călăresc. O prietenă îl ține atunci. Dar totdeauna sunt nerăbdătoare să-l iau înapoi la sfârşit. Ma simt aşa de bine să-l am cum lipit de mine”.

Seth era liniştit şi relaxat pe timpul mesei şi, la fel ca şi copii Yekuana povestiți în carte, chiar uşor de ținut.

Este de înțeles că bebeluşii occidentali nu sunt bine primiți în birouri, magazine, ateliere şi nici măcar la dineuri. De obicei țipă şi lovesc, dau din mâini şi-şi înțepenesc corpurile, aşa că cer două mâini şi multă atenție să-i țină sub control. Par să fie supraîncărcați cu energie de la atâta timp petrecut în afara câmpului energetic al unei persoane active, câmp care se descarcă în mod natural. Când sunt ridicați sunt încă rigizi, încărcați cu tensiune şi încearcă să scape de disconfort dând din mâini şi din picioare sau cerând persoanei care-i ține să-i legene pe genunchi sau să-i arunce în aer. Millicent era surprinsă de diferența dintre tonusul corpului lui Seth şi al altor copii. Corpul lui era moale, zicea ea. Al celorlalți părea țeapăn.

Avem nevoie să recunoaştem, că îngrijind copiii în modul îl care i-am îngrijit sute de mii de ani, ne asiguram ca vor fi calmi, liniştiți, nesolicitanți. Numai atunci vor scăpa de paradoxalul conflict şi mamele care muncesc, care nu doresc să se izoleze şi să se plictisească toată ziua fără compania unui adult. Bebeluşii luați la muncă sunt exact acolo unde au nevoie să fie - cu mamele lor; iar mamele sunt exact acolo unde au nevoie să fie - cu cei de-o seamă cu ele, nu prestând grija copiilor, ci o muncă demnă de adulții inteligenți. Oricum, angajatorii au slabe şanse să devină receptivi la această idee până nu se îmbunătățeşte reputația bebeluşilor.

Revista MS a făcut un efort eroic de a introduce bebeluşii în birouri, dar nu ar fi fost nevoie să se străduie

aşa de tare dacă bebeluşii ar fi fost în contact fizic cu cineva, în loc să fie puşi în coşulețe pe mesele alăturate.

Nu toată lumea a reuşit să aplice principiile continuum aşa devreme şi aşa plăcut ca Millicent şi Brian, care au acum mai mulți copii îngrijiți ca şi Seth. O mămică, Anthea, mi-a scris că, imediat ce a citit cartea şi-a dat seama că ar fi trebuit să-şi asculte instinctele în loc de sfaturile „experților" în îngrijirea copiilor. Acum avea un băiat de patru ani, Trevor, cu care făcuse toate lucrurile „rele". Şi mai era un bebeluş pe drum. Va fi un „bebeluş continuum" de la început, dar ce facem cu Trevor?

E dificil să porți un copil de patru ani încolo şi încoace, pentru a compensa „etapa pierdută în-brațe". În plus, e important pentru el să se joace, să exploreze şi să învețe, conform vârstei cronologice. Aşa că i-am sugerat Antheei şi soțului ei, Brian, să-l ia pe Trevor să doarmă cu ei noaptea şi, pe timpul zilei, să lase lucrurile cam cum erau, în plus să-l încurajeze pe băiat să le stea în poală şi să-i fie lui disponibili fizic oricând este posibil. I-am mai rugat să țină un jurnal zilnic cu ce se întâmplă. S-a întâmplat imediat după ce apăruse cartea şi m-am gândit că experiența lor ar putea folosi şi altora.

Anthea a ținut jurnalul cu rigurozitate. În primele nopți n-a prea dormit nici unul. Trevor s-a tot foit şi-a plâns. Le-a dat picioare în nas şi coate în urechi. A tot cerut pahare cu apă la ore incomode. Odată Trevor s-a întins perpendicular pe pat, împingându-i pe Anthea şi pe Brian să atârne pe marginile saltelei. În multe dimineți

Brian pleca împleticindu-se la birou, irascibil şi cu ochii roşii. Dar am perseverat, spre deosebire de alții care după trei sau patru nopți, îmi spuneau „Nu funcționează nu am putut dormi" şi renunțau.

După trei luni Anthea a anunțat că nu mai aveau probleme, toți trei dormeau neîntorşi toată noaptea. Nu numai că s-a îmbunătățit semnificativ relația cu Trevor, dar şi relația dintre ei doi. „Şi", mi-a mai spus ea la sfârşitul raportului, menționând acest lucru pentru prima data, „Trevor a încetat să mai fie agresiv la şcoală".

Câteva luni mai târziu, Trevor s-a mutat în patul lui din proprie inițiativă. Şi-a luat porția din ce-ar fi fost experiența de a dormi împreună cu părinții, în calitate de bebeluş. Sora lui mai mica dormea tot în patul părinților, dar şi după ce aceasta s-a mutat în patul ei, Trevor ştia că este binevenit oricând simte nevoia.

DE CE SĂ NU NE SIMȚIM VINOVAȚI DESPRE FELUL ÎN CARE NE-AM ÎNGRIJIT COPIII, DE ALTFEL NU SINGURII DIN LUMEA OCCIDENTALĂ

O altă mămică, Rachel, a cărei familie de patru persoane era în plină creştere, mia scris, „Consider cartea ta drept unul dintre cele mai crude texte citite de mine. Nu sugerez ca nu ar fi trebuit s-o scrii. Nici măcar nu spun că nu aş fi vrut s-o citesc. Doar că m-a impresionat profund, m-a rănit adânc, m-a provocat în mod deosebit. Nu vreau să concep cât de corectă poate fi teoria ta şi mă străduiesc din răsputeri să evit să-mi dau seama... (Să te ierte Dumnezeu pentru partea prin ce trec bebeluşii,

apropos, căci, după vorba nemuritoare a lui Noel Coward, eu nu voi putea!)... Mă tot mir, de fapt, cum de n-ai fost mazilită şi linşată între timp... Orice mamă care o citeşte, cred că face tot ce-i stă în puteri să evite consecinţele acestei teorii... Ştii, cred că totul a devenit suportabil, când mi-am dat seama ca toate simptomele prin care trecem sunt normale şi inevitabile - „naturale", ca să folosesc un termen des folosit pentru liniştire de către alte mame, psihologi infantili şi alte cărţi. Acum, că mi-ai băgat în cap ideea ca lucrurile pot sta şi altfel, ai bine, nu mă abţin să-ţi spun că pentru douăzeci şi patru de ore după ce am citi cartea, fără să mai vorbim de perioada când chiar o citeam, eram aşa depresată că îmi venea să mă împuşc".

Din fericire, nu a făcut-o şi între timp am devenit prietene apropiate, a devenit o susţinătoare a conceptului continuum şi eu o admiratoare a sincerităţii şi elocinţei ei. Dar sentimentele exprimate de ea - depresia, vina, regretul - au răsărit destul de des printre cititorii cu copii măricei.

Da, sigur că este sfâşietor la ceea ce le-am făcut, cu cele mai bune intenţii, oamenilor pe care-i iubim cel mai mult. Dar să ne gândim şi la ceea ce părinţii noştri iubitori - la fel de ignoranţi şi inocenţi - ne-au făcut noua şi fără îndoială, li s-a făcut şi lor. Majoritatea lumii literate ni se alătură în victimizarea fiecărui bebeluş nou, nevinovat: a devenit un obicei (pentru motive pe care nu le detaliez aici). Cine dintre noi, aşadar, are dreptul să-şi asume întreaga vină, sau chiar şi rolul de victimă, ca şi cum unul

singur ar fi trebuit să ştie mai bine? Pe de altă parte, dacă de teama unei vinovății prea mari, refuzăm să conştientizăm ceea ce ne facem unii altora, cum rămâne cu speranța în schimbare.

S-o luăm, de exemplu pe Nancy, o femeie frumoasă, cu părul alb care a participat la o conferință de-a mea din Londra. Mi-a spus ca ea şi fiica ei - care avea treizeci şi cinci de ani - au citit amândouă cartea, înțelegerea dobândită asupra relației lor le-a adus mai aproape decât au fost vreodată. Altă mamă, Rosalind, mi-a spus că a picat într-o depresie şi a plâns câteva zile după ce a citit cartea. Soțul ei a fost înțelegător şi a avut grijă cu răbdare de cele două fiice ale lor, în timp ce Rosalind vegeta, incapabilă să-şi continue viața din noua perspectivă. „La un moment dat", mi-a zis ea, „mi-am dat seama ca singura variantă de a merge înainte era să mai citesc odată cartea... de data asta pentru încurajare".

DESPRE STRANIA NOASTRĂ ORBIRE

O cunoştință mi-a telefonat într-o zi, încântată de experiența avută pe autobus. Stătea în spatele unei doamne indiene cu copil mic, care se simțeau foarte bine împreună, senini, având o relație plină de respect, caz rar întâlnit în societatea britanică. „Era minunat", mi-a zis, „tocmai terminasem de citit cartea ta şi tocmai îi aveam în fața ochilor, exemple vii. M-am mai intersectat înainte cu asemenea oameni, fără să dau atenție la ceva ce îmi era acum evident. Niciodată nu apreciasem lecția pe care

ne-ar putea-o da, măcar de i-am înțelege cum se descurcă... şi de ce noi nu".

Aşa de orbiți suntem că există în Anglia chiar şi o Asociație Națională a Părinților cu Copii care nu Dorm. Funcționează aparent după modelul Alcoolicilor Anonimi, îmbărbătând victimele bebeluşilor plângăcioşi cu compasiune şi consolări de genul: „În- tr-un final tot cresc". ; „Faceți cu schimbul cu soțul sau soția, ca măcar unul dintre voi să doarmă cate puțin".; „Nu-i strică unui bebeluş să fie lăsat să plângă, dacă ştiți că nu are probleme". Cea mai *bună* recomandare a lor este totuşi: „Daca toate celelalte încercări dau greş, nu-i face rău nici să-l lăsați să doarmă cu voi în pat". Nu răsare nicicum propunerea de pace şi încrederea în bebeluşi, care - în mod unanim şi explicit - anunță unde e locul lui.

DESPRE A FI „CENTRAT PE COPIL" SAU PERMISIV

Un părinte concentrat pe copil nu numai că poate ajunge plictisit, şi plictisitor pentru ceilalți, dar are toate şansele să ofere o îngrijire incompletă. Aşteptările unui bebeluş sunt de a lua parte la viața unei persoane active, în contact fizic constant, martor la diferitele experiențe pe care le va avea mai târziu în viață. Rolul lui câtă vreme se află în brațe este pasiv, cu toate simțurile deschise. Ocazional se bucură de atenție directă, pupici, gâdilituri, aruncări în aer şi altele. Dar treaba lui e să absoarbă cât de multe acțiuni, interacțiuni şi condiții de mediu de la îngrijitorul lui, fie adult, fie copil. Aceste informații îl pregătesc să-şi ia locul printre ai săi, ajutându-l să

înțeleagă ceea ce fac. A zădărnici acest impuls puternic - privind întrebător, să zicem, la un bebeluş care şi el priveşte întrebător - creează o frustrare profundă; îi încătuşează mintea. Aşteptarea bebeluşului de o figură puternică, activă, centrală, în jurul căreia să orbiteze, este subminată de o persoană aservită, slabă emoțional, care cere acceptare şi aprobare. Bebeluşul va semnala insistent, nu o face pentru a primi şi mai multă atenție. Este, de fapt, cererea pentru tipul corect de îngrijire. Mare parte din frustrarea lui se datorează ineficienței de a obține răspunsul dorit prin semnalele lui (că lucrurile nu sunt în regulă).

Unii dintre cei mai exasperanți şi „contradictorii" copii sunt cei al căror comportament antisocial este, de fapt o pledoarie pentru a li se arăta cum să se comporte cooperant. Permisivitatea îi privează pe copii în mod constant de modele de viață adultă, unde să-şi poată găsi locul într-o ierarhie naturală a experienței mai multe sau mai puține; unde acțiunile lor de dorit sunt acceptate şi acțiunile nedorite sunt respinse, în timp ce ei înşişi sunt întotdeauna acceptați.

Copiii au nevoie să ştie că sunt considerați bine intenționați de la sine, ființe esențialmente sociale care încearcă să facă ce pot mai bine şi care au nevoie de răspunsuri autentice de la cei mai mari, răspunsuri care să-i ghideze. Un copil caută informația despre ce se face şi ce nu se face; aşa ca dacă sparge o farfurie, are nevoie să vadă ceva furie sau părere de rău față de distrugerea provocată; şi nu o retragere a aprecierii lui - ca şi cum el

n-ar fi şi el nervos sau trist ca i-a alunecat şi că nu a reuşit din proprie inițiativă să fie mai grijuliu.

Dacă părinții permisivi nu fac distincție între acțiunile acceptabile şi neacceptabile, copilul deseori se comportă mai deranjant şi neaşteptat ca să-şi forțeze părinții să-şi joace corect rolul. Apoi, când nu mai pot suporta să le fie încercată răbdarea, părinții riscă să explodeze cu toată furia reprimată, înspre copil, poate spunându-i că „a fost de-ajuns" şi trimițându-l din fața lor. Mesajul pe care îl primeşte este că tot comportamentul anterior, pe care l-au tolerat, era, de fapt, rău; că părinții nu-şi exprimau atunci adevăratele sentimente şi că răutatea iremediabilă a copilului a pus în sfârşit capăt pretinsei amabilități a părinților. Jocul este astfel definit în multe familii, ai căror copii înțeleg că se aşteaptă de la ei că vor să „scape" cu cât mai mult comportament nedorit se poate până nu cade toporul, când se vor adeveri în adevărata lumină, drept inacceptabili.

În unele cazuri, când părinții - mai ales dacă au avut primul lor copil târziu în viață -se pliază aşa dezastruos pe micuții lor că nu arata în *nici* un fel diferența între ceea ce se face şi ceea ce nu se face, copiii sunt aproape înnebuniți de frustrare. Se revoltă la fiecare întrebare „Ai vrea să ai asta?", „Ai vrea să faci aia?", „Ce-ai vrea să mănânci?... să faci?... să îmbraci?", „Ce vrei să facă mami?" şi aşa mai departe.

Am cunoscut o fetiță frumuşică de doi ani şi jumătate care a fost crescută astfel. Deja nu mai zâmbea niciodată.

Orice propunere, oricât de vagă din partea părinților ei, legată de ceva ce ar putea-o satisface era întâmpinată cu strâmbături de nemulțumire şi cu „Nu”-uri obstinate. Respingerea ei îi făcea şi mai patetici şi aşa mergea mai departe jocul disperat. Sărmana fetiță nu reuşea să-şi facă părinții să-i dea un exemplu din care să poată învăța, pentru ca tocmai o luaseră pe ea de reper. Ei voiau să-i ofere tot ce-şi dorea, dar nu puteau înțelege nevoia ei reală ca ei să se implice în a-şi trăi viața de adulți, cu ea printre ei.

Cantitatea enormă de energie consumată de copii în încercarea de a atrage atenția nu se datorează faptului că au nevoie de atenție în sine. Ei semnalează pur şi simplu că experiența lor este inacceptabilă şi se străduie doar să atragă atenția îngrijitorului ca să o corecteze. Tendința pe viață de a atrage atenția este doar continuarea eşecului copilului frustrat de a o obține la timpul ei, până când cerința de a fi băgat în seamă a devenit un scop în sine, un fel de concurs compulsiv de voințe. Aşadar genul de atenție parentală care obține tot mai multe semnalări din partea copilului, este în mod clar una nepotrivită. Logica naturală ne opreşte să credem în evoluția unei specii având caracteristica de a-şi duce părinții în eroare cu milioanele. O scurtă privire asupra altor milioane de părinți din țările Lumii a Treia - care nu au avut „privilegiul” de a li se spune să nu mai aibă înțelegere şi încredere în copiii lor, ne arată că familiile trăiesc în pace, cu o adăugare nerăbdătoare şi utilă la forța de muncă a familiei cu fiecare copil mai mare de 4 ani.

GANDURI NOI DESPRE PSIHOTERAPIE

Abordarea mea pentru vindecarea efectelor privațiunilor din copilărie a evoluat de la încercarea de a reproduce experiențele pierdute la transformarea mesajelor dăunătoare, conştiente sau inconştiente, care au rămas în psihic, ca rezultat al acelor experiențe pierdute. Mi-am dat seama în experiența de psihoterapeut că individul îşi poate schimba aşteptările slabe sau negative despre sine, înțelegând în profunzime care sunt aceste aşteptări, cum au ajuns acolo şi de ce sunt false. Cel mai înrădăcinat sentiment de inadecvare este, la origine, o conştiință înnăscută a propriei valori. Această încredere este trădată şi erodată de experiențe ce impun credințe eronate, credințe pe care în copilăria timpurie şi chiar mai apoi, nu suntem capabili să le punem la îndoială. Fricile - amenințări fără nume şi fără formă cu consecințe prea înfricoşătoare ca să le privim în față - limitează orice libertate de acțiune sau chiar de gândire, care ar putea tinde în acea direcție. Aceste frici sunt uneori atât de restrictive încât persoana simte să-şi trăiască viața într-o închisoare auto-impusă.

Dând de urma acestor trăiri, până la originea lor, ele se relevă, privite din perspectiva adultului, drept experiențe înspăimântătoare doar pentru copil. Efortul neîncetat, epuizant de a evita să facă față acelei spaime este, în sfârşit abandonat, iar partea de viață care a fost ținută în umbră, iese la lumină. Persoana poate acum să-

şi permită să facă sau să fie tot ceea ce-i fusese interzis; să aibă succes sau să rateze; să fie „de treabă” sau să renunțe la a mai fi aşa „de treabă”; să iubească sau să accepte să fie iubit; să-şi asume riscuri sau să se oprească din a risca atâta, fără compulsia incomodă care frânează folosirea optimă a rațiunii, instinctului şi intelectului.

La sfârşitul anilor 1970, în timpul ultimului dintre cei 30 de ani de cercetare-pionierat în terapia abreacției (*Abrecție = descărcare emoțională prin care subiectul se eliberează de afectul legat de amintirea unui eveniment traumatic, permițându-i astfel să nu devină sau să rămână patogen. Abreacția, ce poate fi provocată în cursul psihoterapiei, mai ales sub hipnoză, producând astfel un efect de catharsis, poate avea loc şi în mod spontan, separată printr-un interval mai scurt sau mai lung de traumatismul inițial*), am avut ocazia să lucrez împreună cu dr. Frank Lake în centru său din Nottingham, Anglia. Citise cartea aceasta şi era nerăbdător să-mi arate că agresiunile aduse sensibilității oamenilor, de care sunt eu aşa de preocupată, nu încep la naştere, ci în etapa în egală măsură formatoare în *utero*. Retrăirea dramatică a acestor experiențe de către mulți subiecți, şi mai apoi de către unii dintre pacienții mei, m-a convins că avea dreptate, mai ales ca a provocat în mine abreacția înainte să văd pe altcineva covrigit în poziție fetală neajutorată, mişcându-şi membrele în acel mod specific, făcând sunete şi exprimând emoții pe care am ajuns să le recunosc specifice acelei etape.

Încă apelez la această metodă când clienții ajung la punctul în care au nevoie să-şi cunoască experiența de la naştere, din prima copilărie sau cea intrauterină. Mi-a făcut impresia că abreacția, cât ar fi de dramatică, nu este prea adeseori terapeutică în sine. Valoarea experienței constă în contribuția ei la informarea subiectului, care este mai apoi integrată în noua să înțelegere despre felul în care stau lucrurile în viața să (spre deosebire de felul în care credea că stau). Ocazional o abreacție poate fi ultima piesă de puzzle, făcând posibil saltul de la înțelegere la cunoaştere profundă, interioară, când comportamentul spontan al persoanei ajunge în sfârşit să reflecte adevărul descoperit. Dar este adevărul însuşi cel care aduce transformarea şi, după cum se pare, *numai* adevărul, indiferent cum se ajunge la el: prin muncă susținută de detectiv folosind inducția şi, câteodată, deducția; prin reevaluarea credințelor ne-examinate de la vremea la care s-au format în copilărie (de obicei, cu referire la „bine" şi „rău"); la fel de bine ca şi prin abreacție sau prin informații reflectate de alte persoane care nu s-au străduit să uite vreun eveniment care părea la vremea aceea cataclismic pentru subiect. Rezultatele eliberatoare ale procesului încep, de obicei, să apară destul de rapid, iar transformări majore durează mai degrabă luni de zile decât ani.

În lumina conceptului continuum, o persoană care cere ajutor este o persoană în mod esențial „bine" ale cărei nevoi caracteristice speciei nu au fost îndeplinite şi ale cărei aşteptări specifice evoluate au fost întâmpinate şi

tratate cu respingere implicită sau condamnare de către cei al căror rol ar fi fost să le respecte şi să le îndeplinească. Părinții nedisponibili, din nefericire, îl fac pe copil să simtă că nu este demn de a fi iubit sau ca nu merită sau cumva că nu e destul de bun. El nu poate, prin natura sa, concepe ca ei să greşească: trebuie să fie el. Aşadar când realizează profund ca plânsul, suspinul, neîncrederea în sine, apatia sau rebeliunea erau răspunsuri umane corecte la tratament incorect, întreaga să impresie despre sine - cea greşită -se schimbă în mod corespunzător. O revedere a istoriei unei persoane în această lumină, consider eu, are în sine un efect salutar; creează o atmosferă vindecătoare pentru cineva obişnuit să se simtă fără valoare, nedorit sau vinovat. Am fost bucuroasă să aflu că şi alți psihoterapeuți au găsit conceptul continuum folositor, atât pentru ei, pentru studenții lor cât şi pentru persoanele pe care le tratau.

Ca o confirmare, în decada de când această carte a apărut în prima ediție, s-a dezvoltat un mediu mult mai primitor pentru ideile sale în multe domenii - obstetrică, îngrijirea copilului, instituții sociale, psihologie şi la marele public - într-o căutare generală pentru principii demne de încredere după care să ne conducem viața. M-am simțit încurajată în mod deosebit când am văzut descrierea unui personaj de film într-o recenzie recentă din revista „Time”, care suna aşa „Simțul ei de responsabilitate socială derivă din instinct nedistorsionat, nu din vreo ideologie ciudata”.

Sper ca această nouă ediție, ca şi cele ce vor apărea în alte limbi, să contribuie la a permite „instinctului nedistorsionat" să stea la bază propriei noastre ideologii ciudate".

Lui Adam Zarmolisky, Jonathan Miller, John Horder, Jonas Salk, Tarzie Vittachi şi David Hearn care, atunci când au înțeles conceptul, şi-au luat în nume propriu responsabilitatea continuării lui, la fel ca şi mine. Şi pentru Mouse şi Janet cu iubire.

Capitolul I - Cum mi s-au schimbat aşa radical părerile

Această carte are intenția să promoveze o idee, nu să spună o poveste; totuşi consider că are rost şi să spun câte ceva din istoria mea proprie, cumva cum a fost pregătit terenul în care acest concept a prins rădăcină. Poate contribui în lămurirea distanței dintre părerile mele şi cele ale americanilor de secolul douăzeci, printre care am crescut.

Am plecat în jungla sud-americană fără intenția să susțin vreo teorie, având doar o curiozitate normală despre indieni şi o impresie vagă că s-ar putea să învăț ceva semnificativ. În Florența, cu ocazia primei mele călătorii în Europa am fost invitată să particip împreună cu doi exploratori italieni la o expediție de căutare de diamante în regiunea râului Caroni din Venezuela, un afluent al lui Orinoco. A fost o invitație de ultimă oră şi avea, douăzeci de minute să mă hotărăsc, să alerg la

hotel, să împachetez, să mă grăbesc la gară şi să sar în trenul care tocmai pleca de la peron.

A fost foarte dramatic şi mai ales înspăimântător când acțiunea s-a precipitat şi am văzut compartimentul nostru plin cu bagaje, reflectat în lumină prin fereastra prăfuită şi mi-am dat seama că plecam în jungla virgină.

Nu avusesem timp să-mi analizez motivele pentru care am vrut să merg, dar răspunsul meu fusese spontan şi sigur. Nu ideea diamantelor fusese irezistibilă, totuşi ideea de a săpa după avere pe fundul râurilor îmi părea mai atractivă decât orice altă muncă la care mă puteam gândi. Fusese cuvântul *junglă* cel care deținea toată magia, poate fiindcă ceva se întâmplase când am fost copil.

S-a întâmplat când aveam opt ani şi se pare ca a avut o mare importanță. Şi acum o consider o experiență valoroasă, dar, ca de altfel, multe asemenea momente de iluminare, dăduse doar o licărire despre existența unei ordini fără să releve şi fundamentul ei sau cum putea cineva să o regăsească în zăpăceala vieții de zi-cu-zi. Şi mai mare dezamăgirea, convingerea că am văzut adevărul esențial mă ajuta prea puțin sau deloc să-mi port paşii prin zăpăceală. Imaginea subțire era prea fragilă ca să supraviețuiască drumului până la aplicabilitate. Deşi se opunea tuturor motivațiilor mele mondene şi, chiar mai dezastruos, cu puterea obişnuinței, poate merită menționată, fiind un indiciu despre un simț al binelui (asta din dorința pentru o exprimare mai puțin

neîndemânatică) la căutarea căruia se referă această carte.

Incidentul a avut loc în timpul unei plimbări în natură în pădurea Maine unde au fost într- o tabără de vară. Eram ultima din rând, rămăsesem puțin în urmă şi mă grăbeam să-i ajung pe ceilalți din urmă, când am văzut printre copaci, o poiană. Avea un brad alb bogat la celălalt capăt şi o movilă în mijloc acoperită cu muşchi proaspăt, de un verde aproape luminos. Razele soarelui de după-amiază dansau pe verdele albastru-închis al pădurii de pin. Micul acoperiş de cer vizibil era de un albastru perfect. Acest peisaj avea o integritate o calitate de totul-era-acolo cu o putere aşa intensă că m-a țintuit locului. Am mers până la marginea ei şi apoi, încet, ca într-un loc magic sau sfânt, până în mijloc, unde m-am aşezat, apoi mi-am lipit obrazul de prospețimea muşchiului. Aici este, m-am gândit, şi am simțit cum se topeşte toată anxietatea ce-mi colorase viața. Aici, în sfârşit, era locul unde lucrurile erau aşa cum trebuia să fie. Toate era la locul lor - copacii, pământul de dedesubt, piatra, muşchiul. Toamna, ar fi potrivite, iarna sub zăpadă, ar fi perfecte în iernarea lor. Primăvara ar veni şi miracol după miracol s-ar succede, fiecare în ritmul lor special, dar toate într-o potrivire egală şi desăvârşită.

Am simțit că descopăr centrul lipsă al lucrurilor, cheia binelui esențial şi trebuia să păstrez această descoperire care îmi era aşa clară acolo. Am avut pentru un moment tentația să iau o mână de muşchi cu mine, ca amintire; dar un gând mai matur m-a oprit. M-am temut

dintr-o dată că păstrând o amuletă de muşchi, aş putea pierde esențialul: senzația pe care am avut-o - m-am temut că aş considera viziunea în siguranță câtă vreme aveam muşchiul, numai ca să descopăr într-o zi că nu am decât o mână de vegetație moartă.

Aşa că nu am luat nimic, dar mi-am promis să-mi amintesc Poiana în fiecare seară înainte de a adormi şi în felul ăsta să nu mă îndepărtez de puterea ei de stabilizare. Ştiam încă de la opt ani, că valorile amestecate revărsate asupra mea de către părinți, profesori, alți copii, doici, consilieri de tabără şi alții doar se vor înrăutăți pe măsură ce cresc. Anii doar vor adăuga complicații şi mă vor răsturna într-o învălmăşeală şi mai densă de bine şi rău, de lucruri dezirabile şi indezirabile. Deja văzusem destul ca să ştiu. Dar dacă puteam păstra Poiana cu mine, credeam eu, nu mă voi rătăci.

În acea seară în tabără mi-am readus în minte Poiana şi eram plină de recunoştință şi mi-am reînnoit jurământul să păstrez viziunea. Pentru câțiva ani calitatea ei a rămas căci vedeam movila, bradul, lumina, întregul, în mintea mea în fiecare seară.

Dar pe măsură ce treceau anii, descoperеam deseori că uitasem de Poiană pentru zile sau chiar săptămâni la rând. Încercam să regăsesc senzația de eliberare de care mai înainte era plină. Dar lumea mea s-a lărgit. Setul simplu de valori fată-bună-fată-rea din şcoala primară a fost treptat depăşit de desele conflicte de valori din sectorul meu cultural şi familial, o mixtură de virtuți şi grații Victoriene cu o înclinație puternică spre

individualism, vederi liberale şi talente artistice, şi mai presus de toate, o înaltă apreciere pentru intelectul strălucitor şi original, cum era al mamei mele.

La vremea când aveam cincisprezece ani, am constatat cu o tristeţe adâncă (că nici nu-mi mai aminteam după ce plângeam) că pierdusem semnificaţia Poienii. Îmi aminteam perfect peisajul de pădure, dar, precum mă temusem când m-am abţinut să iau suvenirul de muşchi, semnificaţia s-a pierdut. În locul lui, imaginea mentală a Poienii devenise amuleta goală.

Locuiam cu bunica şi, când aceasta a murit am decis să plec în Europa fără să-mi fi terminat colegiul. Gândurile nu-mi erau foarte clare în timpul doliului, dar fiindcă întoarcerea la mama întotdeauna se termina cu durere în ce mă privea, am simţit că trebuie să fac un efort uriaş să fiu pe picioarele mele. Nimic din ce se dorea de la mine nu-mi părea că merită - job-uri de a scrie pentru reviste de modă, o carieră de model sau continuarea studiilor.

În cabina mea pe nava pentru Franţa, am plâns de frică fiindcă lăsasem în urmă tot ce îmi era familiar pentru speranţa în ceva fără nume. Dar nu voiam să mă întorc.

M-am plimbat prin Paris făcând schiţe şi scriind poezii. Mi s-a oferit o slujbă la Dior, dar nu am acceptat. Aveam relaţii la filiala franceză Vogue, dar nu le-am folosit decât pentru job-uri ocazionale de modeling care nu includeau un angajament. Dar m-am simţit mai acasă în acea ţară străină decât mă simţisem vreodată în New York. Am simţit că sunt pe o pistă bună, deşi încă nu

puteam spune ce caut. Vara am plecat în Italia, mai întâi la Veneția, şi apoi, după o vizită la o vilă de la țară din Lombardia, am mers la Florența. Acolo i-am cunoscut pe cei doi tineri italieni care m-au invitat în America de Sud în căutare de diamante. Din nou, ca şi la plecarea din America, eram înspăimântată de îndrăzneala pasului pe care tocmai îl făceam, dar în nici un moment nu m-am gândit să dau înapoi.

Când expediția a început în sfârşit, după multe pregătiri şi întârzieri, călătoream în sus pe râul Carcupi, un mic afluent neexplorat al lui Caroni. Într-o lună, am avansat considerabil în sus pe râu în ciuda obstacolelor, formate în special din copaci căzuți de-a latul, prin care trebuie să croim un pasaj pentru canoe, cu topoarele şi cu machetele, sau cascade şi repezişuri peste care căram vreo tonă de materiale împreună cu doi indieni. Micul râu era deja jumătate în volum acolo unde am campat să explorăm ceva pârâiaşe-afluenți.

Era prima noastră zi de odihnă de când am intrat pe Carcupi. După micul-dejun, şeful italian şi cei doi indieni au plecat să cerceteze situația geologică în timp ce al doilea italian se lăfăia recunoscător în hamacul lui.

Am luat una din cele două cărți cumpărate dintr-o mică ofertă de titluri în engleză din aeroportul Ciudad Bolivar şi mi-am găsit un loc printre rădăcinile unui copac enorm ce atârna deasupra râului. Am citit pe deasupra primul capitol, nu visând, dar urmărind povestea cu atenție normală, când dintr-odată am fost lovită cu o forță grozavă de o revelație „Asta e! Poiana!" Toată încântarea

impresiei de când eram fetiță a revenit. O pierdusem şi acum, într-o Poiana adultă, cea mai mare junglă de pe Pământ, mi-a revenit. Misterele vieții în junglă, obiceiurile animalelor şi plantelor sale, furtunile sale dramatice şi apusurile, şerpii, orhideele, virginitatea ei fascinantă, greutatea de a-ți face drum prin ea, şi generozitatea frumuseții sale, toate făceau să pară într-un mod activ şi profund potrivite. Era binele la scară mare. Când zburam pe deasupra, arăta ca un ocean mare şi verde, întinzându-se până la orizont în fiecare direcție, întrețesută de cursuri de apă, crescută sus pe munți îndrăzneți, oferită cerului din mâini deschise de platouri. Vibra în fiecare celulă cu viață, cu bine - în continuă schimbare, veşnic intactă şi întotdeauna perfectă.

În bucuria acelei zile, m-am gândit că ajunsesem la sfârşitul căutării mele, că scopul meu fusese atins: o imagine clară a lucrurilor în armonia lor deplină. Era „binele" pe care încercasem să-l discern prin bâjbâielile mele din copilăria mea - în poveşti, discuții, certuri, uneori continuate până în zori, în speranța unei licăriri - în anii adolescenței. Era Poiana, pierdută, găsită şi acum recunoscută, de data asta pentru totdeauna. În jurul meu, deasupra, dedesubt, totul era bine, potrivit, născându-se, trăind, murind şi fiind înlocuit fără pauză în ordinea totală.

Mi-am trecut mâinile cu iubire peste rădăcinile mari care mă țineau ca un fotoliu şi începeam să cochetez cu ideea de a locui în junglă pentru tot restul vieții.

La sfârşitul explorării pe Carcupi (chiar am găsit câteva diamante), când ne-am întors în micul aeroport din Los Caribes pentru provizii, am văzut într-o oglindă că luasem în greutate şi pentru prima dată în viață puteam fi descrisă drept subțirică în loc de uscată. Mă simțeam mai puternică, mai capabilă, mai puțin fricoasă decât oricând. Prosperam în jungla mea iubită. Mai aveam şase luni să mă gândesc cum mă voi descurca să rămân după ce se termina expediția; nu era nevoie să mă preocup de aspectele practice.

După ce au trecut lunile respective, totuşi, eram dispusă să plec. Sănătatea mea înfloritoare fusese afectată serios de malarie şi starea mea de spirit îmi era scăzută de foamea de carne şi de legume verzi. Aş fi dat unul dintre diamantele obținute cu greu pentru un pahar cu suc de portocale. Eram mai slabă decât oricând.

Dar după şapte luni şi jumătate, aveam o imagine mult mai detaliată despre viața în junglă, despre binele de acolo. Am văzut indienii Tauripan, nu doar pe cei doi pe care i-am angajat, ci clanuri întregi, familii în căminurile lor în colibe, călătorind în grupuri, vânând, trăind viața unei specii într-un habitat, fără sprijin de orice fel din afară cu excepția machetelor şi topoarelor de oțel în locul celor originale, de piatră. Erau cei mai fericiți oameni pe care i-am văzut vreodată, dar nu am observat atunci; erau atât de diferiți de noi, mai mici, mai puțin musculoşi, totuşi în stare să care greutăți mai mari pe distanțe mai lungi decât cei mai buni dintre noi. Nu puteam decât să mă întreb de ce? Gândeam după altă

logică („Ca să ajungem la Padacapah”, întreba câte unul dintre noi „e mai bine să vâslim cu canoea în amonte sau să mergem pe mal?” şi indianul răspundea „Da”). Rareori aveam pe de-antregul sentimentul că sunt de aceeaşi specie cu noi, deşi de-aş fi fost întrebată, bineînțeles că aş fi „spus” că da. Copiii se purtau bine în unanimitate: nu se băteau, nu erau niciodată pedepsiți, ascultau întotdeauna bucuroşi şi instantaneu, sintagma „Aşa sunt băieții” nu li se aplica, dar nu mi-am pus problema de ce. Nu încăpea îndoială în mintea mea că jungla era perfectă, nici că orice aş fi căutat era de găsit acolo, dar binele şi vivacitatea ecosistemului junglei, plantelor, animalelor, indienilor şi a tuturor, nu constituia, credeam atunci, un răspuns pentru mine personal.

Din nou, asta nu-mi era clar atunci. Eram uşor ruşinată de pofta mea crescândă pentru spanac, portocale, odihnă. Aveam o dragoste romantică, sălbatică şi mirare pentru marea pădure nepăsătoare şi din timpul preparativelor de plecare mă gândeam la moduri şi mijloace pentru a reveni. Adevărul era că nu găsisem binele pentru mine însămi deloc. Reuşisem să-l văd din afară şi să-l recunosc şi chiar superficial de altfel. Cumva nu vedeam evidența: faptul că indienii în calitate de ființe umane ca şi mine şi ca şi participanți la armonia junglei constituiau elementul comun, legătura dintre armonia din jurul meu şi dorința mea pentru ea.

Câteva sclipiri mărunte treceau totuşi prin mintea mea condiționată de civilizație: de exemplu cele privitoare la conceptul de muncă. Schimbasem canoea noastră prea

mică de aluminiu pentru o scoabă mult prea mare. În această ambarcațiune, săpată dintr-un singur trunchi de copac, călătoreau şaptesprezece indieni cu noi deodată. Cu toate bagajele lor şi cu ale noastre şi cu noi toți la bord, canoea încă părea cam goală. A o transporta, de data asta cu numai patru sau cinci indieni de ajutor, pe o jumătate de milă de bolovani pe lângă vreo cascadă mare, era dezarmant chiar şi de privit. Însemna să punem buşteni de-a latul cărării canoei şi să o tragem centimetru cu centimetru prin soarele nemilos, alunecând inevitabil prin crevasele dintre bolovani oricând canoea se deplasa necontrolat, julind câte-o tibie sau o gleznă sau ori pe ce parte cădea cineva, țintuit de granit. Mai transportasem înainte canoea cea mică, iar cei doi italieni şi cu mine, ştiind ce ne-aşteptă, ne petreceam câteva zile îngrozindune de munca grea şi de durere. În ziua când am ajuns la cascada Arepuchi eram pregătiți de suferință şi începeam, cu figurile strâmbate şi urând fiecare moment, să împingem chestia peste stânci.

Când se balansa lateral, era aşa de grea piroga, că nea lipit de câteva ori de stanca fierbinte pe câte unul până când ceilalți puteau să-l elibereze. Când era făcut un sfert din parcurs, toate gleznele sângerau. Parțial şi pentru a cerşi un minut de pauză, am sărit pe o stâncă mai înaltă să fotografiez scena. Din perspectiva aceea şi din lipsa momentană de implicare, am observat un lucru foarte interesant. În fața mea erau mai mulți bărbați angajați la aceeaşi sarcină. Doi dintre ei, italienii, erau încordați, încruntați, îşi pierdeau cumpătul din orice şi înjurau non-

stop în maniera specifică toscană. Restul, indienii se simțeau bine. Râdeau de nesupunerea canoei, făcând o joacă din tot efortul, relaxându-se între împingeri, râzând de propriile lor zgârieturi şi amuzându-se în mod special când canoea, cum se clătina înainte, îl prindea ba pe unul, ba pe altul sub ea. Individul țintuit cu spatele gol pe granitul fierbinte, când putea respira din nou, invariabil râdea cel mai tare, bucurându-se de eliberare.

Toți făceau acelaşi lucru, toți experimentau efort şi durere. Nu era nici o diferența între situațiile noastre cu excepția faptului ca *noi* fusesem condiționați de cultura noastră să credem că o aşa combinație de circumstanțe constituia fără discuție un minim pe scara bunăstării şi eram absolut inconştienți că exista şi altă interpretare a situației.

Indienii, pe de altă parte, la fel de inconştienți de alternativă, erau într-o stare bună de spirit, exprimată prin camaraderie; şi bineînțeles ca nu avuseseră groaza acumulată să-i roadă toate zilele anterioare. Fiecare mişcare înainte era pentru ei o mică victorie. Când am terminat fotografierea şi m-am alăturat echipei, am ales să renunț la varianta civilizată şi am savurat, destul de inocentă, restul transportării. Chiar şi juliturile şi vânătăile dobândite au fost reduse cu uşurință remarcabilă la nimic la semnificativ decât ceea ce erau: mici răni care se vor vindeca în curând şi care nu aveau nevoie nici de reacții emoționale neplăcute ca mânie, auto-compătimire sau resentiment, nici de anxietate legată de cât de multe vor mai fi până la sfârşitul

transportului. Din contra, m-am trezit apreciindu-mi corpul excelent proiectat, care urma să se cârpească singur fără instrucțiuni sau decizie din partea mea.

Dar curând tendința mea de emancipare a făcut din nou loc tiraniei obişnuinței, presiunii majore a condiționării culturale pe care numai un efort conştient susținut îl poate contramanda. Nu am făcut efortul necesar şi ca urmare am ieşit din expediție fără prea mare câştig.

Un alt indiciu despre natura umană şi despre muncă a venit mai târziu.

Două familii de indieni locuia într-o colibă cu vedere spre o plajă albă superbă, o lagună la poalele unui abrupt larg de stânci, mai sus de cascadele Caroni şi Arepuchi. Un tată de familie se numea Pepe, iar celălalt Cesar. Era Pepe cel care spunea povestea.

Se pare ca Cesar fusese adoptat de venezueleni când era foarte mic şi a locuit într-un orăşel. A fost trimis la şcoală, a învățat să scrie şi să citească şi a fost crescut ca un venezuelean. Când a crescut, avenit ca şi mulți alți bărbați din acele oraşe guianeze, în partea superioară a râului Caroni să-şi încerce norocul căutând diamante. Lucra cu un grup de venezueleni când a fost recunoscut de către Mundo, şeful indienilor Tauripan din zona Guazparu.

„Nu ai fost tu luat să creşti cu Jose Grande?" a întrebat Mundo „Am fost crescut de Jose Grande", a răspuns Cesar, conform povestirii.

„Atunci înseamnă că te-ai întors la poporul tău. Eşti un Tauripan” a spus Mundo.

După care, Cesar după ce s-a gândit o bună vreme, a decis că i-ar fi mai bine să trăiască în calitate de indian decât de venezuelean şi a venit la Arepuchi unde locuia Pepe.

Timp de cinci ani a locuit Cesar cu familia lui Pepe, s-a căsătorit cu o femeie Tauripan drăguță şi a devenit tatăl unei fetițe. Cum lui Cesar nu-i plăcea să muncească, el cu soția şi fiica lui mâncau mâncare crescută pe plantația lui Pepe. Cesar a fost încântat să constate că Pepe nu se aştepta ca să-şi pregătească şi el o grădină sau să-l ajute la muncă într-a lui. Lui Pepe îi plăcea să muncească şi cum lui Cesar nu, aranjamentul convenea tuturor.

Soției lui Cesar îi plăcea să se alăture celorlalte femei şi fete la tăiat şi pregătit cassava pentru mâncat, dar tot ce-i plăcea lui Cesar era vânătoarea de tapiri şi ocazional alte jocuri. După vreo câțiva ani a dezvoltat o preferință pentru pescuit şi adăuga prada să la cea a lui Pepe şi a celor doi fii ai lui, care întotdeauna pescuiau cu plăcere şi care i-au hrănit familia la fel de generos ca şi pe a lor.

Chiar înainte să ajungem, Cesar s-a decis să defrişeze loc pentru o gradina a lui şi Pepe îl ajuta în fiecare detaliu, de la alegerea locului la tăiat şi ars copacii. Lui Pepe îi plăcea totul pentru că el şi prietenul lui vorbeau şi glumeau tot timpul.

Cesar, după cinci ani de asigurare, nu simțea nici o presiune din partea cuiva să lucreze orice şi era liber să

se bucure de muncă la fel de mult ca şi Pepe sau ca orice indian.

Toată lumea la Arepuchi era bucuroasă, ne-a spus Pepe, pentru că Cesar crescuse nemulțumit şi irascibil. ”Voia să-şi facă grădina lui” - a râs Pepe - dar el nu ştia ca vrea!” Lui Pepe i se părea hilar ca cineva să nu ştie că vrea să muncească.

Pentru mine, aceste indicii ciudate că noi în civilizație lucram cu nişte concepții în mod profund greşite asupra naturii omului, nu mi-au sugerat la acel moment nici un principiu general asupra subiectului. Dar chiar dacă nu mi-am format o părere despre ce voiam să ştiu sau măcar o noțiune clară că mă aflam într-o căutare, cel puțin am putut să recunosc că am găsit o cărare pe care merita să merg. Era destul să mă țină motivată următorii câțiva ani.

A doua expediție, într-o regiune aflată la şase săptămâni de cele mai îndepărtate limite ale Venezuelei vorbitoare de spaniolă, a fost condusă de un alt italian, un profesor care susținea sus şi tare că fetele n-au ce căuta în junglă. Unul din foştii mei parteneri reuşise să-mi obțină totuşi o acceptare înciudată şi puteam să-mi urmez drumul către lumea de epoca de piatră a indienilor Yekuana şi Sanema, protejați de lumea exterioara de către „impenetrabila” pădure tropicală, în bazinul superior al râului Caura, lângă granița braziliană.

Personalitățile puternic individuale ale bărbaților, femeilor şi copiilor erau aici şi mai evidente pentru că nu avuseseră niciodată nevoia să dezvolte acea față-goală-pentru- străini defensivă, ca şi indienii Tauripan, aşa

încât în acel tărâm străin n-am reuşit să observ că cea mai mare parte de ireal a acestor oameni ținea de lipsa nefericirii, un factor puternic în fiecare societate familiară mie. Cred că aveam o vagă impresie că undeva după copaci, doar puțin în afara privirii, fantoma lui Cecil B. De Mille regiza evenimentele în stil clasic, unidimensional, sălbatico-hollywoodian. „Regulile" comportamentului uman nu li se aplicau.

Pentru trei săptămâni, perioadă în care partenerul meu a spus ca fuseseră reținuți fără putință de scăpare de o bandă de pigmei care-i ținuseră drept animale de companie, am locuit singură cu indienii Yekuana. În acel scurt interval, m-am dezvățat de mai multe prejudecăți cu care am crescut decât în întreaga primă expediție. Şi am început să văd valoarea procesului de dezvățare. Câteva aspecte noi asupra punctului de vedere alternativ despre subiectul muncă au penetrat dincolo de straturile mele de prejudecăți.

Unul era aparenta lipsă a unui termen pentru „muncă" în vocabularul Yekuana. Aveam cuvântul *tarabaho* folosit pentru interacțiuni cu cei care nu erau indieni, oameni care, cu excepția noastră, le erau cunoscuți aproape numai din auzite. Aceasta era o pronunțare puțin diferita a cuvântului spaniol *trabajo* şi se referea destul de concret la ceea ce *conquistadorii* şi succesorii lor înțelegeau prin el. M-a impresionat pentru că era singurul derivat din spaniolă printre toate cuvintele pe care le-am învățat. Se părea că nu există nici un concept Yekuana similar cu al nostru. Erau cuvinte

pentru fiecare activitate care ar putea fi inclusă, dar nu un termen generic.

Daca nu distingeau munca de alte feluri de petrecut timpul, nu mai era loc de mirare ca se purtau atât de irațional (cum evaluam eu atunci) când cărau apă. Femeile îşi părăseau vatra de câteva ori pe zi, cărând două sau trei tigve cu apă deodată, coborau o cărăruie pe munte, îşi alegeau drumul pe o pantă abruptă extrem de alunecoasă când era udă, îşi umpleau tigvele dintr-un izvoraş şi urcau înapoi în sat. Întreaga operație dura cam douăzeci de minute. Multe dintre ele cărau şi copilaşi odată cu tigvele.

Când am coborât pentru prima dată am fost şocată de incomoditatea de a merge aşa departe pentru o utilitate atât de necesară. Îmi părea de neconceput că nu au ales o vatră a satului unde apa să fie mai la îndemână. Ultima parte a cărării, pe malul pârâului, mă făcea să mă încordez de frică, pentru necesitatea de a avea grijă la fiecare pas să nu cad. În mod sigur, Yekuana au un simț superior al echilibrului şi, la fel ca şi indienii nord-americani, nu au vertij, dar în fapt nici ei nici eu nu am căzut niciodată, numai că eu singură aveam probleme că trebuie să fiu atentă pe unde calc. Paşii lor erau la fel de atenți, doar că ei nu se încruntau ca şi mine, de „greutatea" de a avea grijă. Continuau să bârfească şi să glumească încet, pe loc drept sau pe pantă, pentru că de obicei mergeau în grupuri de câte doi, trei sau mai mulți şi, ca de obicei, predomina dispoziția de petrecere.

Odată pe zi fiecare femeie punea tigvele şi îmbrăcămintea (un mic cache-sexe stil şorţ şi mărgelele de la gleznă, genunchi, încheietura mâinii, braţul superior, gât şi urechi) jos pe mal şi se îmbăia ea şi copilul ei. Indiferent câte femei şi câţi copii participau, baia avea nota de baie romană luxuriantă. Fiecare mişcare exprima bucurie senzuală, bebeluşii erau manipulaţi ca nişte obiecte atât de minunate că posesorii lor se simţeau datori să facă nişte figuri modest-glumeţe la bucuria şi mândria pe care o simţeau. Coborârea pe munte se făcea în acelaşi stil obişnuit-cu-cel-mai-bun, aproape îngâmfat, iar ultimii paşi, cei mai periculoşi ar fi făcut cinste oricărei Miss World care venea să-şi primească coroana. Acest lucru era valabil pentru toate femeile şi fetele Yekuana pe care le-am văzut, deşi personalităţile lor distincte apăreau în manifestările cochetăriei chiar distinct.

După puţină reflecţie, îmi venea greu să găsesc o modalitate „mai bună" de a folosi ocazia căratului apei, cel puţin din punctul de vedere al senzaţiei de bine. Dacă, pe de altă parte, progresul ar fi fost criteriul de evaluare sau disponibilitatea, viteza, eficienţa sau noutatea, plimbările după apă erau chiar înapoiate. Dar experienţa mea legata de inocenţa acestor oameni era de aşa natură că nu aveam nici o îndoială că dacă le-aş fi spus să inventeze o soluţie de a îmbunătăţi drumurile mele la izvor, ar fi pregătit ceva conducte de bambus sau un scripete ca să mă ajute să mă descurc pe partea alunecoasă sau mi-ar fi construit o colibă lângă izvor. Dar ei înşişi nu aveau nici un motiv să progreseze, cum nu

simțeau nici o nevoie, nici o presiune din nici o direcție, să-şi schimbe stilul.

Faptul că percepeam drept presiune nevoia de a-mi folosi coordonarea optimă sau că-mi părea rău, din motive nedeterminate, de timpul pierdut pentru satisfacerea unei nevoi, era un set arbitrar de valori pe care cultura lor nu îl împărtăşea.

Încă o impresie despre muncă m-a atins mai mult ca şi experiență, decât ca şi observație. Anchu, şeful satului Yekuana şi-a făcut un obicei din a mă conduce, de câte ori putea, către comportamente mai fericite. Tocmai schimbasem o bijuterie de sticlă pe şapte trestii de zahăr şi eram pe cale să învăț o lecție, pe care urmează să o menționez mai târziu, despre o tehnică de comerț între oameni ale căror bune relații sunt mai importante decât negocierile lor. Soția lui Anchu s-a întors către coliba lor dintr-o zonă izolată din apropiere iar Anchu, Sanema - care părea să-i fie valet şi cu mine trebuia să ne întoarcem peste două dealuri în satul din vârful celui de-al treilea. Cele şapte trestii erau pe pământ unde le lăsase soția. Anchu l-a rugat pe bravul Sanema să ia trei, el însuşi a luat trei pe umăr, lăsând una pe pământ. Mă aşteptam ca bărbații să care totul, când Anchu a arătat către trestie şi a a zis „Amaadeh" -Tu, am fost pentru moment şocată de ideea că mi se ordona să car ceva pe o pantă abruptă când erau doi bărbați puternici să facă asta; dar mi-am amintit la timp că mai devreme sau mai târziu Anchu se dovedea că ştie mai bine despre aproape orice.

Am luat pe umăr trestia, şi cum Anchu se aştepta ca eu să conduc am pornit pe prima pantă. Povara lungului drum înapoi, acumulată la sosire şi îngreunată de prânzul acasă la Anchu şi de timpul petrecut la cultura de sfeclă era acum completată de vestea că aveam şi de cărat o greutate mare. Primii paşi erau îngreunați de gândul încordării pe care am experimentat-o întotdeauna pe cărările din jungla, mai ales urcând pe pantă şi cărând orice obiect care nu-mi lăsa mâinile libere.

Dar dintr-o dată toată greutatea suplimentară a dispărut. Anchu nu mi-a dat nici cel mai vag mesaj că ar trebui să merg mai repede, că prestigiul meu ar avea de suferit dacă păstram un ritm confortabil, că eram judecată pentru performanța mea sau că timpul petrecut pe cărare era în vreun fel mai puțin dezirabil decât cel de după sosire.

Graba fusese întotdeauna un factor în exercițiile similare cu partenerii mei albi, ca şi anxietatea de a ține pasul cu bărbații, salvând onoarea sexului frumos, şi presupunerea incontestabilă că ocazia era neplăcută pentru că testa rezistența fizică şi determinarea psihică. De această dată, atitudinea complet diferită a lui Anchu şi Sanema a înlăturat aceste elemente şi m-a făcut pur şi simplu să mă plimb prin junglă cu o trestie de zahăr pe umăr. Lipsea orice simț al competiției, iar efortul fizic s-a schimbat din impunere în dovadă satisfăcătoare a puterii, în timp ce voința încrâncenată în fața martiriului nu-şi mai avea rostul.

Apoi s-a mai adăugat o nouă plăcere libertății mele: mi-am dat seama că nu căram doar o tulpină de trestie, ci parte a unei încărcături dusă de o echipă de trei persoane. Auzisem de „spiritul de echipă" până când şi-a pierdut orice semnificație decât cea de teorie la scoală şi în taberele de vară. Poziția fiecăruia era tot timpul în pericol. Individul se simțea tot timpul amenințat, studiat, judecat. Treaba efectivă de a îndeplini o sarcină în parteneriat cu un prieten se pierdea într-o încrengătură de competitivitate; senzația primordială de plăcere de a-şi sincroniza forțele cu altcineva nu avusese şansa să apară.

Pe drum eram uimită de viteza şi uşurința cu care umblam. De obicei, scăldată în transpirație şi forțându-mi limitele, nu m-aş fi mişcat mai repede. Poate prindeam un crâmpei din secretul indienilor în depăşirea bărbaților noştri puternici şi bine-hrăniți în ciuda puterii lor musculare în general inferioare. Îşi economiseau forțele, folosindu-le doar ca să îndeplinească sarcina, fără să cheltuiască nimic cu tensiuni corporale.

Mi-am amintit de surpriza mea față de indienii Tauripan în prima expediție, când încărcat fiecare cu aproape 40 kg în spate şi trecând atenți un „pod" format dintr-un singur buştean îngust tăiat de-a latul unui pârâiaş, unul dintre ei îşi amintea o glumă, se oprea în mijloc, se întorcea, spunea faza către bărbații ce se îngrămădeau în urma lui, şi apoi continua trecerea în timp ce el şi prietenii lui râdeau cu poftă în stilul lor specific muzical. Nu m-am gândit deloc că ei nu sufereau ca şi noi în acele condiții, aşa că veselia lor îmi dădea o

impresie ciudată, aproape de nebunie. (Era de fapt foarte potrivit stilului lor de a spune o glumă în toiul nopții când toți dorm. Deşi unii sforăiau tare, toți se trezeau instantaneu, râdeau şi în câteva secunde îşi reluau somnul, sforăitul şi liniştea. Nu considerau ca a fi treaz era mai puțin plăcut decât a dormi, şi se trezeau complet, ca atunci când o turmă de porci mistreți a fost auzită de departe de către toți indienii deodată, deşi erau adormiți, în timp ce eu, fiind trează şi ascultând sunetele din împrejurimi, nu am auzit absolut nimic). Ca majoritatea călătorilor, le urmăream comportamentul nefamiliar fără să-l înțeleg şi nu am încercat niciodată să umplu golul dintre expresia a naturii umane la ei şi la noi.

Dar în cea de-a doua expediție, am dezvoltat o plăcere pentru noile idei ce rezultau din redeschiderea subiectelor închise, cum ar fi „Progresul e bun", „Omul trebuie să facă legi după care să trăiască", „Copilul aparține părinților săi", „Odihna e mai plăcută decât munca".

Expedițiile a treia şi a patra, ambele sub conducerea mea, de patru, respectiv de nouă luni, m-au dus în aceeaşi regiune şi procesul a continuat. Jurnalele atestă faptul că dezvățarea îmi devenise a doua natură, dar cu cât mai largi erau premisele de necontestat pe care cultura mea îşi baza perspectiva asupra condiției umane, cum sunt cea conform căreia nefericirea este parte la fel de legitimă a experienței ca şi fericirea şi că este necesară pentru a face fericirea apreciată, sau cea că este mai avantajos să fii tânăr decât să fii bătrân; acelea chiar că

mi-au luat un timp îndelungat să le desprind pentru reexaminare.

La sfârşitul celei de-a patra expediții, m-am întors la New York cu capul plin de tot ceea ce văzusem şi cu un punct de vedere aşa de lipsit de presupoziții, încât efectul era de sosire, după o mare rătăcire, la punctul zero. Îmi păstram impresiile ca piese disparate de puzzle, prudentă în a le pune laolaltă, obişnuită să disec orice se asemăna oarecum cu un grup de modele comportamentale, interpretat drept principiu al naturii umane.

Numai când un redactor m-a rugat să scriu un articol, dezvoltând o declarație (*„Mi-ar fi ruşine să recunosc în fața indienilor că acolo de unde vin, femeile nu se simt capabile să-şi îngrijească copiii până nu citesc instrucțiunile scrise de vreun străin într-o carte”*) de-a mea citată de „New York Times”, am început să întorc procesul de destrămare şi, bucată-cu-bucată, să percep ordinea care stătea la baza nu doar a observațiilor mele sud-americane, dar şi a cioburilor goale în care îmi spărsesem experiența de viață civilizată.

Totuşi, la acel punct de cotitura eram libera de teorie; şi în acelaşi timp cum priveam în jur cu ochii despăienjeniți, am văzut pentru prima dată unele distorsiuni în personalitățile din jurul meu şi am început să înțeleg şi unele din forțele distorsionante. După vreun an, am recunoscut şi originile evolutive ale aşteptărilor şi tendințelor umane care începeau să explice înalta stare de bună-dispoziție a prietenilor mei sălbatici în comparație cu a celor civilizați.

Înainte să dezvolt aceste idei într-o carte, am considerat oportun să fac o a cincea expediție, din care m-am întors recent. Am vrut să-i privesc din nou pe Yekuana, de data asta în lumina noilor idei formate, să văd dacă observațiile mele, care privite retrospectiv formau un set de probe, se verificau şi se confirmau în mod folositor prin studiu direct.

Zona pe care o defrişasem în a doua expediție şi o folosisem în a treia şi a patra, devenise loc pentru o casă misionară şi o stație meteorologică, ambele abandonate. Yekuana, în ciuda achizițiilor de cămăşi şi pantaloni de către unii dintre membri, erau neschimbați, iar Sanema, deşi reduşi ca număr până la extincție de o epidemie, se țineau tare de modul lor de viață antic şi verificat.

Ambele triburi erau dispuse să muncească sau să ofere bunuri la schimb pentru produse din afară, dar nu să schimbe orice parte a părerilor, tradițiilor sau modului lor de viață. Câteva împuşcături şi câteva lanterne stârniseră în posesorii lor o dorință moderată pentru praf de puşcă, gloanțe, obiecte de percuție şi baterii, dar nu îndeajuns pentru a-i face să execute orice muncă pe care nu le-ar fi plăcut să o facă, nici să continue o sarcină după ce aceasta devenise plicticoasă.

Unele detalii ce-mi scăpaseră observației spontane, ca de exemplu daca erau sau nu prezenți copii în timpul actului sexual al părinților săi, le-am aflat întrebând, la fel ca altele, cum ar fi părerea lor despre univers, mitologie, practici şamanice şi altele, aspecte relevante

pentru tipul de cultură care se potriveşte naturii lor atât de bine.

Dar în principal, expediția a cincea mi-a folosit să mă asigur că interpretarea mea asupra comportamentului lor, formată din amintiri despre el, era verificată de realitate. Într-adevăr, acțiunile cândva de neînțeles ale celor două triburi de indieni, privite acum în lumina conceptului continuum, deveneau nu numai inteligibile, ci de-a dreptul predictibile.

În căutarea mea pentru excepții care ar fi putut evidenția erori ale judecății mele, am constatat că în mod sistematic „confirmau regula", cum a fost în cazul unui bebeluş care îşi sugea degetul, îşi încorda corpul şi țipa ca un bebeluş modern, dar care nu constituia nici un mister având în vedere faptul că fusese luat imediat după naştere de către o misionară şi ținut într-un spital din Caracas timp de opt luni până când i-a fost vindecată boala şi a putut fi înapoiat familiei sale.

Dr. Robert Coles, psihiatru pediatru şi scriitor, solicitat de către o fundație să evalueze ideile mele, mi-a spus că fusese invitat ca un „expert în materie" dar că „această materie, din nefericire, încă nu există" şi nici el, nici altcineva nu putea fi considerat autoritate în materie. Conceptul continuum trebuie evaluat aşadar după propriile roade, pe măsură ce atinge, sau nu, acele simțuri şi facultăți pe jumătate îngropate în fiecare persoană, aspecte pe care le scoate să le descrie şi să le reaşeze.

Capitolul II - CONCEPTUL CONTINUUM

Timp de vreo două milioane de ani, în ciuda faptului că era aceeaşi specie cu noi, omul a fost un succes. A evoluat de la stadiul de maimuță la cel de om, ca şi vânător- culegător cu un mod de viață eficient care, dacă ar fi continuat, avea să-l ducă până la aniversarea multor milioane de ani. În stadiul în care se află, după cum conchid majoritatea ecologiştilor, chiar şansele de supraviețuire pentru încă un secol scad pe zi ce trece.

Dar în puținele mii de ani de când s-a abătut de la stilul de viață la care l-a adaptat evoluția, nu doar că a făcut ravagii în ordinea naturală a întregii planetei, ci a şi reuşit să facă proastă reputație bunului-simț înalt dezvoltat care i-a ghidat comportamentul de-a lungul acestor timpuri. Mare parte din el a fost subminat recent, pe măsură ce ultimele rămăşițe ale competenței noastre instinctive sunt scoase acum din rădăcini şi puse sub lupa neclară a ştiinței. Din ce în ce mai frecvent, simțul nostru înnăscut legat de ceea ce ne e mai bun este scurtcircuitat de suspiciune, în timp ce mintea, care nu a ştiut mare lucru niciodată despre nevoile noastre reale, decide ce să facem.

De exemplu, nu este teritoriul facultății intelectuale să decidă cum ar trebui îngrijit un bebeluş. Aveam instincte absolute precise, experte în fiecare detaliu al îngrijirii copilului, mult înainte să devenim orice s-ar fi asemănat cu *Homo sapiens*. Dar am conspirat să zădărnicim această cunoaştere demult-statornicită atât

de tare că angajăm cercetători cu normă întreagă să desluşească modul în care ar trebui să ne comportăm cu copiii nostri, unii față de alții şi față de noi înşine. Nu e un secret pentru nimeni că experții nu au „descoperit" încă un mod de viață mulțumitor, dar cu cât greşesc mai mult, cu atât mai mult încearcă să plaseze problemele sub influența solitară a rațiunii şi să nege ceea ce rațiunea nu poate înțelege sau controla.

Suntem acum aproape îngenunchiați de către minte; simțul nostru înnăscut legat de ce e bun pentru noi a fost aşa de tare subminat, încă de-a bea de mai suntem conştienți de funcționarea să şi nu mai putem distinge impulsul original de unul distorsionat.

Şi în acelaşi timp, cred cu tărie că putem porni de unde suntem, pierduți şi handicapați şi încă să găsim un drum înapoi. Măcar putem afla direcția în care duc interesele noastre cele mai potrivite şi să nu mai facem eforturi care au toate şansele să ne îndepărteze de cale. Partea conştientă a minții, în calitate de „consilier tehnic" competent în războiul altcuiva, când vede propria eroare, ar trebui să se retragă din serviciu, în loc să continue înaintarea în teritoriu străin. Există, bineînțeles destule sarcini şi pentru capacitatea noastră de a raționa fără ca aceasta să uzurpe rolul pe care l-a executat de atâtea milioane de ani, zona minții, mult mai competentă şi mai rafinată, numită instinct. Daca şi aceste sarcini ar fi conştiente, ne-ar scoate creierul din funcțiune într-o secundă, dacă nu şi pentru alt motiv, doar fiindcă mintea conştientă, prin natura sa, nu poate procesa decât o

operațiune la un moment dat, în timp ce inconştientul poate face orice număr de observații, calcule, sinteze şi operații simultan şi corect.

„Corect" în acest context este un cuvânt înşelător. Implică faptul că toți suntem de acord asupra rezultatelor dorite ale acțiunilor noastre, în timp ce, de fapt, ideile teoretice despre ceea ce vrem diferă de la om la om. *Ceea ce intenționăm să spunem aici prin „corect" este ceea ce este potrivit continuum-ul străvechi al speciei noastre în aşa fel încât se potriveşte tendințelor şi aşteptărilor cu care am evoluat.* Aşteptările sau expectanțele, în acest sens, sunt înscrise în om la fel de puternic ca propriul model. Plămânii lui nu doar *au,* ci se poate spune că *sunt* o aşteptare a aerului, ochii lui sunt o aşteptare a razelor de lumină dintr-o anumită bandă de lungimi de undă, emise de ceea ce îi este folositor să vadă, la orele la care îi este folositor speciei lui să vadă. Urechile lui sunt o aşteptare de vibrații cauzate de evenimente care e cel mai probabil să-l intereseze, inclusiv vocile altor persoane; propria voce fiind o aşteptare de urechi care să funcționeze similar la ceilalți oameni. Lista poate fi extinsă indefinit: piele şi păr impermeabile, aşteptare a ploii; părul din nas, aşteptare a prafului; pigmentarea pielii, aşteptare a soarelui; mecanismul transpirației, aşteptare a căldurii; mecanismul de coagulare, aşteptare a accidentelor la suprafața corpului; un sex, aşteptare a celuilalt; mecanismele reflexe, aşteptare a nevoii pentru viteză de reacție în cazurile de urgență.

Cum ştiu dinainte forțele ce-l formează, ce urmează să aibă nevoie omul? Secretul este experiența. Lanțul experienței care pregăteşte omul pentru existența lui pe pământ începe cu aventura primei vietăți unicelulare. Ceea ce este experimentat, în termeni de temperatură, compoziția împrejurimilor, nutrienți disponibili ca să-şi alimenteze activitatea, schimbările vremii precum şi loviturile de alte obiecte sau membrii ai aceleiaşi specii au fost transmise descendenților. Pe baza acestor date, transmise prin mijloace încă în mare parte ascunse ştiinței, au avut loc schimbări foarte, foarte încete, schimbări care, pe parcursul unei perioade inimaginabil de lungi, au produs o varietate de forme care au putut supraviețui şi s-au putut reproduce, făcând față mediului în diferite moduri.

Cum se întâmplă întotdeauna când un sistem se diversifică şi devine mai complex, adaptat într-un mod mai precis la o varietate mai mare de condiții, efectul a fost o stabilitate mai mare. Viața însăşi a ajuns să fie mai puțin în pericol de extincție prin catastrofe naturale. Apoi chiar şi dacă o întreagă formă de viață era eliminată, rămâneau destule care să meargă mai departe şi chiar să continue să se complice, diversifice, adapteze, stabilizeze.(Este o presupunere rezonabil de sigură faptul că destule „prime" forme au fost eliminate înainte ca una să supraviețuiască, poate milioane de ani după ultima, şi să se diversifice în timp util ca să evite extincția cauzată de vreun eveniment elemental intolerabil).

În acelaşi timp, principiul stabilizator era în funcțiune în fiecare formă şi în fiecare parte din fiecare formă, luându-şi informațiile din moştenirea ei de experiență, din contactele ei de orice fel şi dotându-şi descendenții cu moduri din ce în ce mai complexe de a face față în mod eficient acestor experiențe... *Aşadar, modelul fiecărui individ era o reflectare a experienței pe care se aştepta să o întâlnească.* Experiența pe care o putea suporta era definită de circumstanțele la care antecesorii săi s-au adaptat.

Dacă ființele în evoluție s-au format într-un climat care nu depăşea 120 grade F (50°C) pentru mai mult de câteva ore şi nici nu scădea mai jos de 45 (aprox. -45°C), forma în viață putea să continue la fel, dar nu ar fi putut mai mult decât strămoşii săi să-şi mențină bunăstarea dacă ar fi fost expusă la excese prelungite la extremele zonei sale de toleranță. Rezervele de urgență ar fi fost epuizate şi daca uşurarea nu ar veni curând, ar urma moartea, pentru individ sau specie. *Dacă cineva vrea să cunoască ce îi este potrivit unei specii, are nevoie să cunoască aşteptările înnăscute ale acelei specii.*

Cât de multe ştim despre aşteptările înnăscute ale omului? Ştim destul de bine ce obține, ni se spune deseori ce doreşte, sau ce ar *trebui* să dorească, potrivit sistemului curent de valori. Ceea ce istoria lui evolutivă l-a condiționat să aştepte în calitate de ultim reprezentant al linei strămoşeşti de moştenire, este, în mod ironic, unul dintre cele mai întunecate mistere. Mintea a luat conducerea în a decide ce e mai bine şi ține la

suveranitatea să pentru modelele şi pentru presupunerile sale. În consecință, ceea ce era mai demult aşteptarea încrezătoare de tratament adecvat şi de condiții de mediu este acum într-atât de frustrată că o persoană de multe ori se simte norocoasă dacă nu e fără adăpost sau în dureri. Dar chiar în secunda în care spune „Sunt bine", există în el un simț de pierdere, un dor de ceva pe care nu-l poate numi, un sentiment de decentrare, că-i lipseşte ceva. Întrebat franc, rareori ar nega această stare de fapt.

Aşa că pentru a descoperi caracterul precis al expectanțelor evoluate, nu are nici un rost să ne uitam la modelul recent, civilizat.

Să cercetăm alte specii poată fi folositor şi în acelaşi timp înşelător. Acolo unde nivelul de dezvoltare corespunde, comparația cu alte animale poate fi valabilă, cum este cazul nevoilor mai vechi, mai profunde, mai fundamentale care preced forma noastră antropoidă, cum ar fi nevoia să respirăm aer, care a apărut acum multe sute de milioane de ani şi este împărtăşită de multe dintre prietenele noastre animale. Dar să studiem oamenii care nu au părăsit continuum-ul comportamentului şi mediului potrivit este în mod evident mai folositor. Chiar dacă reuşim să identificăm unele dintr expectanțele care sunt mai puțin evidente decât aerul de respirat, va rămâne întotdeauna o mare masă de aşteptări mult mai subtile de definit înainte să putem măcar chema un computer să ne ajute să recuperăm o mică parte din cunoaşterea noastră instinctuală despre ele. Este, aşadar, esențial să stăm permanent atenți pentru

oportunități de reinstaurare a abilității noastre *înnăscute* să alegem ce e potrivit. Mintea neîndemânatică cu care acum încercăm să o recunoaştem, poate în continuare să se ocupe cu sarcini care îi sunt mai potrivite.

Expectanțele cu care întâmpinăm viața sunt în mod inextricabil legate de tendințe (de exemplu, să sugem, să evităm rănirea fizică, să ne târâim, să mergem de-a buşilea, să imităm). Pe măsură ce se îndeplinesc aştepările în materie de tratament şi circumstanțe, interacționează în noi seturi de tendințe, din nou după experiența prin care le-au pregătit strămoşii. Când aşteptarea nu este îndeplinită, tendințe corective sau compensatorii fac efortul de a reinstaura stabilitatea.

Continuum uman mai poate fi definit ca şi secvența de experiență care corespunde aşteptărilor şi tendințelor speciei umane într-un mediu comparabil cu acela în care acele aşteptări şi tendințe s-au format. Include comportament potrivit la alte persoane şi tratament potrivit din partea lor, persoanele făcând parte din acelaşi mediu.

Continuum unui individ este un întreg, totuşi face parte din continuum familiei sale, care la rândul său face parte din cel al clanului, cel al comunității şi al speciei, în acelaşi fel cum continuum speciei umane face parte din continuum întregii vieți. Fiecare continuum îşi are propriile aşteptări şi tendințe care emerg din precedentul formator, prelung. Chiar şi continuum care include fiecare ființă vie aşteaptă, din experiență, o gamă de factori favorabili în mediul anorganic.

În fiecare formă de viață, tendința de a evolua nu este aleatorie, ci își continuă propriile interese. Se îndreptă spre mai mare stabilitate - aceasta însemnând mai mare diversitate, complexitate şi, în consecință, adaptabilitate.

Nu este deloc ceea ce noi numim „progres". De fapt, *rezistența* la schimbare, deloc în conflict cu tendința de evoluție, este o forță indispensabilă pentru a menține stabil un sistem.

Ce a întrerupt rezistența noastră înnăscută la schimbare cu vreo câteva mii de ani în urmă putem numai să ghicim. Important este să înțelegem semnificația evoluției față de schimbare (cea ne-evoluată). Ele au scopuri diametral opuse, pentru că ceea ce evoluția crează în termeni de diversitate, din ce în ce mai precis adaptată cerințelor noastre, schimbarea distruge introducând comportamente sau circumstanțe care nu țin cont de toată gama de factori implicați în a servi intereselor noastre celor mai potrivite. Tot ce poate să facă schimbarea este să înlocuiască o bucată de comportament bine- integrat cu una care nu este. Înlocuieşte ceea ce este complex şi adaptat cu ceva ce este mai simplu şi mai puțin adaptat. Ca o consecință, schimbarea pune o presiune pe echilibrul tuturor factorilor strâns corelați înăuntru şi în afara sistemul.

Evoluția dă stabilitate; schimbarea cauzează vulnerabilitate.

Organizațiile sociale, şi ele, se conformează acestor reguli. O cultură evoluată, un mod de viață pentru un grup de oameni care își îndeplinesc aşteptările lor sociale,

poate fi oricare dintr-o varietate infinită de structuri. Caracteristicile superficiale ale acestor structuri sunt cele mai variabile, principiile de bază variază cel mai puțin şi în anumite aspecte fundamentale e cel mai probabil să fie identice. Ar fi rezistente la schimbare, având în spate o evoluție într-o perioadă lungă de timp ca orice sistem stabil din natură. Ar rezulta, de asemenea, şi aceasta: cu cât mai puțin interferează mintea cu instinctul în formarea modelelor comportamentale, cu atât mai puțin rigidă ar trebui să fie structura la suprafață (despre detalii comportamentale, ritualuri, cerințe de conformitate) şi cu atât mai inflexibilă în miez (în atitudinea față de sine, atitudinea față de drepturile celorlalți, sensibilitate la semnalele instinctului care favorizează supraviețuirea, sănătatea, plăcerea, echilibrul tipurilor de activități, impulsul de conservare a speciei, folosirea economicoasă a plantelor şi animalelor din mediu şi aşa mai departe). Într-un cuvânt cu cât se bazează mai mult o cultură pe intelect, cu atât mai multe constrângeri asupra individului devin necesare pentru a o menține.

Nu există diferență esențială între comportamentul instinctual pur, cu expectanțele şi tendințele sale, şi aşteptarea noastră la fel de instinctuală pentru o cultură potrivită, una în care să ne putem manifesta tendințele şi îndeplini aşteptările, mai întâi de tratament corect în copilărie, şi treptat pentru un *anumit fel* (mai flexibil) de tratament şi circumstanțe şi pentru o serie de cerințe la care adaptarea e dispusă, nerăbdătoare şi posibil să aibă loc.

Rolul unei culturi în viața umană este la fel de legitim ca şi al limbajului. Ambele încep cu aşteptări şi tendințe pentru a-ți definitiva conținutul în mediu. Comportamentul social al unui copil se dezvoltă printre influențe aşteptate şi exemple date lui de către societate. Forțe înnăscute îl împing să facă ceea percepe la partenerii săi umani că se aşteaptă de la el; partenerii umani îi fac cunoscut ceea ce aşteaptă, conform culturii lor. Învățarea este un proces de îndeplinire a aşteptărilor privind un anumit tip de informații. Tipurile cresc într-o ordine finită de complexitate, la fel ca şi modelele de vorbire.

Ridicarea la standardele aşteptărilor noastre, menținută de către simțul continuum al fiecărui individ (încurajată de plăcere; ținute în frâu printr-o întoarcere naturală pe măsură ce limitele capacității sunt atinse) este fundamentul sistemului cultural de bine şi rău. Particularitățile sistemului pot, totuşi, varia nedefinit câtă vreme rămân în cadrul parametrilor esențiali. Există destul spațiu pentru diferențe, individuale sau tribale, fără a se încălca aceste limite.

Capitolul III - Începutul vieţii

În timpul petrecut în pântec, micuței ființe umane încă i se permite să urmeze linia directă strămoşească a stadiilor de dezvoltare, de la vietăți unicelulare la amfibii şi la „Homo sapiens" gata de naştere, fără să i se prea întâmple evenimente pentru care experiența strămoşilor în pântec să nu o fi pregătit. Este hrănit, ținut la cald şi legănat cam la fel cum era un vânător-culegător în stadiul de embrion. Sunetele pe care le aude nu sunt foarte diferite decât dacă nu cumva mama să locuieşte pe o pistă de zboruri supersonice, merge la discoteci cu mulți decibeli sau conduce un camion. Îi aude bătaia inimii, vocea, precum şi vocile altor oameni şi animale. Aude sunetele sistemului ei digestiv, sforăitul, râsul, cântatul, tuşitul şi aşa mai departe şi este netulburat pentru ca adaptarea lui le-a luat în considerare timp de milioane de ani, cât strămoşii lui au auzit sunete similare, la fel de tari, le fel de bruşte. Datorită experienței lor, el aşteaptă sunetele, legănările şi mişcările bruşte; ele fac parte din experiența de care are nevoie pentru împlinirea dezvoltării sale prenatale.

La naştere, bebeluşul s-a dezvoltat deja suficient în celula să de maximă securitate pentru a ieşi şi a-şi continua viața în lumea exterioară, enormă şi mai lipsită de adăpost. Şocul este absorbit în parte de către mecanisme ca gamma-globulină ridicată drept protecție față de infecții, care scade suficient de încet ca nou-născutul să aibă timp să dezvolte imunitate, parțială lipsă

de vedere, care cedează treptat locul vederii complete mult după ce şocul naşterii a trecut şi un program de dezvoltare care se îmbină în multe aspecte ale formării lui, aspecte ca: reflexele, sistemul circulator, auzul, program se împlineşte înainte de naştere şi după aceea, zile, săptămâni sau luni la rând, inclusiv intrarea în scenă pas-cu-pas a funcționării părților creierului.

La momentul naşterii efectiv are loc schimbarea radicală a condițiilor de mediu din ud în uscat, temperatura mai scăzută, sunete brusc ne-estompate, intrarea în funcțiune a abilității proprii bebeluşului de a respire, de a-şi obține necesarul de oxigen, precum şi schimbarea poziției de la cu capul în jos la orizontală sau cu capul deasupra corpului. Dar bebeluşul nou-născut poate suporta aceasta precum şi toate celelalte senzații ale naşterii naturale cu un calm uimitor.

Propria lui voce nu-l surprinde, căci era în capul lui, foarte clară şi nemaiauzită, fiindcă fusese auzită de informatorii din carnea sa, de făuritorii capacității sale de a se teme şi de a distinge înspăimântătorul de normal. Când predecesorii săi au dezvoltat o voce, au dezvoltat şi o rețea de abilități stabilizatoare cu rol să-i tempereze aventurarea în ceea ce era atunci continuum-ul speciei lor. Pe măsură ce vocea evolua împreună cu întreaga evoluție a speciei de la o formă la alta şi prelua diferite modulații pentru a se potrivi organismului din ce în ce mai evoluat, s-au dezvoltat mai multe mijloace pentru a o ține în echilibru cu sinele şi cu societatea în care urma să fie folosită. Urechile erau acordate la ea, reflexele erau

acordate la ea şi aşteptările bebeluşului includeau sunetul ei printre „surprizele” primelor experienţe din afara pântecelui.

În primele momente după naştere, nou-născutul se află într-o stare de conştienţă care e toată simţuri; nu are capacitate de gândire, în sens de raţionare, memorie conştientă, reflexive sau judecată. Poate, decât conştient e mai bine să-i spunem simţitor. Adormit el este conştient de starea lui de bine, cumva la fel cum un adult care doarme cu cineva şi este conştient de prezenţa sau absenţa persoanei. Treaz, este mult mai conştient de starea lui, dar într-o manieră care la adult s-ar numai subliminală. În orice stare s-ar afla, el este mult mai vulnerabil la starea lui decât adultul, fiindcă el nu are reper precedent cu care să-şi coreleze impresiile.

Lipsa unui simţ al trecerii timpului nu este deloc un dezavantaj pentru un bebeluş aflat în burtică sau în braţe; el pur şi simplu se simte bine, dar pentru un nou-născut care nu se află în braţe, neputinţa de a diminua orice parte a suferinţei lui prin speranţă (care se bazează pe un simţ al timpului) este, poate, cel mai crud aspect al chinului. Aşadar, plânsul lui, nu poate nici măcar conţine speranţă, deşi acţionează ca un semnal care cere alinare. Mai târziu, când săptămânile şi lunile au trecut, şi nivelul de înţelegere al bebeluşului creşte, speranţa începe să se simtă vag, iar plânsul devine un act asociat cu un rezultat, fie negativ, fie pozitiv. Dar lungile ore de aşteptare sunt prea puţin îmbunătăţite de apariţia simţului timpului. Lipsa experienţei anterioare face

timpul să pară incredibil de lung pentru un bebeluş aflat în stare de dorință.

Chiar ani mai târziu, la vârsta de cinci ani, promisiunea unei biciclete pentru „Crăciunul viitor", făcută în august, este cam la fel de satisfăcătoare ca nici o promisiune. La vârsta de zece ani, timpul s-a condensat în lumina experienței într-atât încât un copil poate aştepta o zi mai mult sau mai puțin confortabil pentru unele lucruri, o săptămână pentru altele şi o lună pentru ceva special, dar un an este încă fără sens dacă vine vorba de a domoli dorința, iar realitatea prezentă are încă o perioadă calitatea de absolut, care va ceda numai după încă un şir lung de experiențe, unui simț al relativității evenimentelor pe scala timpului cuiva şi în sistemul lui de valori. Doar la vârsta de patruzeci sau cincizeci de ani au majoritatea oamenilor măcar o perspectivă asupra raportului unei zile sau luni la durata unei vieți şi numai unii guru sau octogenari au capacitatea să înțeleagă relativitatea momentelor sau vieților la eternitate (realizând complet irelevanța conceptului arbitrar al timpului).

Nou-născutul (ca şi guru) trăieşte în eternul Acum; bebeluşul în brațe (ca şi guru) se află într-o stare de fericire binecuvântată; bebeluşul care nu e în brațe are o stare de dorință, de tânjire în pustiul unui univers gol. Aşteptările lui sunt amestecate cu actualitatea, iar aşteptările lui înnăscute, ancestrale sunt acoperite (nu schimbate sau înlocuite) de către acelea bazate pe propria lui experiență. Măsura în care aceste două seturi de

aşteptări diferă determină distanța care îl va separa de starea lui potențială înnăscută de bine.

Cele două seturi de aşteptări nu sunt deloc similare. Cele evoluate sunt de natura certitudinii până când sunt trădate, câtă vreme cele învățate care derivă din ele au caracterul negativ al deziluziei şi se manifestă prin îndoială, suspiciune, frică de a nu fi rănit prin noi experiențe sau, cel mai ireversibil, prin resemnare.

Toate aceste răspunsuri sunt protectori activi ai continuum-ului. Dar resemnarea ca rezultat al deznădejdii totale are rol de a amorți aşteptările originale până când se vor găsi condiții în care aşteptările să fie urmate şi de împlinire.

Liniile de dezvoltare îngheață în punctul în care cerințele particulare de experiență nu mai sunt îndeplinite. Unele direcții sunt oprite în prima copilărie în timp ce altele urmează să fie sabotate un pic mai târziu în copilărie sau chiar continuă să se dezvolte în viața adultă aşa cum au fost formate prin evoluție să o facă. Aspecte ale facultăților emoționale, intelectuale şi fizice pot coexista, dar la nivele larg distanțate în indivizii deprivați. Toate liniile de dezvoltare, blocate sau maturizate, continuă să funcționeze cum sunt, fiecare aşteptând experiența necesară împlinirii nevoii sale, incapabilă să meargă mai departe cu orice altceva. Starea de bine depinde foarte mult de *felul* în care este limitată funcționarea şi în ce aspect.

La naştere, aşadar, apar şocuri care nu şochează sau pentru că sunt aşteptate (şi li s-ar simți lipsa) sau pentru

că nu se întâmplă toate deodată. Naşterea nu poate fi privită corect drept sfârşitul unei linii de producție al bebeluşului, pentru că unele părți sunt finisate încă din burtică, în timp ce altele nu vor fi operaționale decât mult mai târziu. După şirul de aşteptări împlinite în burtică, nou-născutul se aşteaptă, sau, mai bine zis, este sigur că şi următoarele cerințe vor fi îndeplinite.

Ce urmează? Timp de zeci de milioane de generații, ceea ce urmează este transferul dintr-un mediu pe de-a-ntregul viu înăuntrul corpului mamei într-unul parțial viu, din afara lui. Deşi corpul ei a-toate-dătător este acolo, şi (de când cu eliberarea mâinilor de către mersul vertical) brațele ei la fel, există destul de multă lipsă de viață, chiar prin aerul străin care-i înconjurară trupul. Dar şi pentru asta este pregătit; locul său în brațe este cel aşteptat, cunoscut celui mai profund simț al sau drept *al lui,* şi ceea ce experimentează câtă vreme este în brațe este acceptabil pentru continuum său, îi îndeplineşte nevoile curente şi contribuie în cel mai potrivit mod dezvoltării sale.

Din nou, nivelul sau de conştiență este foarte diferit de ceea ce va deveni. El nu poate interpreta impresiile sale asupra lucrurilor. Ori sunt în regulă ori nu sunt. Cerințele sunt strict la acest nivel. După cum am văzut, nu poate spera, dacă acum nu se simte confortabil, că se va simți mai târziu. Nu poate concepe, când mama pleacă, ideea că „vine mama înapoi"; lumea s-a stricat brusc, circumstanțele sunt intolerabile. Îşi aude şi îşi acceptă plânsul, dar deşi mama lui îi cunoaşte sunetul şi semnificația din timpuri străvechi, la fel ca orice copil sau

adult care îl aude, el nu-i înțelege semnificația. El doar ştie că este o acțiune pozitivă înspre a îndrepta lucrurile. Dar dacă este lăsat să plângă prea mult, dacă răspunsul pe care ar trebui să-l obțină nu apare, acea senzația pleacă şi ea, lăsând în loc un gol total, fără timp şi speranță. Când mama vine totuşi la el, pur şi simplu se simte bine, el nu este conştient că a fost plecată, nici nu-şi aminteşte că a plâns. Este conectat din nou la linia vieții sale, iar mediul său îi îndeplineşte aşteptările. Când este abandonat, lăsat în afara continuum său de experiențe, nimic nu este acceptabil şi nimic nu este acceptat. Dorința este tot ce există, nu există nimic de folosit, nimic pe care să crească, să îndeplinească nevoia de experiență, fiindcă experiențele trebuie să fie cele aşteptate şi nimic din experiența strămoşilor care l-au format, nu l-a pregătit să fie lăsat singur, adormit sau treaz, cu atât mai puțin să fie lăsat singur să plângă.

Senzația potrivită unui nou-născut purtat în brațe este aceea de a fi în ordine, în armonie, de bine esențial. Singura identitate pozitivă pe care o poate cunoaşte, fiind animalul care este, se bazează pe premiza că este în regulă, bun şi binevenit. Fără această convingere, o ființă umană de orice vârstă este schilodită de o lipsă de încredere, lipsa unui sens deplin al sinelui, lipsă de spontaneitate şi de har. Toți bebeluşii sunt buni, dar nu o pot şti ei înşişi decât prin reflexie, decât prin felul în care sunt tratați. Nu există nici o altă cale viabilă pentru o ființă umană să se perceapă pe sine; toate celelalte senzații sunt inutilizabile când vine vorba despre punerea

bazelor stării de bine. *Binele este senzația de bază despre sine potrivită indivizilor din specia noastră.* Comportamentul necorelat cu un simț propriu de bine, de armonie esențială nu este comportamentul pentru care am evoluat şi, nu numai că va pierde milioane de ani de perfecționare, dar nu se potriveşte nici unei relații din cadrul ființei sau din afara ei. Fără un simț al binelui propriu, individul nu ştie nici cât de mult să ceară în termeni de confort, siguranță, ajutor, companie, iubire, prietenie, bunuri, plăcere sau bucurie. O persoană fără acest simț, simte adeseori că există un loc gol acolo unde ar trebui să fie ea însăşi.

Multe vieți sunt irosite nici mai mult nici mai puțin decât pentru căutarea unui indiciu ca omul există. Şoferi de raliu, cățărători pe munte, eroi de război şi alți întrăzneți care flirtează cu moartea în mod predilect încearcă de cele mai multe ori să simtă, apropiindu-se cât pot de mult de contrariu, că sunt, de fapt, în viață. Dar zguduirea instinctul de auto-conservare poate scoate doar vag şi temporar la suprafață curentul constant şi cald al doritului sens al sinelui.

Atractivitatea bebeluşilor şi a copiilor este în mod necesar o forță puternică; fără ea nu ar avea avantajul necesar să compenseze întreaga serie de dezavantaje ca fiind mic, slab, încet, fără apărare, fără experiență şi individ dependent printre cei mari. Atracția lor exclude nevoia de a concura şi obține pentru ei asistența de care au nevoie.

Rolul maternal, singurul rol relevant pentru un bebeluş în primele luni de viață, este preluat în mod instinctiv de tați, alți copii sau oricine are de-a face cu bebeluşul, chiar şi pentru un moment. Nu este deloc sarcina unui bebeluş să facă distincția între sexe şi grupe de vârstă.

Lipsa de relevantă a caracteristicilor masculine sau feminine pentru rolul maternal sau paternal a fost demonstrată experimental într-o clinică psihiatrică din Franța, unde medici femei au luat rolul de tată pentru pacienți de-ai lor, în timp ce infirmieri bărbați, cu tehnicile şi abilitățile lor de îngrijire zilnică a pacienților, luau într-un mod la fel de satisfăcător figura mamei. (Acesta este tipul de probleme pe care intelectul le descoperă brusc, după ce omul a acționat instinctiv în virtutea lor timp de milioane de ani).

Deci există un singur tip de relație potrivit unui nou-născut şi fiecare dintre noi are înăuntru un întreg set de răspunsuri adecvat semnalelor lui. Mai posedăm, fiecare bărbat, femeie, fată şi băiat, o cunoaştere minuțios detaliată despre tehnici de îngrijire a bebeluşului, în ciuda faptului că recent, prin care înțeleg nu mai mult de câteva mii de ani, am permis intelectului să-şi încerce capriciile nesigure asupra acestei probleme de maximă importanță şi am călcat peste abilitatea tipărită în noi în aşa măsură că propria ei existență este acum uitată.

Este o practică standard în țările „dezvoltate" să cumperi o carte despre îngrijirea bebeluşului în momentul în care noua persoană este aşteptată. Poate fi

moda vremii să lase copilul să plângă până i se rupe inima, până cedează, până amorțește şi devine „copil cuminte”; sau să fie luat când mama are chef şi nu are altceva de făcut pe moment sau, după un alt curent recent de gândire, să lase copilul într-un vacuum emoțional, neatins cu excepția aspectelor strict necesare şi apoi a nu arăta nici o expresie facială, nici plăcere, nici zâmbet, nici admirație, doar o privire goală. Oricare ar fi, proaspetele mame citesc şi ascultă, neîncrezătoare în abilitățile lor înnăscute, neîncrezătoare în „motivele” bebeluşului de a da încă semnalele absolut clare. Bebeluşii au devenit, bineînțeles, duşmanii care trebuie învinşi de către mame. Plânsul trebuie ignorat pentru a-i arăta bebeluşului cine-i şeful şi o premiză de bază a relației este că trebuie făcut orice efort pentru a forța bebeluşul să se conformeze dorințelor mamei. Se arată lipsă de plăcere, dezaprobare sau retragerea dragostei de câte ori comportamentul bebeluşului dă „de lucru”, „pierde” timpul sau este în vreun alt fel considerat neconvenabil. Ideea este că a îndeplini dorințele unui bebeluş îl va „răsfăța”, iar acționând împotriva lor va folosi la dresarea lui, la adaptarea lui la societate. În realitate, se obține exact efectul opus în fiecare caz.

Perioada imediat următoare naşterii este cea mai impresionantă perioadă petrecută în afara corpului mamei. Ceea ce întâlneşte bebeluşul este ceea ce înțelege el drept natura vieții. Fiecare impresie ulterioară poate doar confirma, într-o măsură mai mare sau mai mică, prima impresie, făcută când nu avea deloc informații

despre lumea exterioară. Aşteptările lui sunt cele mai inflexibile pe care le va avea vreodată. Schimbarea din ospitalitatea totală a uterului este enormă, dar, după cum am văzut, a venit pregătit pentru marea săritură din uter la locul său în braţe.

Pentru ce nu a venit pregătit este o săritură şi mai mare în orice fel, cu atât mai puţin pentru una într-un nimic, non-viaţă, un coşuleţ cu textile sau un pătuţ de plastic fără mişcare, sunet, miros sau senzaţie de viaţă. Ruptura violentă din continuum mamă-copil, atât de puternic conturată în timpul fazelor petrecute în uter, e de înţeles că se lasă cu depresie la mamă, precum şi cu agonie la bebeluş.

Fiecare terminaţie nervoasă de sub pielea lui proaspăt expusă tânjeşte după îmbrăţişarea aşteptată, întreaga lui fiinţă, specificul a tot ceea ce este el, conduce spre a fi purtat în braţe. Timp de milioane de ani puii de om au fost ţinuţi aproape de corpul mamei lor încă din momentul naşterii. Unii bebeluşi din ultimele sute de ani se poate să fi fost privaţi de această experienţă de maximă importanţă, dar acest fapt nu a diminuat deloc aşteptarea fiecărui nou-născut că *el* va ajunge la locul lui de drept. Cand predecesorii noştri umblau în patru labe şi aveau blană de care să se agaţe, bebeluşii erau aceia care păstrau legătura mamă-copil neîntreruptă. Supravieţuirea lor depindea de asta. Pe măsură ce am devenit spâni şi ne-am ridicat în două picioare, eliberând mâinile mamei, i-a revenit ei sarcina de a-i menţine aproape. Faptul că recent, în unele locuri din lume, a

considerat responsabilitatea ei de a menține contactul drept opțională, nu schimbă nici în cea mai mică măsură nevoia imperioasă a bebeluşului de a fi purtat, am putea zice chiar de a fi conținut.

Ea însăşi se privează de o parte prețioasă a propriei experiențe aşteptate de viață, experiență care, savurată, ar încuraja-o să continue se comporte în modul cel mai satisfăcător pentru ea însăşi şi pentru bebeluşul ei.

Nivelul de conştiență al unui bebeluş se modifică enorm în timpul fazei în brațe. La început, se aseamănă mai mult animalelor decât adultului uman. Pas cu pas, pe măsură ce i se dezvoltă sistemul nervos central, devine mai apropiat lui *Homo sapiens*. Experiența nu îl impresionează doar în diferită măsură, dar şi în moduri complet diferite pe măsură ce abilitățile lui cresc ca număr şi ca acuratețe. Primele componente formate ale alcătuirii psiho-biologice ale unui copil au rolul cel mai formator asupra ceea ce va fi întreaga lui viață. Ceea ce simte înainte de a gândi determină într-o mare măsură ce va gândi, când gândirea devine posibilă.

Dacă se simte în siguranță, dorit, şi „acasă" în mijlocul activității înainte de a putea gândi, părerea lui asupra experiențelor de mai târziu va diferi mult de a unui copil care se simte nedorit, care nu e stimulat de experiențe fiindcă-i lipsesc, şi care este obişnuit să trăiască într-o stare de dorință, chiar daca experiențele ulterioare ale amândurora vor fi identice.

La început, copilul doar observă; el nu poate judeca. El devine familiar cu mediul său prin asociere. Chiar la

început, printre primele mesaje postnatale aduse de către simțuri există un absolut, o impresie necalificată a stării lucrurilor, necorelată decât cu aşteptările interioare ale copilului şi bineînțeles, lipsită de orice relativitate temporală. Dacă nu ar fi funcționat aşa continuum, şocul evenimentelor neobişnuite ar fi pentru noul organism intolerabil. Ce se remarcă, la începutul capacității lui de a acorda atenție evenimentelor din afara lui, este diferența dintre ceea ce simte şi aspectele cu care se aseamănă aceste senzații, aspecte întâlnite în experiența lui anterioară. Învățarea lumii prin asociere înseamnă că preia ca întreg tot ce n-a cunoscut înainte, fără să „observe" nimic. Se observă doar experiențele similare, dar puțin diferite de cele anterioare, aşa încât lumea este cunoscută la început în mare, şi apoi în detaliu din ce în ce mai fin.

În acest sens, *Homo sapiens* este unic printre animale. Aşteptarea lui este să găsească un mediu potrivit, să-l cunoască din ce în ce mai bine şi să acționeze asupra lui cu eficiență crescândă. Alte primate se adaptează, în grade diferite, la *unele* circumstanțe pe măsură ce le întâlnesc, dar animalele sunt, în principal făcute (evoluate) să se comporte după modele înnăscute.

Un pui de furnicar uriaş pe care l-am primit la vârsta de patru zile a crescut fericit în societatea umană şi clar ne vedea drept furnicari şi se aştepta să ne comportăm adecvat, țopăind şi scotocind după felul tradițional al furnicarilor. Despre mine, în calitate de mamă, se aştepta să mențin permanent comunicarea cu el, dar la distanțe

din ce în ce mai mari pe măsură ce devenea mai încrezător; să-l port în brațe la început, apoi să-i permit să mă îmbrățişeze de câte ori o cerea dispoziția, să-mi lingă degetele de la picioare destul de des, să-i țin companie când mânca şi să vin când mă chema după ce am rătăcit în afara razei mirosului lui. Dar privea caii şi câinii drept duşmani; de altă natură decât specia lui.

O maimuță lânoasă, pe care am crescut-o de asemenea din copilărie, din contra, părea că se vede pe sine ca o persoană. Trata câinii, chiar şi pe cei mari, cu condescendență şi era cunoscută că-şi lua şi ea scaun în cadrul unei asistențe aşezate în timp ce câinii, intrigați de comportamentul ei imperios (deşi ar fi fugărit o pisică de două ori mărimea ei), se întindeau credincioşi la picioarele ei. A învățat manierele politicoase la masă şi, după ce a studiat vreun an, a învățat să deschidă uşa cățărându-se pe ea, învârtind de mâner în sens contrar acelor de ceasornic şi trăgând în acelaşi timp.

Tiparul ei comportamental includea o mai mare doză de adaptabilitate, de expectanță de a învăța din proprie experiență decât cel al furnicarului, al cărui comportament era în întregime predefinit de mecanisme înnăscute.

Omul, mult mai adaptabil propriei sale experiențe, poate suporta variații de mediu care ar elimina o specie mai puțin ingenioasă. Când întâlneşte o problemă, alege dintr-o gamă largă de reacții. O maimuță are o plajă relativ îngustă de răspunsuri posibile la un stimul; un furnicar nu are deloc de ales, fiind, în consecință infailibil,

în forma sa. O maimuță poate face puține greşeli, din punctul de vedere al continuum-ului, dar omul a dobândit o mare vulnerabilitate cu marea să capacitate de a alege.

Dar, odată cu lărgirea opțiunii comportamentale a omului, cu creşterea posibilității de eroare, a evoluat şi simțul său continuum care îl ajută să aleagă adecvat, aşa încât fiind dat felul de experiență necesar dezvoltării sale şi tipul de mediu în care să se desfăşoare, alegerea să poate fi la fel de infailibilă ca a furnicarului.

Puii de om crescuți de animale au dovedit, în mod şi mai relevant, importanța mediului adecvat în atingerea expectanțelor evoluate ale unei specii.

Din multele cazuri înregistrate, poate cel mai bine documentat este cel al Amalei şi al surorii ei, Kamala, care au fost îngrijite de foarte mici de către lupi în jungla din India. Când au fost găsite, au fost duse la un orfelinat, iar un Reverend şi o doamnă Singh au încercat să le educe potrivit societății umane. Majoritatea eforturilor familiei Singh au rezultat în eroare sau succes foarte slab. Fetele erau nefericite şi stăteau pe jos goale, într- o poziție specifică lupilor, în colțul camerei lor. Deveneau active noaptea şi urlau să atragă atenția vechii lor haite de lupi. După mult antrenament, Kamala a învățat să meargă în două picioare, dar nu putea alerga decât în patru labe. Au refuzat o vreme să poarte haine sau să mănânce mâncare gătită, mâncau doar carne crudă şi leşuri. Kamala a învățat cincizeci de cuvinte înainte de a muri la vârsta de

şaptesprezece ani. Vârsta ei mentală la acel moment era estimată la trei ani şi jumătate după standardele umane.

Abilitatea de a se adapta la condiţii nepotrivite speciei lor, la copiii crescuţi printre animale este multe mai mare decât abilitatea animalelor de a se adapta la stilul omenesc. Dar moartea timpurile a majorităţii acestor copii, suferinţa trăită după capturare şi incapacitatea lor de a suprapune cultura umană deasupra modului de viaţă al animalelor dezvoltat şi imprimat arată în ce măsură profundă, cultura, odată învăţată, devine parte a naturii individului uman. *Aşteptarea de a face parte dintr-o cultură este produs al evoluţiei noastre şi cutumele la care se referă aşteptările, odată asimilate, se integrează drept componente ale personalităţii noastre, la fel ca şi directivele înnăscute ale altor specii.* Copiii din sălbăticie, aşadar, fiind oameni şi supuşi influenţei propriei lor experienţe mai mult decât un animal, şi-au cultivat într-o aşa măsură cultura acelor animale că au arătat un stres mult mai mare la schimbarea condiţiilor, decât ar fi arătat un animal, întăriţi mai puternic decât sunt animalele de către modelele lor comportamentale înnăscute (neinfluenţabile).

Faptul că vârsta mentală a Kamalei era aşa de mică este un factor nerelevant, privit singur, dar privit din perspectiva continuum unei creaturi născute om şi crescute lup, poate reprezenta foarte bine folosirea optimă a minţii în condiţii date. Celelalte capacităţi erau înmulţite, agilitatea ei era mărită de patru ori, mirosul său (simţea mirosul cărnii de la 80 yarzi/73m), vederea

de noapte, viteza, adaptabilitatea la schimbări de temperatură. Judecata să la vânătoare şi simțul direcției trebuie să fi fost şi ele extraordinare, de vreme ce au ajutat-o să supraviețuiască în calitate de lup. Per total, continuum i-a folosit destul de bine. A dezvoltat din potențial, tot ce avea nevoie pentru modul ei de viață. Că nu-şi putea desface dezvoltarea şi să o înlocuiască cu una complet nouă este nesemnificativ; nu există nici un motiv pentru care o creatură să aibă nevoie de adaptabilitate la o aşa exigență improbabilă. Nici de la un adult nu se aşteaptă să se adapteze cu succes vieții de animal, odată ce comportamentul lui este deja condiționat societății umane.

De la început, învățarea este selectivă; este corelată întotdeauna cu ceea se cunoaşte în mod subiectiv despre viața care urmează să fie dusă. Procesul asociativ asigură aceste aspect. Ca un radio, reglat să recepteze doar anumite lungimi de undă, dintr-un receptor capabil să recepteze o gamă mult mai largă de lungimi de undă, aşa şi receptorul psiho-biologic începe cu un vast potențial şi este reglat curând pe gama necesară. Banda optimă de vedere pentru majoritatea stilurilor de viață umană este limitată la lumina zilei şi o anumită măsură de vedere de noapte şi la spectrul culorilor dintre roşu şi violet. Acele lucruri care sunt prea mici sau prea departe sunt eliminate din percepția noastră şi, chiar dintre lucrurile din raza noastră vizuale, numai unele sunt văzute clar. Când se apropie ceva sau cineva care ne interesează, vederea periferică scade progresiv până când obiectul este

suficient de aproape. Distanța medie este lăsată în afara focusului şi atenția este direcționată mai eficient asupra obiectului apropiat, ca să-l poată studia mai bine, fără să fie distrasă. Dacă totul în jurul obiectului ar rămâne la fel de clar evidențiat, povara asupra simțurilor ar fi mult prea mare şi ar încurca creierul, care trebuie sa-şi direcționeze atenția asupra obiectului singular sau asupra unui aspect al acelui obiect, pentru eficiență maximă. Potrivit culturii, gamele sunt selectate pentru vederea indivizilor, bineînțeles, în limitele naturii sale evoluate.

Despre copii crescuți de lupi se spune că au o excelentă vedere de noapte. Indienii Yekuana pot distinge forma unei păsări în umbra unei părți de junglă unde unul dintre noi nu vede decât frunze chiar şi după ce ni s-a arătat localizarea ei. Ei pot vedea un peşte în spuma apelor învolburate ale unui pârâu rapid, peşte iarăşi invizibil celor mai concentrate încercări ale ochilor noştri.

Auzul este, şi el selectiv - limitat la ceea ce cultura noastră ne transmite drept relevant, eliminând restul semnalelor. Mecanismul în sine este capabil să audă mult mai mult decât auzim noi. Toți indienii sud-americani pe care i-am cunoscut, obişnuiți să asculte şi pericolele şi să se apropie prin junglă complet ascunşi până la câțiva metri, pot auzi apropierea unei bărci cu motor sau a unui avion mult înaintea oricărui dintre noi.

Gama se potriveşte nevoilor lor. Ale noastre se potrivesc nevoilor noastre, înlăturând tot ce pentru viața noastră ar fi cel mai adesea doar sunet fără sens. Nu există nimic în cultura noastră care să nu facă să ne

deranjeze, de exemplu, să fim treziți de sunetul unui mormăit de la 200 yarzi (182m).

Pentru a proteja mintea de a fi inundată de senzații neprocesate, sistemul nervos în sine serveşte drept editor. Atenția la sunete poate fi conectată sau deconectată, nu după voință, ci potrivit condiționării mecanismului de editare. Unele sunete audibile, deşi aparatul de auzit nu este niciodată oprit, rămânând subliminale din fragedă pruncie până la moarte. O demonstrație clasică folosită de hipnotizatorii de scenă este aceea în care unui subiect i se comandă să asculte ceea ce se şopteşte la o distanță aparent imposibil de depăşit cu auzul. Hipnotizatorul substituie selecția să gamei normale de auz a subiectului. El reuşeşte să dea iluzia ca a mărit capacitatea urechii, pe când, de fapt, a suspendat editarea sunetelor de la marginea nefolosită a gamei normale a urechii.

Puteri numite supranaturale sau magice sunt adeseori acelea neselectate de sistemul nostru nervos (în virtutea simțului continuum) drept potrivite gamei noastre de abilități. Pot fi cultivate prin disciplină care depăşeşte procesul normal de eliminare; sau pot apărea în cazuri de necesitate excepțională ca în cazul unui băiat al cărui frate a fost prins sub un copac. Îngrozit, a ridicat copacul de pe corpul fratelui său, înainte de a merge să ceară ajutor. S-a constatat mai târziu că o duzină de oameni erau necesari ca să mişte copacul pe care băiatul, într-o stare emoțională excepțională, l-a ridicat singur. Poveşti de genul ăsta sunt multe. Puterile descrise sunt eliberat doar pentru circumstanțe speciale.

Excepții interesante la această regulă sunt persoanele al căror mecanism de editare a fost stricat în vreun fel, fie temporar, fie permanent, şi au devenit clarvăzătoare. Nu pretind să ştiu cum funcționează aceasta, dar unii chiar pot vedea prin pământ apa sau metalele. Alții pot vedea aurele oamenilor. Peter Hurkos, un clarvăzător, a ajuns aşa după o lovitură la cap, obținută căzând de pe o scară. Două prietene de-ale mele mi-au spus în secret de îngrozitoarea lor capacitate de a vedea în viitor atunci când se apropiau de căderi nervoase. Poveştile au fost spuse separat şi cele două fete nu se cunoşteau între ele, dar în ambele cazuri au fost internate în spital la câteva zile după episoadele de clarvedere, episoade care nu au mai revenit. Faptul că limitele normale ale percepției umane sunt depăşite, are loc de obicei când emoțiile sunt duse la extrem. În accidente, când victima se confruntă fără avertisment cu iminența propriei morți, fără ca simțul lui continuum să aibă ocazia să-l pregătească pentru aceasta, el apelează în neputința lui către propria mamă sau către persoana care reprezintă figura maternă în sentimentele sale. Mama, sau figura maternă, primeşte suficient de frecvent mesajul, indiferent de distanță. Situația apare suficient de des ca fiecare dintre noi să fi cunoscut sau auzit de ea noi înşine.

Premoniția funcționează invers; un eveniment imposibil de ştiut care comportă consecințe grave răzbate până în conştiința cuiva relativ calm, fie în vis fie în stare de veghe. Relativ multă premoniție rămâne nesemnalată

şi, datorită interdicțiilor de a crede în „aşa ceva", este deseori nerecunoscută. O declarație vagă de genul „aveam senzația că nu trebuia să vin" este de obicei singura recunoaştere a unei premoniții care a fost surmontată de alte presiuni.

Cum pot fi percepute evenimentele care aparent încă nu au avut loc - în ce fel există înainte de a se întâmpla - nu am idee. Dar evenimentele trecute şi prezente cunoscute fără ajutorul simțurilor sunt, din punct de vedere mecanic, la fel de misterioase. Şi multe alte mijloace de comunicare, cum ar fi semnalele date de substanțe chimice descoperite recent care determină comportamente specifice la animale, precum şi dătătorii direcției precise printre păsările migratoare, toate acestea sunt, de asemenea, peste puterea noastră de înțelegere.

Mintea conştientă nu este ceea ce-i pare ei însăşi a fi, nici nu are acces la secretele programelor continuum-ului pe care a evoluat să-l servească. *A face din intelect un funcționar competent în loc de un director incompetent trebuie să fie un țel major al teoriei continuum.* Folosită corect, mintea poate fi un mijloc neprețuit. În perceperea, clasificarea şi înțelegerea relațiilor şi caracteristicilor animalelor, plantelor, mineralelor şi evenimentelor pe care la întâmpină, intelectul uman poate face, stoca şi transmite unul altuia vaste cantități de informație care fac mediul folositor într-un mod mult mai inclusiv şi mai flexibil decât orice alt animal. Aceasta reduce vulnerabilitatea omului la vicisitudinile mediului. Are mai multe alternative viabile în comportamentul său față de

elementele din jurul său şi este, în consecință, mult mai stabil pe poziția să printre ele.

Într-un echilibru natural nestricat, intelectul este capabil să servească drept protector al continuum pe măsură ce devine conştient de principiile simțului continuum şi pe măsură ce acționează în virtutea lor. Rațiunea, judecata bazată pe experiența personală şi experiența comunicată a altora şi abilitatea de a sintetiza gânduri şi amintiri într-o infinitate de combinații folositoare, prin inducție şi deducție, se adaugă la valoarea ei în a servi celor mai bune interese ale individului şi ale speciei.

Aplecată asupra sarcinii de a face cunoştință cu toate aspectele botanicii, de exemplu, o minte în armonie cu un simț continuum complet dezvoltat şi funcționând sănătos poate cuprinde cantități chiar impresionante de informație. Rapoarte cu observații asupra culturilor primitive concură că fiecare bărbat, femeie şi copil din fiecare asemenea cultură are în capul său un catalog detaliat cu numele şi caracteristicilor a sute şi mii de plante.

Un observator de felul acesta, E. Smith-Bowen, vorbind de un trib african şi de enorma cunoaştere botanică împărtăşită de fiecare membru, spunea „Nici unul dintre ei nu m-ar fi crezut ca nu sunt capabil să cunosc atât de mult ca şi ei, oricât m-aş strădui" (*E. Smith-Bowen, Return to Laughter, London, 1954*).

Nu vreau să zic că sălbaticii sunt prin naştere mai inteligenți decât noi, dar cred că potențialul natural al

minții poate fi rănit de presiunile unei personalități distorsionate.

Într-un membru integru al unei societăți care are aşteptări de la el, intelectul poate memora o cantitate incredibilă de informație şi să o rețină spre folosire. Chiar şi printre civilizați, oameni fără pretenții intelectuale, care nu se aşteaptă ca responsabilitatea stocării informației să rămână în seama cărților cum ne aşteptăm noi, s-a constatat că au memoria foarte dezvoltată, şi ar avea-o şi mai mult, dacă ar fi în pace deplină cu ei înşişi şi cu lumea.

Condiționarea minții bebeluşilor este principalul determinant al caracterului gamelor selectate să le folosească întreaga viață. El aşteaptă să fie impresionat de experiențe şi mai aşteaptă o anume cantitate şi varietate de impresii. Mai departe, aşteaptă ca acele caracteristici ale experienței care îl impresionează să aibă semnificație directă şi folositoare asupra situațiilor pe care le va întâlni în viață.

Când experiența ulterioară nu corespunde caracterului celor care l-au condiționat, el tinde să le influențeze ca să obțină acel caracter, spre bine sau spre rău. Dacă este obişnuit cu singurătatea, îşi va aranja inconştient lucrurile în aşa fel încât să obțină un nivel similar de singurătate. Încercările, fie din partea lui însuşi, fie cauzate de circumstanțe, de a ajunge mult mai mult sau mai puțin singur decât era obişnuit, vor fi întâmpinate de tendința lui spre stabilitate.

Chiar şi un nivel obişnuit de anxietate tinde să fie menținut, fiindcă pierderea bruscă a „ceva de care să te îngrijorezi” poate cauza o formă mult mai profundă şi infinit mai acută de anxietate. Pentru cineva al cărui habitat natural era limita dezastrului, un pas uriaş înspre securitate este la fel de insuportabil ca şi când s-ar întâmpla evenimentul de care se teme cel mai tare. Se află în funcțiune tendința de a menține ce ar fi trebuit să fie nivelul înalt de fericire stabilit în prima copilărie.

Schimbări radicale în nivelul cuiva de succes sau eşec, fericire sau nefericire, schimbări en-gros ale asocierilor stabilite de cineva întâmpină opoziția stabilizatorilor noştri înnăscuți, de care adeseori ne trezim că ni se loveşte voința. Iar voința are rareori mai mult efect decât puterea „obişnuinței”. Dar uneori evenimente exterioare impun schimbări asupra individului. Stabilizatorii produc atunci contragreutăți pentru situațiile care nu pot fi asimilate ca atare. Distrageri cum sunt probleme presante (dar şi familiare) pot lua din presiunea unui succes sau eşec intolerabil.

Pentru a face adaptarea necesară unei schimbări ireversibile, după ce s-a epuizat orice efort de a reface *status quo-ul,* omul trebuie adeseori să se retragă din competiție, să schimbe viteza pe funcționare neutră şi să se reorienteze noilor circumstanțe pe care viața le-a impus. Aceasta necesită uneori o boală sau un accident care imobilizează victima suficient cât să se odihnească şi să-şi redirecționeze forțele potrivit noilor cerințe. Tendința de stabilitate foloseşte şi corpul pentru restabilirea

echilibrului, permițându-i să cedeze bolii când există o nevoie emoțională de a fi „dădăcit” şi când există disponibilă o mamă potențială. Aduce o răceală atunci când o scurtă escapadă în afara câmpului de bătălie este suficientă unei persoane dusă prea departe față de nivelul de bună-dispoziție cu care se simte confortabil sau când i se solicită să se sforțeze mult prea mult.

Pentru a face viața tolerabilă, unele persoane trebuie să fie într-o stare fizică proastă foarte des (cei abonați la accidente), iar unei trebuie să fie răniți permanent pentru a supraviețui în prezența nevoii lor de a fi îngrijiți ca de-o mamă, distrați sau pedepsiți, după caz. Unii dezvoltă un soi de fragilitate pentru a menține membri familiei în relații strânse cu ei, devenind efectiv bolnavi când sunt tratați fie prea bine, fie prea rău, de cei implicați.

Printre cunoştințele mele, poate cel mai extrem caz de folosire a bolii pentru a obține stabilitate, era o femeie la care povara vinovăției aproape de nesuportat era factorul disturbant.

Natura îngrijirii inițiale a prietenei mele, dovada de neschimbat în mintea ei infantilă că era „rea”, nu îmi este cunoscută şi probabil că nici ei, dar fratele ei geamăn, care este posibil să-i fi împărtăşit chinul, s-a sinucis la vârsta de douăzeci şi unu de ani. Cu greutatea adăugată de vină, cu totul irațional, care însoțeşte în mod inevitabil moartea unui frate al unei persoane deprivate, dublată poate şi de apropierea suplimentară de a fi fost gemeni, s-a pornit să-şi găsească pedepse potrivite pentru a compensa totul până la punctul suportabil pentru ea.

Mecanismul stabilizator al simțului ei continuum suprasolicitat, luându-şi metodele şi specificul din cultura ei, trebuia să reducă pericolul de a avea o viață de succes, cum ar fi, peste cadavrul fratelui ei. Condiționarea ei, vina din copilărie, reprimată şi apoi redeschisă brutal de sinuciderea fratelui ei, nu putea tolera nici un pic de noroc pentru ea însăşi.

În câțiva ani a trebuit să aibă doi copii ilegitimi, unul de la un bărbat de altă rasă, altul de la un necunoscut. Îşi luase câteva slujbe care erau, pentru condiția ei socială, umilitoare; a contactat poliomielită, rămânând, în felul acesta, într-un scaun cu rotile pentru tot restul vieții; a contactat tuberculoză în spitalul unde trata poliomielita, stricându-şi un plămân şi afectându-l serios pe celălalt, şi-a vopsit părul într-un violet extrem, care reuşea într-o bună măsură să strice drăgălăşenia ei persistentă şi s-a mutat împreună cu un artist ratat mult mai în vârstă decât ea.

Când am vorbit ultima dată cu ea, mi-a spus cu bună dispoziția ei obişnuită că făcuse curățenie după o petrecere şi căzuse din scaunul cu rotile, rupându-şi un picior şi aşa paralizat.

Nu era niciodată întunecată, nici nu se plângea; devenea vizibil mai veselă pe măsură ce dezastrele se succedau, uşurând povara ei interioară din ce în ce mai eficient. Am întrebat-o odată dacă mi se părea mie sau devenise mai fericită după ce a devenit infirmă. Mi-a răspuns imediat că nu fusese niciodată în viața ei mai fericită.

Îmi vin în minte jumătate de duzină de asemenea cazuri. Unii bărbați şi-au lăsat bărbi sau au achiziționat cicatrici pentru a reduce atractivitatea fizică ce le făcea viața inconfortabil de uşoară şi femeile mult mai iubitoare, fapt pe care nu-l puteau reconcilia cu sentimentul profund că nu sunt demni de a fi iubiți.

Sunt şi bărbați şi femei care se simt atraşi numai pe parteneri care nu ar putea fi interesați de ei.

Eşecuri de toate felurile sunt de obicei uşor de corelat, nu lipsei de capacități, nu ghinionului, nici competiției, ci tendinței subiectului de a menține condițiile în care s-a obişnuit să se simtă acasă.

Aşa că atunci când un bebeluş îşi formează o impresie asupra relațiilor cu tot ce nu este el însuşi, el construieşte cadrul care îi va deveni casă pentru întreaga viață, la care toate se vor raporta, cu care toate vor fi măsurate şi echilibrate. Mecanismul său stabilizator va funcționa pentru a-l menține. Un bebeluş privat de experiența necesară pentru a-i pune baza înfloririi depline a potențialului înnăscut se poate să nu cunoască nici un moment binele necondiționat care i-a fost natural neamului său timp de 99.99% din istoria sa. Deprivarea, în cazul în care el a suferit disconfortul ei şi limitările ei din prima copilărie, va fi menținută nediscriminat ca parte a dezvoltării lui. Forțele instinctuale nu raționează. Presupun, cu imensa greutate a experienței stilului naturii, că va servi binelui individului să fie stabilizat conform experienței inițiale.

Că acest ajutor poate deveni o capcană crudă, un fel de condamnare pe viață într-o închisoare portabilă, este o eventualitate atât de îndepărtată de procesul evoluției, atât de recentă în istoria animalelor, încât există puține resurse în natura noastră care să uşureze situația. Există totuşi câteva. Există nevrozele şi celelalte boli mintale pentru a proteja persoanele deprivate de confruntarea directă cu realitatea de nesuportat. Există o calmare care preia durerea dincolo de limita suportabilului. Moartea-i eliberează pe alții, cel mai adesea pe cei a căror puternică nevoie infantilă de grijă maternă i-a urmat până la vârstă medie sau la bătrânețe, iar persoana care juca rolul de figură maternă pentru ei se retrage, fie murind, fie fugind cu o secretară sau în orice alt fel, lăsând persoana dependentă lipsită de orice speranță de a găsi un nou sprijin şi incapabilă să trăiască cu golul interior şi exterior, pe care persoana care acum lipseşte îl umplea.

Unei persoane cu o copilărie îmbogățită deplin, persoană care este în continuare probabil să fie îmbogățită şi de viața ei în derulare, pierderea unei partener stabil nu echivalează cu a pierde „totul" la nici o vârstă. Sinele lui sau ei nu este un vas gol dependent de altcineva pentru substanță sau motivare. Întregul sine adult v-a suferi, îşi va regrupa forțele pentru a se adapta schimbării, poate chiar într-o perioadă de retragere.

În culturile evoluate, precum şi în multe din cele civilizate, există ajutoare rituale pentru procesul doliului (plângere comună, ceremonii, privegheri, întruniri), şi în mod special când cultura nu cuprinde o procedură exactă

pentru noua viață a supraviețuitorului, nici nu se dictează vreuna de către cerințele continue ale copiilor sau altor persoane dependente, există adeseori o perioadă de timp alocată pentru redirecționare care este suportată de către societate. Purtarea de haine negre sau albe sau a vreunui alt semn distinctiv de a fi în afara jocului, în afara culorilor vieții, cum s-ar zice, marchează spiritele în crisalidă şi cere recunoaşterea societății, precum şi indulgența ei.

Faptul că mintea civilizată s-a preocupat şi a diminuat funcționarea acestor moravuri de la forma lor evoluată la exagerări groteşti necorelate cu nevoile reale sau le-a eliminat cu totul, nu alterează integritatea şi integralitatea originii lor. Nici stabilizatorii simțului continuum nu ezită să compenseze nevoile membrilor acelor culturi cu soluții inadecvate sau absente pentru doliu. Cât despre toate celelalte exigențe, produce cel puțin protecția unei boli sau a unui accident, dacă nu se iveşte o oportunitate mai bună pentru perioada de reabilitare.

Măsura dezechilibrului cauzat de o schimbare din mediul unei persoane depinde, bineînțeles, de măsura în care a fost capabil să-şi dezvolte potențialul înnăscut pentru echilibru şi măsura reparației o urmează îndeaproape.

Cum putem învăța despre viața continuum şi non-continuum a bebeluşilor? Putem începe observând oameni ca indienii Yekuana şi să privim apoi mai atent oameni din propria noastră cultură. Lumile bebeluşilor

purtați în brațe în epoca de piatră şi a celor din lumea civilizată sunt atât de diferite ca ziua şi noaptea.

De la naştere, bebeluşii continuum sunt purtați peste tot. Înainte să le cadă ombilicul, viața lor este deja plină de acțiune. Doarme aproape tot timpul, dar chiar şi când doarme el se obişnuieşte cu vocile oamenilor săi, cu sunetele activităților lor, cu lovituri, sărituri şi mişcări nesemnalizate, cu opriri neanunțate, cu ridicări şi presiuni pe diferite părți ale corpului lor când purtătoarea lui îl mută să-i fie potrivit muncii ei sau săi fie confortabil, cu ritmurile zilei şi nopții, cu schimbările texturii şi temperaturii pielii şi cu sentimentul de siguranță, de bine de a fi ținut de un corp viu. Nevoia lui urgentă de a fi acolo i-ar fi sesizabilă numai dacă ar fi îndepărtat de la locul său. Aşteptarea lui inechivocă pentru aceste condiții şi faptul că acestea şi nu altele sunt experiențele lui, pur şi simplu duc mai departe continuum speciei lui. El se simte bine, aşadar rareori are nevoia să semnalizeze prin plâns sau să facă orice altceva decât să sugă când apare impulsul şi să savureze satisfacerea acestui stimul şi să savureze, de asemenea şi stimulul şi satisfacerea eliminării. În rest, este prins cu a învăța ce este aceea să fii.

În timpul etapei în-brațe, timpul dintre naştere şi începerea voluntară a târâtului, un bebeluş primeşte experiență şi cu ea îşi îndeplineşte expectanțele înnăscute, trecând gradual la noi aşteptări şi satisfăcându-le la rândul lor. Se mişcă foarte puțin când este treaz şi în general este relaxat şi într-o stare pasivă.

Muşchii lui au tonus; nu se află în postura păpuşii de cârpă în care doarme, dar foloseşte doar activitatea musculară minimă, economică necesară pentru a fi atent la ce-l interesează în fiecare moment, să mănânce şi să elimine. Mai are sarcina, care-i revine destul de devreme, deşi nu imediat după naştere, să-şi țină echilibrul capului şi trunchiului (pentru a fi atent, a mânca şi a elimina) într-o varietate infinita de posturi în funcție de acțiunile şi pozițiile persoanei care îl ține.

Poate şedea în poală, având contact doar ocazional cu mâinile şi brațele care muncesc la ceva deasupra lui, cum ar fi vâslind canoea, cosind sau preparând mâncarea. Apoi ar putea simți brusc că poala îl ridică şi o mână-i prinde încheietura. Poala cade şi mâinile îşi întăresc strânsoarea şi-l ridică în aer până la noul contact cu trunchiul; după care mâinile îi dau drumul şi un cot preia o poziție susținătoare, lipindu-l de un şold şi de o cutie toracică, stând puțin pe loc, apoi continuând mersul, fugind, mergând din nou, săltându-l în sus şi în jos de câteva ori în ritmuri diferite, rotindu-l şi dându-i diferite zdruncinături. Mai apoi poate fi dat unei alte persoane, simte că pierde contactul cu prima persoană, simte că vine în contact cu o nouă temperatură, textură, miros şi sunet, ale cuiva diferit, o persoană mai osoasă poate sau una cu voce subțire ca de copil sau cu rezonanță masculină. Sau poate fi ridicat din nou pe un braț şi scufundat în apa rece, stropit şi lovit, apoi şters cu dosul mâinii până când apa încetează să i se mai scurgă pe corp. Apoi poate fi repoziționat, ud pe ud, în locul lui din

poală până când zonele cu contact generează căldură în timp ce cele expuse devin mai reci. Mai apoi poate simți căldura soarelui sau o răcoare suplimentară a unei adieri de vânt. Poate să le simtă pe amândouă, când este purtat pe la soare şi pe la umbră, pe o cărare prin pădure. Poate fi aproape uscat când este din nou udat până la piele de o ploaie bruscă şi să găsească după aceea confort printr-o schimbare radicală de la rece şi ud la adăpost şi foc înspre exterior, care îl încălzeşte mai rapid decât reuşeşte pe partea astalaltă contactul corporal.

Dacă are loc o petrecere în timp ce doarme, va fi săltat destul de violent în timp ce mama lui țopăie şi tropoteşte în ritmul muzicii. În timpul somnului de peste zi, i se pot întâmpla aventuri similare. Noaptea, mama lui doarme alături de el, cu pielea lipită de a lui, respiră, se mişcă şi poate chiar sforăie puțin alături de el. Se trezeşte des să aţâţe focul, ținându-l strâns când se rostogoleşte jos din hamac şi alunecă pe sol, unde-l cam turteşte între coapse şi corp câtă vreme reaşează buştenii. Dacă se trezeşte flămând în timpul nopții, el semnalizează dacă nu-i poate găsi sânul; ea i-l dă atunci şi starea lui de bine va fi din nou restabilită. Fără a se apropia măcar vreodată de forțarea limitelor continuum-ului său. Viața lui, plină de acțiune, este consecventă cu viețile trăite de milioane de predecesori ai săi şi se potriveşte expectanțelor naturii sale.

Face foarte puține, acum, în acest stadiu, dar o mare cantitate şi varietate de experiențe vin către el prin aventurile din brațele unei persoane ocupate. Pe măsură

ce i se schimbă cerințele, când cele anterioare au fost îndeplinite în mod satisfăcător, iar el este dezvoltat din punct de vedere psihologic şi pregătit pentru următoarele, semnalizează conform impulsurilor înnăscute şi semnalele sunt interpretate corect de către mecanismele corespunzătoare înnăscute ale aparținătorii săi. Când zâmbeşte şi gângureşte, el stârneşte bucurie şi un impuls de a se provoca aceste sunete încântătoare cât mai mult şi cât mai des posibil. Stimuli potriviți sunt identificați rapid şi, încurajați de răspunsul pozitiv al bebeluşului, sunt repetați. Mai târziu, când nivelul de plăcere şi încântare scade odată cu repetarea, sugestiile şi răspunsurile sale determină schimbarea tipului de comportament înspre unul care să mențină nivelul înalt de plăcere.

Jocurile de apropiere şi retragere sunt un exemplu în acest sens. Ele pot începe cu un sărut drăgăstos pe fața sau corpul bebeluşului. El râde şi chicoteşte. Urmează un alt pupic. Mai multe semnale de plăcere şi încurajare vin din partea bebeluşului. Tonul țipetelor sale vesele şi scânteia din ochi nu semnalizează nevoia de pace şi linişte, nici de confort, nici nu cer mâncare sau repoziționare; ci distracție. În mod instinctiv, persoana complice îşi freacă nasul de pieptul lui şi când vede ce succes are, ea provoacă foarte curând mai multe semnale vesele prin vibrarea unui b-b-b-b-b cu buzele atingând suprafața pielii lui.

Bebeluşul, anticipându-şi propria reacție, începe să gângurască şi să chicotească cu încântare la apropierea

gurii dătătoare de plăcere. Bărbatul, femeia sau copilul posesor al gurii descoperă că sunetele vesele ale bebeluşului pot fi crescute prin sâcâială, adică prin întârzierea apropierii câtă vreme este menținut efectul maxim; nu prea mult, pentru ca bebeluşul să rămână atent, nici prea scurt, pentru a obține toate răspunsurile anticipate.

Următorul pas al jocului este ținerea bebeluşului la distanța lungimii brațelor şi apoi apropierea lui în contact strâns sau în poziția de siguranță. Contrastul dintre zona de margine şi zona de siguranță, relația dintre a merge înspre afară şi a reveni nevătămat, triumful de a fi testat capacitatea de separare de zona de siguranță şi a se fi întors victorios reprezintă începutul succesiunii evenimentelor şi maturizării psihologice care va conduce la schimbarea graduală a etapei în-brațe, cu maximă competență şi nerăbdare pentru noile aventuri de pe agenda vieții ce urmează.

Pe măsură ce este testată şi stăpânită poziția la lungimea unui braț, urmează o aruncare spre zenit cu slăbirea strânsorii. Când bebeluşul dă semne că este pregătit pentru ceva şi mai îndrăzneț, este aruncat şi prins. I se permite să zboare mai sus şi să cadă mai mult pe măsură ce îi creşte încrederea, pe măsură ce limita la care arată frică este împinsă mai departe şi raza de încredere creşte.

Jocuri care testează aceleaşi calități în ce priveşte simțurile individuale sunt şi ele învățate de către bebeluş de la companionii lui. Vederea reasiguratoare a mamei lui

sau a altui membru al familiei este pierdută şi apoi regăsită în acelaşi mod progresiv în jocurile cucu-bau. Sunete din ce în ce mai bruşte şi mai tari sunt trimise către urechea lui - cum ar fi „bau”- urmate de vestea liniştitoare că-i tot mami sau persoana familiară şi că nu este cazul să se alarmeze. Jocuri de tipul jack-in-the-box mută stimulul surprinzător în lumea exterioară şi testează grade mai mari de stabilitate. Pot fi şi alte jocuri care merg pe aceeaşi linie, fiind inițiate de adulți. Yekuana folosesc predispoziția bebeluşului către acest fel de activități şi, respectând termenii lui şi semnalele lui că se poate continua, îl scufundă în ape din ce în ce mai provocatoare. Baia zilnică este rutină încă de la naştere, dar fiecare bebeluş este scufundat în ape repezi; întâi cu labele picioarelor, apoi picioarele şi apoi întreg corpul. Apa merge de la iute la foarte iute, la pârâie abrupte, la cascade şi timpul de scufundare se lungeşte din ce în ce mai mult, pe măsură ce răspunsurile bebeluşului arată încredere. Înainte să meargă şi chiar să gândească, un bebeluş Yekuana este aproape de a fi expert în aprecierea forței, direcției şi adâncimii unei ape, dintr-o privire. Poporul său sunt dintre cei mai buni canoişti de ape albe din lume.

Simțurilor le vin cantități enorme şi variate de evenimente pe care să-şi exerseze şi rafineze funcțiunile şi să coordoneze mesajele cu creierul.

Primele experiențe sunt predominant cele ale corpului unei mame ocupate. Mişcările ei sunt baza pentru preluarea unui ritm al vieții active. Ritmul devine

caracteristic lumii vii şi este asociat întodeauna cu armonia specială a sinelui, fiindcă este învățat încă din brațe.

Dacă bebeluşul este ținut multă vreme de cineva care doar stă liniştit, nu va reuşi să învețe calitatea vieții active, deşi va scăpa de sentimentele de abandon, separare şi de mare parte a chinului dorului. Faptul că bebeluşii încurajează în mod activ oamenii să-i distreze este un semnal clar că se aşteaptă şi doresc acțiune pe care să-şi bazeze dezvoltarea. O mamă care stă liniştită îşi condiționează bebeluşul să considere viața plictisitoare şi înceată şi el va avea o nelinişte interioară şi va semnaliza frecvent pentru a fi mai mult stimulat. Se va legăna în sus şi în jos să arate ce doreşte sau îşi va agita brațele pentru a iniția un ritm mai rapid în acțiunile ei. În mod similar, în cazul că ea ține să-l trateze ca şi cum ar fi fragil, ea îi sugerează că aşa şi este. Dar dacă îl îngrijeşte într-un mod brut, fără păsare, el se va considera puternic, adaptabil şi confortabil, acasă într-o varietate de circumstanțe. A se simți fragil nu este numai neplăcut, dar interferează şi cu eficiența dezvoltării copilului şi, mai apoi, a adultului.

Preveliştile, sunetele, mirosurile, texturile şi gusturile sunt la început dominate de corpul purtător şi mai târziu, odată cu dezvoltare abilităților mai mari, includ o gamă mai largă de evenimente şi obiecte. Se fac asocieri. Întunericul cabanei este întodeauna prezent unde există un miros de mâncare şi aproape întotdeauna când este un miros de foc cu lemne. Lumina este multă şi puternică

la baie şi aproape în timpul tuturor legănărilor plimbărilor pe jos. Temperatura este, în general, mai confortabilă pe întuneric de cât la lumina zilei, când este de regulă fierbinte arzător sau răcoros cu vânt şi ploaie; dar fiecare şi toate schimbările sunt acceptabile şi variațiile sunt aşteptate, fiindcă a existat din totdeauna varietate în experiența bebeluşilor. Condiția de bază de a se afla în brațe fusese îndeplinită, aşa că bebeluşul este deschis să fie stimulat şi îmbogățit de orice simte. Întâmplări care ar înspăimânta un adult nepregătit abia sunt observate de un bebeluş în brațe. Fețe se arată brusc deasupra feței sale, vârfurile copacilor trec mult pe deasupra capului său. Lucrurile se luminează şi se întunecă fără avertisment. Tunet şi fulger, câini lătrând, vuiet asurzitor al cascadelor, copaci tăiați, focuri scăpărând, ropote de ploaie surpriză sau apa râurilor nu-l tulbură. Fiind date condițiile în care specia lui a evoluat, liniştea sau *lipsa* prelungită de schimbare a stimulilor senzoriali ar fi alarmantă.

Când chiar plânge pentru vreun motiv în timp ce un grup de adulți tocmai conversează, mama lui şuieră uşor în urechea lui să-l distragă. Dacă aceasta dă greş, îl duce deoparte până se linişteşte. Nu opune propria ei voință celei a copilului, se exilează pe sine împreună cu copilul fără a arăta nici un semn de evaluare a comportamentului lui şi nici de neplăcere de a fi fost deranjată. Dacă scuipă pe ea, arareori observă. Faptul că-i şterge gura cu dosul mâinii, o face în maniera pe jumătate-atentă cu care îşi îngrijeşte propriul corp. Când bebeluşul urinează sau

defechează, ea s-ar putea să râdă şi, cum rareori este singură, la fel fac şi companionii ei, şi ține copilul puțin mai departe de ea până termină. Este un fel de joc să vezi cât de repede îl poate îndepărta de ea, dar distracția e mai mare când nu reuşeşte. Lichidul se scurge în podea într-un minut, iar solidul este curățat rapid cu frunze. Vomitatul sau „regurgitatul", un eveniment zilnic la copii noştri, este atât de rar că îmi amintesc să fi văzut doar un caz în toți anii mei printre indieni, iar bebeluşul avea febră mare.

Noțiunea că natura a evoluat o specie care să sufere de indigestie de fiecare dacă când bea laptele matern, nu a fost, se pare, pusă la îndoială de experții civilizați. „Râgâiala", bătutul pe spate cu putere când este ținut vertical pe umărul cuiva se consideră a-l ajuta să „scoată aerul pe care l-a înghițit". Bebeluşul adeseori vomită în acest proces. Atât de stresați cum sunt bebeluşii noştri, nici nu e de mirare că sunt în mod cronic bolnavi. Tensiunea, loviturile, arcuirea, flexarea şi țipetele sunt simptome ale aceluiaşi disconfort profund şi constant. Bebeluşii Yekuana nu cer niciodată tratament special după hrănire - întocmai ca şi puii altor animale. Poate că o parte din explicație constă în faptul că ei sug mult mai des în timpul zilei şi nopții decât li se permite bebeluşilor noştri civilizați. Este mai probabil, totuşi că întregul răspuns constă în condiția noastră permanent stresată, fiindcă şi atunci când bebeluşul Yekuana era îngrijit de un copil pe toată durata unei zile, neavând aşadar acces la mamă după dorință, tot nu arăta vreun semn de colici.

Mai târziu când are loc cunoaşterea regulilor casei, copilul mic este alungat afară dacă murdăreşte podeaua cabanei. La acel moment este deja foarte bine acomodat cu a se simți şi a fi considerat în regulă, „bun”, încât impulsurile sociale, pe măsură ce se dezvoltă, sunt în armonie cu cele ale membrilor tribului său. Când un act de-al său întâlneşte dezaprobare, el nu simte că pe el însuşi îl reneagă, ci actul său, şi este motivat să coopereze. Nu există nici un impuls să se apere de ei sau, de fapt, să ia orice alt punct de vedere decât al lor, care sunt aliații lui dovediți şi sinceri.

Aceasta, deşi este o ironie teribilă să trebuiască să o spun, înseamnă să fii animal social.

Fapt care ne aduce la experiența bebeluşilor non-continuum din culturile contemporane occidentale.

Creatura este aceeaşi. Deşi avem o istorie recentă foarte distinctă, istoria noastră evolutivă, milioanele de ani formatori care au produs animalul uman care suntem noi, este comună şi indienilor Yekuana şi nouă. Puținele mii de ani care au văzut devierea de la continuum ducând până la civilizație nu au nici o semnificație din punct de vedere evolutiv. Într-o perioadă aşa de scurtă nu poate avea loc nici o schimbare evolutivă semnificativă sau observabilă. Aşa că aşteptările sunt identice şi la bebeluşii care s-au născut direct din continuum fără predecesori deprivați şi la cei ale căror naşteri se poate să fi fost induse ca să se potrivească agendei de golf a obstetricianului de suburbie.

După cum am văzut, puii de om nu sunt mai puțin pregătiți decât cei ai altor specii pentru evenimentul de a se naşte. Experiențele de naştere sunt parte din repertoriul nostru de adaptabilități datorită faptului că am evoluat în concordanță cu experiențele predecesorilor, dintre care toți s-au născut - de la apariția mamiferelor - şi, înainte de aceasta, cerând la fel de necesar capacitate de adaptare, au eclozat. Evenimentele aşteptate sunt acelea care urmează precedentul formator. Evenimentele neaşteptate nu au mecanisme stabilizatoare evoluate ca să le asimileze.

Asta înseamnă că privarea de orice detaliu de experiență bine stabilit în precedent va costa individul un oarecare grad de bună-stare, poate unul prea subtil pentru ca să-l observăm noi, poate unul pierdut de majoritatea aşa încât nu-l mai recunoaştem ca pierdere. S-a demonstrat deja experimental, după cum vom vedea, că privarea de o experiență cum ar fi mersul în patru labe are efecte negative asupra abilităților verbale când acestea se dezvoltă mai târziu. Se poate dovedi la fel de surprinzător că privarea de a fi purtat într-o mare varietate de poziții în prima copilărie, sau de a fi plouat măcar un timp minim sau de experiența naturală de trecere a luminii zilei în noapte este cauza deficiențelor ulterioare în echilibru, respectiv toleranța la variațiile de temperatură sau rezistența la răul de mare. Apropos de echilibru, un cercetător ar putea ar putea căuta să afle ce apare specific în experiența copiilor mohikani şi nu apare la noi, care favorizează lipsa completă de vertij la ei şi care

ne lasă pe noi vulnerabil la acesta într-un grad mai mic sau mai mare.(Nici Yekuana, Sanema şi poate nici celelalte triburi sud-americane nu au vertij, dar Mohikanii au mult mai multe experienţe de care ştim, iar dintre ele s-ar putea identifica mai uşor factorul în discuţie).

Aplicat la fenomenul traumelor la naştere în indivizii civilizaţi, principiile continuum sugerează că printre factorii perturbatori sunt folosirea instrumentelor de oţel, lumina de la naştere, mănuşile de cauciuc, mirosul de substanţă antiseptică, vocile puternice sau sunetul aparatelor. Experienţa bebeluşilor în timpul unei naşteri netraumatice au ajuns să fie acelea şi numai acelea care corespund aşteptărilor ancestrale ale lui şi ale mamei lui. Multe culturi bune, sănătoase lasă mamei dreptul să nască fără ajutor, în timp ce altele, la fel de sănătoase, recomandă să fie asistate. În fiecare caz, bebeluşul este în contact strâns cu corpul mamei din momentul în care a ieşit din uter. Când bebeluşul a început să respire de unul singur şi se odihneşte senin pe mama lui, fiind mângâiat de ea până s-a calmat, când ombilicul a încetat să pulseze, acesta este tăiat, iar micii creaturi i se oferă sânul fără întârziere - cum ar fi pentru spălat, cântărit, examinat sau orice altceva. Exact în acest moment, imediat după ce s-a terminat naşterea, mama şi copilul se întâlnesc pentru prima dată ca şi indivizi separaţi, acum trebuie să aibă loc evenimentul spontan de imprinting. Este binecunoscut faptul că puii de animale se îndrăgostesc de mamele lor la naştere. Puii de gâscă,

imediat ce ies din ou, se ataşează de primul obiect pe care îl văd mişcând. Ar trebui să fie mama lui, dar chiar dacă este o jucărie mecanică sau Konrad Lorenz, le impune natura lor evolutivă să o urmeze peste tot. Viețile lor depind de acest ataşament față de mama lor, având în vedere că ea nu ar putea să-şi urmeze toți puii în toate direcțiile deodată, iar ei nu sunt capabili să-şi îndeplinească nevoile fără ajutorul ei. În specia noastră, spre deosebire de multe alte specii, este necesar însă, ca mama să se ataşeze de bebeluş, datorită faptului că un pui de om este incapabil să urmeze pe cineva şi chiar să facă orice pentru a menține contactul cu mama lui în afară de a-i semnala în cazul în care ea nu-i îndeplineşte aşteptările.

Acest impuls de ataşare mai important decât orice este atât de puternic înscris în mama umană că devine prioritar față de orice alte considerente pe care le-ar putea avea; nu contează cât de obosită, cât de înfometată, însetată ar fi sau ce altă motivație pornită din grija de sine normală ar avea; ea doreşte cu ardoare să hrănească şi să ofere confort acestei ființe nu-prea-drăguțe şi complet străine. Dacă nu ar fi aşa, nu am fi supraviețuit toate aceste sute de mii de generații. Imprinting-ul, pus în mişcare de evenimente declanşate hormonal la naştere, trebuie să aibă loc imediat sau va fi prea târziu; o mamă preistorică nu-şi putea permite să rămână indiferentă față de un bebeluş nou-născut chiar şi pentru câteva minute, aşa că imperiosul sentiment trebuie să se declanşeze imediat. Asigurarea pentru aceasta în

continuum-ul evenimentelor este o premisă esențială pentru succesiunea lină de stimuli şi răspunsuri care are loc pe măsură ce mama şi copilul îşi încep viața împreună.

Dacă ataşarea este împiedicată să aibă loc, dacă bebeluşul este luat deoparte când mama lui este destinată să-l mângâie, să şi-l pună la sân, să-l țină în brațe şi lângă inima ei sau dacă mama este prea sedată ca să simtă legătura pe deplin, ce se întâmplă? Se pare că stimulul pentru imprinting, dacă nu întâmpină întâlnirea dorită cu bebeluşul, lasă loc unei stări de suferință. În erele formatoare ale naşterilor umane, când nu exista obiect pentru tendința mamei de a manifesta tandrețe, era fiindcă bebeluşul se născuse mort. Răspunsul psihobiologic era unul de doliu. Când momentul este ratat, stimulul rămas fără răspuns, presupunerea forțelor continuum este aceea că nu există bebeluş şi că imprinting-ul trebuie anulat.

Aşadar, când un spital modern aduce brusc un bebeluş după ore, sau chiar minute după ce mama a intrat în stare psihologică de doliu, rezultatul este cel mai adesea că se simte vinovată de a nu fi capabilă să „intre în rolul de mamă" sau să „iubească foarte mult bebeluşul" (vezi p.121) precum şi suportarea clasicei tragedii moderne numită depresie post-partum... tocmai când natura o pregătise în mod amănunțit pentru cel mai profund şi mai semnificativ eveniment emoțional din viața ei.

O lupoaică conectată la continuum-ul lupilor ar fi o mamă mai potrivită unui bebeluş uman în acest moment decât mama biologică aflată într-un pat la un metru distanță. Lupoaica ar fi la îndemână; femeia ar putea la fel de bine să fie pe Marte.

În incinta maternităților occidentale există şanse mici de consolare din partea lupilor. Nou-născutul, cu pielea urlând după atingerea ancestrală a cărnii fine, călduroase, vii este învelit într-o pânză uscată, lipsită de viață. Este pus într-o cutie unde este lăsat, chiar dacă plânge, într-un mediu care este în mod special fără mişcare (pentru prima dată în întreaga lui experiență, lungă de ere de evoluție sau de o veşnicie de binecuvântare în uter). Singurele sunete pe care le aude sunt cele ale altor victime ale aceleiaşi inefabile agonii. Sunetul se poate să nu însemne nimic pentru el. El plânge şi plânge; plămânii lui, proaspeți în aer sunt umpluți de disperarea din inima lui. Nu vine nimeni. Încrezător în armonia vieții, cum şi trebuie să fie prin natura lui, face singurul act pe care-l poate face, adică plânge în continuare. Într-un final, după o viață de om fără timp, adoarme extenuat.

Se trezeşte în teroarea fără gânduri a liniştii, a lipsei de mişcare. Țipă. Arde din cap până la tălpi de dor, de dorință, de nerăbdare insuportabilă. Trage o gură de aer şi țipă până când capul i se umple şi bubuie cu sunetul acesta. Țipă până când îl doare pieptul, până când îl ustură gâtul. Nu mai poate suporta durerea şi suspină slăbit şi cedează. Ascultă. Îşi închide şi-şi deschide

pumnii. Îşi rostogoleşte capul dintr-o parte în alta. Nimic nu-l ajută. Este de nesuportat. Începe din nou să plângă, dar este prea mult pentru gâtul lui deja forțat; se opreşte repede. Îşi încordă corpul slăbit de dorință şi obține o urmă de uşurare. Îşi flutură mâinile şi loveşte cu picioarele. Se opreşte, capabil să sufere, incapabil să gândească, incapabil să spere. Ascultă. Apoi adoarme din nou.

Când se trezeşte îşi udă scutecul şi este distras de noutatea evenimentului. Dar senzația plăcută de a elimina şi senzația de cald, de umed, de curgere în partea de jos a corpului său dispare rapid. Căldura este acum imobilă şi devine rece şi lipicioasă. Loveşte cu picioarele. Îşi încordă corpul. Suspină. Disperat de atâta dorință, în mediul său lipsit de viață, ud şi inconfortabil, țipă prin toată nenorocirea asta până când este amuțit de încă un somn solitar.

Dintr-o dată este ridicat; aşteptările lui ies în față spre ceea ce ar urma să fie experiența lui. Scutecul ud este îndepărtat. Uşurare. Mâini vii îi ating pielea. Picioarele sunt ridicate şi un scutec nou, uscat ca oasele, fără viață îi este înfăşurat în jurul şalelor. Într-un moment, totul e ca şi cum mâinile nici n-ar fi fost pe-acolo, nici scutecul ud. Nu există memorie conştientă, nici scânteiere de speranță. El se află într-un gol insuportabil, lipsit de timp, de mişcare, fără zgomot, doar dorință, dorință. Continuum său încearcă măsurile de urgență, dar toate sunt destinate pentru a acoperi pauze scurte din tratamentul corect sau pentru a solicita

uşurare de la cineva care, se presupune că doreşte să-l ofere. Continuum său nu are soluție pentru o situație atât de extremă. Situație se află dincolo de vasta lui experiență. Nou-născutul, care respiră aer doar de câteva ore, a ajuns deja la un nivel de dezorientare față de natura să dincolo de puterile salvatoare ale puternicului continuum. Stăpânirea să în uter a fost ultima pe care o va cunoaşte drept stare de bine neîntreruptă în care spun aşteptările lui înnăscute că ar trebui să-şi petreacă întreaga viață. Natura lui este fondată pe presupunerea că mama lui se comportă adecvat şi că motivațiile şi acțiunile lor consecutive le vor servi reciproc în mod natural.

Cineva vine şi-l ridică delicios în aer. Se află în viață. Este purtat un pic prea grijuliu pentru gusturile sale, dar există totuşi mişcare. Apoi este la locul lui. Toată agonia îndurată este inexistentă. Se odihneşte în brațele învăluitoare şi, deşi piele lui nu-i trimite nici un mesaj de eliberare din haine, nici o veste de carne vie lipită de a lui, mâine şi gura raportează normalul. Plăcerea pozitivă a vieții, care este normalul continuu, este aproape completă. Gustul şi textura sânului sunt acolo, laptele cald curge în gura lui nerăbdătoare, există bătaia inimii, care ar fi trebuit să-i fie legătura, asigurarea continuității din uter, există mişcare perceptibilă vederii lui neclare. Sunetul vocii este şi el potrivit. Numai hainele şi mirosul (mama lui foloseşte parfum) lasă ceva în neregulă. Suge şi, când se simte plin şi senin, ațipeşte.

Când se trezeşte se află în iad. Nici o amintire, nici o speranță, nici un gând nu-i pot aduce confortul vizitei mamei lui în acest purgatoriu pustiu. Trec ore şi zile şi nopți. Plânge, se oboseşte, doarme. Se trezeşte şi-şi udă scutecul. La vreme aceasta nu mai află nici o plăcere nici în acest act. Nu mult după ce-i este anunțată plăcere uşurării de către interior, urina fierbinte, acidă îi atinge corpul deja enervat, cu un crescendo arzător de durere. Țipă. Plămânii lui extenuați trebuie să țipe să acopere împunsătura ascuțită. Țipă până când durerea şi țipătul îl epuizează şi adoarme.

La spitalul lui nu foarte neobişnuit, asistentele ocupate schimbă toate scutecele la program, chiar daca sunt uscate, ude, sau demult ude şi trimit bebeluşii acasă cu fundul iritat să fie vindecați de cineva care are timp de aşa ceva.

La vreme când este dus acasă la mama lui (cu siguranță nu poate fi numită a lui) este bine versat în caracterul vieții. Pe un plan preconştient care va califica toate impresiile lui viitoare şi care va fi calificat de ele, el ştie că viața e singuratică de nu se poate spune, nerăspunzătoare la semnalele lui şi plină de durere.

Dar el încă nu a renunțat. Forțele lui vitale vor încerca totdeauna să reinstaureze echilibrul, atâta vreme câtă există viață.

Casa este în mod esențial nediferențiată de maternitate cu excepția căldurii. Orele de veghe ale nounăscutului trec cu dor, tânjire şi aşteptare interminabilă ca armonia să înlocuiască vidul tăcut. Pentru câteva

minute pe zi, tânjirea lui este suspendată şi dorința lui teribilă, sfâşietoare de a fi atins, ținut şi plimbat este eliberată. Mama lui este una, care după multă considerație, a decis să-i permită accesul la sân. Îl iubeşte cu o tandrețe cum nu a mai cunoscut vreodată. La început, îi este greu să-l pună jos după hrănire, mai ales că plânge atât de disperat când o face. Dar e convinsă că trebuie, i-a spus mama ei (şi *ea* ar trebui să ştie) că dacă-i cedează acum v-a fi răsfățat şi-i va da bătăi de cap mai târziu. Vrea să facă totul corect; simte pentru un moment că mica viață pe care o ține în brațe este mai importantă decât orice pe lume.

Suspină şi-l pune încet în coşul lui, decorat cu rățuşte galbene şi se asortează cu întreaga cameră. A muncit din greu să o decoreze cu perdele pufoase, cu covor în forma unui panda gigant, cu dulăpior alb, cu cădiță de baie şi cu masă de schimbat dotată cu pudra, ulei, săpun, şampon şi perie de păr, toate făcute şi împachetate în culori potrivite speciale pentru bebeluşi. Pe pereți sunt poze cu pui de animale îmbrăcați ca oameni. Comoda cu sertare este plină cu bluzițe de corp, salopete, botoşei, căciulițe, mănuşele şi scutece. Mai este şi un miel de pluş stând într-o poziție ciudată şi o vază cu flori - care au fost tăiate de rădăcina lor, că şi mama lui „iubeşte" florile.

Ea aranjează pieptăraşul bebeluşului şi-l acoperă cu o pânză brodată şi cu o pătură purtând inițialele lui. Le observă cu satisfacție. Nimic nu a fost precupețit pentru perfecționarea camerei bebeluşului, deşi ea şi cu tânărul

ei soț nu-şi pot permită încă şi cumpere toată mobila necesară în restul casei. Se apleacă să sărute obrazul mătăsos al bebeluşului şi porneşte către uşă când primul țipăt de agonie zguduie trupul lui.

Încet, ea închide uşa. I-a declarat război. Voința ei trebuie să triumfe asupra voinței lui. Prin uşă aude sunete ca ale cuiva care este torturat. Continuum ei le recunoaşte că asta şi sunt. Natura nu emite semnale clare că cineva este torturat decât dacă este cazul. *Este exact atât de grav cum se-aude.*

Ea ezită, inima îl trage către el, dar rezistă şi-şi vede de drum. Tocmai a fost schimbat şi hrănit. Ea este sigură că nu are *de fapt* nevoie de nimic, aşadar îl lasă să plângă până la extenuare.

El se trezeşte şi plânge iarăşi. Mama lui se uită prin uşă să se asigure că este la locul lui; încet, în aşa fel ca să nu trezească în el nici o speranță falsă de atenție, închide uşa din nou. Se grăbeşte în bucătărie, unde găteşte şi lasă acea uşă deschisă ca să audă bebeluşul, în caz că „i se întâmplă ceva".

Țipetele nou-născutului slăbesc până la scâncete tremurate. Cum nu se arată nici un răspuns, puterea motoare a semnalului se pierde în confuzia deşertului steril unde ar fi trebuit să fi ajuns, demult chiar, uşurarea. Se uită în jur. Există un zid dincolo de gratiile pătuțului său. Lumina este slabă. Nu se poate răsturna. Vede doar gratiile, imobile, şi peretele. Aude sunete fără semnificație într-o lume foarte îndepărtată. Nu există nici un sunet lângă el. Se uită la perete până i se închid ochii.

Când se deschid din nou, gratiile şi peretele sunt exact ca înainte, doar că lumina este şi mai slabă.

Între eternități de privit la gratii şi la perete, există alte eternități care includ ambele seturi de bare şi acoperişul îndepărtat. Departe, pe-o parte există forme încremenite, totdeauna acolo.

Există şi momente când este mişcare şi ceva-i acoperă urechile, reducând sunetul şi mari cantități de îmbrăcăminte deasupra lui. În aceste ocazii vede interiorul alb de plastic al unui cărucior şi, uneori, când este pus cu fața în sus, cerul, acoperişul căruciorului şi, ocazional, blocuri imense aflate la mare depărtate şi alunecând pe lângă el. Există vârfuri îndepărtate de copaci, nici acestea nu au nimic de-a face cu el şi uneori oameni care se uită în jos la el şi vorbesc, de obicei între ei, dar câteodată şi cu el.

Scutură un obiect zornăitor către el destule ori şi simte, cum este atât de aproape, că el se află aproape de viață şi se întinde şi-şi agită brațele în anticiparea faptului de a se afla la locul lui. Când jucăria atinge mâna lui este apucată şi dusă la gură. Este greşit. Îşi agită mâinile şi jucăria zboară departe. Este adusă înapoi de o persoană. Învață că dacă aruncă ceva, apare o persoană. Vrea ca această figură promițătoare să revină, aşa că aruncă jucăria sau orice obiect îi vine la îndemână atâta vreme cât trucul funcționează. În obiectul încetează de a-i fi returnat, rămâne cerul gol şi interiorul copertinei căruciorului.

Când plânge în cărucior, primeşte deseori semnale de viață. Căruciorul este scuturat de către mama lui, care a învățat ca acest fapt îl cam face să tacă. Dorința dureroasă de mişcare, de experiență, de tot ce au beneficiat predecesorii săi în primele luni de viață, este cu foarte puțin diminuată de către scuturare, care în modul său stângaci, îi oferă totuşi o experiență în loc de nimic. Vocile din jur nu sunt asociate cu nimic din ceea ce i se întâmplă, aşa că au o valoare nesemnificativă pentru împlinirea expectanțelor lui. Totuşi, îi oferă mai mult decât liniştea camerei sale. Cota de experiențe continue este aproape de zero, principala lui experiență actuală este aceea de dorință.

Mama lui îl cântăreşte regulat, mândră de progresele lui.

Ce experiență este totuşi folosibilă, are loc în puținele minute zilnice alocate să le petreacă în brațe pe lângă mângâierile punctuale care sunt acceptabile pentru cerințele lui individuale şi se adună la cota de experiență. Într-un moment când bebeluşul se află în poala îngrijitoarei lui, s-ar pute să apară val-vârtej un copil strigând şi să adauge încântarea de a avea viață în jurul său când se simte în siguranță. Mai există senzația binevenită de cădere împărtăşită în liftul locuinței sale. Există şi urcarea bruscă. Există şi murmuratul binevenit al automobilului când el saltă în mod plăcut în poala mamei sale, atunci când maşina porneşte sau se opreşte. Există lătrat de câine şi alte sunete bruşte. Unele pot fi

acceptate din cărucior; altele, în afara zonei de siguranță din brațe, îl înspăimântă.

Lucrurile care îi sunt lăsate la îndemână sunt destinate să înlocuiască ce-i lipseşte. Tradiția spune ca jucăriile să consoleze un infant îndurerat. Dar o face cumva fără să înțeleagă suferința.

Mai întâi şi mai presus, există ursulețul sau o altă păpuşă la fel de moale, „să doarmă cu el". Intenția este să-i dea copilului o senzație de companie constantă. Eventualul ataşament disperat de ele este privit uneori ca un exemplu fermecător de capriciu copilăresc, decât o manifestare a deprivării acute a unui copil nevoit să se agațe de un obiect neînsuflețit în foamea să pentru companie, un obiect care nu îl va părăsi. Zguduielile căruciorului şi leagăne care se mişcă oferă altă aproximare. Dar mişcarea este un substitut atât de slab şi de neîndemânatic față de experiența în brațe, încât reuşeşte prea puțin să potolească dorul puiului de om izolat. Pe lângă faptul că nu este potrivit, mai este şi prea rar. Există şi jucării agățate deasupra pătuțului sau căruciorului, jucării care pârâie, zornăie sau sună ca şi clopoțeii când bebeluşul le atinge. De obicei sunt obiecte viu colorate agățate pe sfori, care adaugă ceva de privit în afara pereților. Reuşesc să-i atragă atenția. Dar sunt schimbate la intervale prea lungi, dacă sunt schimbate totuşi şi nu reuşesc să îndeplinească nevoia de dezvoltare prin varietate vizuală şi auditivă în experiențe.

În ciuda numărului lor redus, zgâlțâitul, scuturatul, pârâitul, zornăitul şi formele colorate nu sunt pierdute.

Simțul continuum, tot timpul deschis spre a i se îndeplini aşteptările, acceptă orice măsură sau proporție din ceea ce i se oferă. Că vin cu țârâita, în doze rare, că nu sunt combinate cum ar fi experiența unui bebeluş continuum (aflat în brațe, cu sunete, mişcări, mirosuri, şi gusturi acționând asupra simțurilor lui aflate în expectativă într-un fel armonios cum li s-a întâmplat şi strămoşilor noştri comuni) şi că unele experiențe sunt repetate cu relativă frecvență în timp ce altele sunt complet lăsate pe dinafară, nimic din acestea nu împiedică preluarea lor drept material folositor. Continuitatea lină a experienței, pe orizontală şi pe verticală în timp, dă simțurilor noastre iluzia unei singure operații. Dar se poate vedea că fiecare componentă acționează în mod separat, în aşa fel că fiecare cerință nouă într-o singură line de dezvoltare poate fi acceptată, şi dacă este îndestulată, lasă loc următoarei cerințe din linie. Detalii de comportament care par a fi cauză şi efect se poate arăta că sunt motivate independent.

Aceasta se poate vedea, poate, mai clar în îndeplinirea nevoilor comportamentale la alte animale, la care exprimarea acelor nevoi nu a fost inhibată de necesitatea de a da o explicație rațională pentru ce fac ceea ce se simt impulsionați să facă.

O maimuță capucin pe care am adus-o din prima expediție şi-a făcut un obicei din a mânca dintr-o banană (curățată şi oferită de mine) câtă avea nevoie atunci, pentru ca, apoi, cu un aer că nu făcea nimic special, să învelească partea rămasă într-un şervețel, privind în jur

ca şi cum nu ar fi atentă ce fac mâinile ei. Apoi se plimba în cerc, jucând pe trecătorul ocazional, descoperea brusc pachețelul misterios şi cu expresia unei încântări crescătoare, desfăcea ambalajul de pe comoara dinăuntru. Priviți şi va bucurați! O jumătate de banană! Uraaa! Apoi pantomima s-ar dezumfla. Tocmai a mâncat şi nu putea să se mobilizeze să savureze surpriza. Atunci învelea din nou banana turtită în bucățile de hârtie ruptă şi-şi începea jocul de la început. Ea m-a convins că impulsul ei, nevoia ei să- şi caute şi să desfacă ea însăşi ambalajul mâncării, cum sunt cojile fructelor sau nucilor, era complet separat şi independent de impulsul ei de a mânca. Eliminarea căutării şi desfacerii din şirul pe care natura îl ceruse întotdeauna de la strămoşii ei (şi care i-ar fi satisfăcut expectanțele ei de experiență) fusese cu cele mai bune intenții din partea mea. Credeam că „o scutesc" de efort. Dar atunci nu înțelegeam continuum. Ea şi-a urmat mai întâi cel mai puternic impuls şi a mâncat. Pe măsură ce intensitatea impulsului scădea prin saționetate, următorul ca putere ieşea în față. Voia să caute. Condițiile nu erau propice căutării, fiindcă banana era decojită şi la vedere. Soluția era să-şi pregătească ea însăşi scena, şi apoi să execute căutarea. Nu se prefăcea că e încântată când o despacheta. Sunt destul de sigură că inima ei chiar îşi crescuse ritmul şi arăta toate semnele fiziologice de nerăbdare inocentă, chiar daca obiectul presupus al nerăbdării, actul de a mânca, fusese deja atins. Adevăratul obiect al actului căutării, la fel cum fiecare componentă a experienței din continuum este

deodată cauză, efect şi scop, era satisfacerea nevoii pentru experiența în sine.

Obiectul vieții este viața; obiectul stării de bine este să încurajeze acele aspecte care favorizează senzația de stare de bine. Procrearea are loc pentru a crea procreatori. Efectul circular, departe de a fi dezamăgitor de fără rost, este cel mai bun (şi singurul) dintre toate efectele posibile. Că este natura noastră să fim compleți este ceea ce în sine face să fie „bun" acest efect, pentru că bun este un termen relativ. Relativ la potențialul uman, este cea mai bună dintre toate alternativele posibile.

Exemple umane de comportamente care îndeplinesc necesitățile lor într-o succesiune care exclude îndeplinirii oricărui alt scop sunt destule. Adeseori, sunt cerințe de experiență din continuum care au fost excluse din succesiunea originală de către un model cultural, de directiva rațiunii pe motive ca pierderea de timp, lipsa de eficiență sau răutate. Vom considera unele dintre aceste experiențe în profunzime mai târziu, dar ca o ilustrare asemănătoare cu cea a maimuței, există fenomenul vânătorii ca şi sport, în loc de a aduce hrană. Resturi de impuls pentru munca manuală sunt folosite pe terenurile de golf, în atelierele din pivniță, în incinta yacht-urilor, pentru cei care şi le pot permite; deprivații mai puțin norocoşi se mulțumesc cu grădinăritul, proiecte de genul fă-tu-însuți, modelarea şi gătitul de plăcere. Pentru femei, pentru acelea private chiar şi de grija casei, există țesutul, brodatul, aranjamentele florale, ceremoniile de servire a ceaiului şi o grămadă de feluri de muncă voluntară făcute

prin societăți de caritate, în spitale cu prea puțin personal, magazine de haine second-hand sau în bucătării unde se prepară supa (săracilor).

Bebeluşul, aşadar, stochează fiecare fărâmă de experiență pozitivă pe care o are, indiferent de succesiunea ei sau de cât de fragmentar îi e caracterul. Trebuie, totuşi, ca la sfârşitul procesului de acumulare, să conțină necesarul minim din fiecare experiență, ca să o poată folosi ca bază pentru următorul contingent de experiență. Fără să fi fost atinsă anterior cota de experiență strict necesară, experiențele de la nivelul următor pot să apară de o mie de ori fără să contribuie la maturizarea individului.

În timp ce adună orice firimitură de experiență poate, bebeluşul privat de etapa în- brațe dezvoltă şi comportamente compensatorii ca să-i uşureze agonia. Loveşte cât de violent poate pentru a diminua dorința furnicătoare a pielii lui, dă din mâini, îşi roteşte capul într-o parte şi în alta să-şi amețească simțurile, îşi înțepeneşte corpul, arcuinduşi spatele cu toată tensiunea pe care o poate degaja, ca să nu mai simtă. Descoperă puțin confort cu degetul lui cel mare; eliberează ceva din toată dorința lui neîncetată din gura lui. Rareori îl suge efectiv; este hrănit suficient ca să-i satisfacă foamea şi are nevoie efectiv să-şi sugă degetul când doreşte o masă înainte să-i permită programul. De obicei pur şi simplu îşi ține degetul în gură să facă față acestui gol insuportabil, eternei singurătăți, sentimentului că mijlocul evenimentelor este altundeva.

Mama lui o consultă pe mama ei şi i se spune acea veşnică poveste cum că suptul degetului deformează dantura. Inspirată de grija pentru binele lui, ea caută piedici cum ar fi o substanță rea la gust de pus pe toate degetele lui şi când, în nevoia lui disperată o suge totuşi de pe degetul mare, îi leagă încheieturile de gratiile pătuțului. Dar descoperă ca şi-a răsucit atât de rău membrele captive în lupta să pentru eliberare încât legăturile sau întins atât de tare încât i-au blocat circulația la o mână şi urma să se întâmple acelaşi lucru şi la cealaltă. Lupta continuă până când menționează problema dentistului ei. O asigură că mama ei se înşeală, şi bebeluşului îi este permisă această măruntă consolare.

Destul de repede, bebeluşul ştie să zâmbească şi să gângurească când cineva se apropie suficient de mult. Dacă nu este ridicat, ci i se dă un alt fel de atenție pe care o poate recunoaşte, el zâmbeşte şi guiță să obțină mai multă. Dacă este ridicat, misiunea zâmbetului său este îndeplinită şi revine doar ca să încurajeze alte comportamente plăcute din partea companionului lui cum ar fi să scoată diferite sunete, să-i gâdile burtica, să-l salte pe genunchi sau să-l ciupească uşor de nas.

Pentru că zâmbeşte încurajator de câte ori vine mama lui la el, ea este convinsă că este mama apreciată a unui bebeluş fericit. Chinul amar care este tot restul timpul de veghe nu crează în ea nici un fel de sentiment negativ; din contra, îl face să fie şi mai disperat de a fi cu ea.

Pe măsură ce bebeluşul se maturizează şi capacitățile lui cognitive se trezesc, devine conştient de o diferență în

comportamentul mamei lui când îi schimbă scutecul. Face un sunet cu semnificație clară de respingere. Îşi întoarce capul într-o parte într-un fel care arată că nu-i place să-l curețe şi să-l facă să se simtă bine. Mâinile ei se mişcă cu bruschețe şi atingându-l cât mai puțin posibil. Ochii îi sunt reci; nu zâmbeşte.

Pe măsură ce înțelegerea asupra acestei atitudini se lămureşte, plăcerea bebeluşului la schimbatul scutecului, la a fi îngrijit, atins, şi la a i se uşura chiar şi temporar această dermatită de scutec uşoară, dar cronică se amestecă cu o stânjeneală care reprezintă precursorul fricii şi al vinovăției.

Frica de a nu o supăra pe mamă creşte odată cu cunoaşterea, iar neplăcerea ei este cauzată de un număr din ce în ce mai mare din acțiunile lui, inclusiv trasul de păr, vărsatul mâncării, trasul de haine (şi, în mod misterios, de unele haine mai mult decât de altele), băgatul degetelor lui în gura ei, trasul de lănțisor, aruncatul jucăriei sau ursulețului din cărucior sau vărsatul unei căni de ceai cu o lovitură haotică.

Majoritatea acestor acțiuni sunt greu de corelat cu reacția ei. El nu a observat ceaşca căzând, nu înțelege ce-o fi cu trasul lănțişorului de o face să-l trateze brusc cu ură; el este efectiv neatent că trage de ceva şi percepe doar vag că răsturnatul bolului cu terci, făcut să-o atragă atenția, implică ceva nedorit. Totuşi, el simte că e mai bine decât fără atenție deloc şi continuă să lovească obiectul în care este prins ca să primească mâncarea. Când mama încearcă să-l hrănească cu lingurița, îşi

mişcă braţele şi loveşte şi chicoteşte în încercarea de a transforma totul într-o interacţiune mai distractivă. El vrea simţul armoniei aflat undeva între ingrediente: prezenţa mamei sale, hrana lui şi el însuşi. Dar cu toate semnalele lui, nu o poate actualiza. În schimb, transformă acea atenţie pe care i-o dădea mama lui într-o respingere care, în timp, va deveni pentru el mai uşor de interpretat, spre deosebire de primele eternităţi de neglijare pe care nu le pute interpreta deloc. A fi neglijat şi a dori sunt deja calităţi fundamentale ale vieţii lui. Nu a cunoscut niciodată altceva. Pentru el, Sinele este dorinţă, aşteptare. Altcineva este refuz, nonrăspuns. Aceste condiţii, deşi pot dura întreaga viaţă, por rămâne neobservate pentru simplu motiv că nu poate concepe un alt fel de relaţie între Sine şi Altcineva.

Experienţa lipsă a etapei în-braţe, golul rămas acolo une ar fi trebuit să se afle sentimentele lui de încredere precum şi starea lui inefabilă de alienare va condiţiona şi influenţa tot ceea ce el devine, pe măsură ce creşte pe marginile abisului unde simţurile lui au fost oprite. Dar trebuie să înţelegem că nu există în toată copilăria lui nici un mecanism prin care că considere o mamă inadecvată, o mamă în care nu mai funţionează continuum, o mamă care nu răspunde la semnalele lui, una care este pornită împotriva, nu pentru îndeplinirea aşteptărilor lui. Mai târziu, pe măsură ce intelectul i se dezvoltă, s-ar putea să „înţeleagă” că interesele ei şi a le lui sunt contrarii, şi pe măsură ce creşte s-ar putea să se lupte să se comporte independent ca să se salveze. Dar la bază nu poate *crede*

că mama lui nu-l iubeşte necondiționat, doar pentru că există, deşi s-ar putea să strige ca să audă toți că *ştie* mai bine. Toate dovezile în sens contrar, toată înțelegerea intelectuală a faptelor, nici toate protestele lui, nici toate renunțările la ea, nici actele de rebeliune împotriva ei bazate pe toate aceste dovezi ale poziției ei inamice, nimic nu-l poate elibera de presupunerea fundamentală că ea îl iubeşte, că trebuie, cumva să-l iubească, în ciuda tuturor. „Ura" către o mamă (sau către o figură materne) este expresia unei bătălii pierdute pentru a se elibera de această presupunere.

Ceşterea independenței şi puterea de a se maturiza emoțional îşi au izvorul în mare parte în relația în brațe, cu toate aspectele ei. Cineva nu poate, aşadar, să devină independent de mama lui, decât *prin* ea, prin îndeplinirea rolului ei în mod corect, oferindu-i experiența în-brațe şi permițându-i să absolve din ea, după împlinire.

Dar omul nu se poate elibera de o mamă noncontinuum. Nevoia de ea nu poate decât să continue. Omul nu poate decât să atârne de acest cârlig, ca şi „ateiştii" care arată pumnul către tronul lui Dumnezeu, strigând „Nu cred în tine!" şi alte blasfemii care sunt spuse numai fiindcă iau numele Lui în deşert.

Dr. John Bowlby, de la Clinica London Tavistock, a fost desemnat de către Organizația Mondială a Sănătății în 1950 să facă un raport despre soarta „copiilor fără adăpost din țările lor natale", referitor la starea lor mentală (*John Bowlby, Maternal care and Mental Health, W.H.O.1951*). Subiecții săi erau cazuri extreme de

deprivare maternală în fiecare țară şi erau mii la număr. Informațiile pe care le-a colectat de la angajații în domeniu au acoperit mulți ani şi multe situații: copii aflați în instituții din prima copilărie, unii aflați în plasament, unii neglijați de către proprii lor părinți, bebeluşi şi copii aflați în spital în perioade critice de luni şi ani ale dezvoltării lor primare, refugiați de război şi victime ale oricărui fel de circumstanțe care-i lipsea şi de acea doză de grijă maternă considerată normală.

Alte cauze în afară de „deprivarea emoțională cauzată de lipsa grijii materne" au fost eliminate din studiu numai după examinarea scrupuloasă a dovezilor. Imaginea descrisă de către descrierile şi statisticile din raport este una cu agonii personale îngrozitoare, multiplicate dincolo de puterea de concepere a minții, de zeci, sute şi mii de ori, şi cronici ale unor vieți goale care au urmat deprivării, de „personaje lipsite de afecțiune" ale celor mai tare deprivați; aceia care au pierdut capacitatea de a forma ataşamente, adică, de a cunoaşte valoarea vieții, pentru totdeauna. Atestă tulburările celor încă activi în lupta pentru partea lor de dragoste rezervată de la naştere, minținд, furând, atacând cu brutalitate sau agățându-se ca lipitorile de câte o figură maternă, regresând la comportament infantil în speranța de a fi tratat în sfârşit ca şi copilul care încă trăieşte în ei murind de foame pentru experiența lui. Înregistrează perpetuarea acestor oameni disperați pe măsură ce produc copii pe care nu-i pot iubi, care cresc la fel ca şi ei, luptându-se împotriva

lor înşişi, antisociali, incapabili să dăruiască, destinați pentru totdeauna să rămână flămânzi.

Ei sunt cei evidențiați, dovezile de necontestat, exemplele, argumentele pentru oricine se îndoieşte, a primatului quintesential al experienței din prima copilărie pentru personalitatea umană. Natura extremă a cazului lor nu este decât o lupă prin care putem vedea mai clar privațiunile şi efectele dintr-o gamă mai largă, mai variată şi mai subtilă cuprinse în normalitate. Aceste privațiuni „normale" sunt acum aşa de împletite în plasa culturii noastre că sunt aproape în întregime neremarcate cu *excepția* acestor extreme care se manifestă ca pierderi sau pericole pentru noi ceilalți (de exemplu prin violență, nebunie şi infracționalitate), chiar dacă sunt privite fără cea mai vagă urmă de înțelegere.

De când intelectul a luat conducerea cu pleiada lui de teorii, vicisitudinile puilor de om au fost numeroase şi grozave. Motivele pentru modificarea lor sau care să revoluționeze îngrijirea lor nu s-au asemănat niciodată prea mult cu „motivele" continuum, iar când chiar au fost în direcția corectă, dar necorelate cu principiile continuum, au fost fragmentare şi ineficiente.

O asemenea felie de teorie a fost implementată într-o maternitate din America unde i-a venit cuiva ideea să lanseze sunetul de bătăi de inimă printr-un difuzor bebeluşilor aflați în primele chinuri ale deprivării de experiență. Efectul acestei mici contribuții a fost atât de calmant şi a rezultat într-o aşa îmbunătățire a sănătății

bebeluşilor că experimentul a primit atenție internațională.

Un alt experiment, similar dar independent, a fost făcut de un specialist în îngrijirea prematurilor. S-a constatat îmbunătățiri semnificative în dezvoltarea micuților subiecți când incubatoarele erau menținute în mişcare de către o maşinărie. În ambele situații, bebeluşii au crescut mai repede în greutate şi au plâns mai puțin.

Harry Harlow a făcut experimente spectaculoase dovedind importanța dezmierdărilor materne la maimuțe pentru dezvoltarea puilor lor (*H.F. Harlow, „the Development of Affectionated Patterns în Infant Monkeys, în Brian M. Foss (ed.) Determinants on Infant Behavior, London, 1961*).

Jane Van Lawick-Goodall, în ceea ar trebui să fie în mod sigur cea mai mare ironie a tuturor timpurilor, a găsit mai multă inspirație în îngrijirea puilor la prietenii ei cimpanzei, al căror comportament, chiar fiind altă specie, este mai apropiat de continuum uman decât comportamentul oamenilor zilelor noastre. Vorbind de aplicarea exemplului pe propriul ei copil, ea scria „Nu a fost lăsat să plângă în pătuț. Îl luam cu noi peste tot aşa că, deşi mediul i se schimba des, relația lui cu părinții rămânea stabilă". Ea mai raporta că la vârsta de patru ani, fiul ei este „ascultător, extrem de atent şi vivace, interacționează bine cu alți copii şi adulți, deopotrivă, era relativ neînfricat şi empatic cu ceilalți". Dar poate că declarația ei cea mai semnificativă este următoarea: „În plus, şi mai ales în contradicție cu profețiile multor

prieteni de-ai noştri, este foarte independent". Totuşi, din nou, principiile subterane lipsesc şi ea izolează partea ei de dreptate de alte cercetări cu următoarea propoziție: „Dar mai ştii, poate că ar fi fost oricum aşa, chiar dacă l-am fi crescut într-un cu totul alt mod" (*J. Van Lawick-Goodall, In the Shadow of Man, Boston, 1971 Cercetări lămuritoare se pot face pe influența acceptării de către Regina Victoria a căruciorului pentru bebeluşi (aducându-l în uz comun) asupra caracterului generației în discuție şi efectul asupra vieții de familie occidentale. Bine ar fi fost dacă inventarea căruciorului ar fi avut aceeaşi soartă cu țarcul de joacă pe care l-am văzut odată inventat în satul Yekuana*).

Era aproape terminat când l-am văzut pe Tududu lucrând la el. Avea gratii verticale legate cu liane într-un cadrul cu limite sus şi jos, ca o versiune comică, schițată, a unui țarc de joacă preistoric. Îi luase destul de multă muncă să-l facă şi Tududu arăta destul de mulțumit de el însuşi când tăia ultimul băț inegal. S-a uitat după Cananasinzuwana, fiul lui, care făcuse primul pas cu vreo săptămână înainte. Imediat ce a reperat prichindelul, Tududu l-a şi apucat şi la pus triumfător în noua invenție. Cananasinzuwana a stat în mijloc câteva minute fără să înțeleagă nimic, apoi a pornit într-o parte, s-a întors şi şi-a dat seama că era închis. Într-o clipă țipa un semnal de groază cumplită, un sunet rareori auzit printre copii din societatea lui. Era fără echivoc. Țarcul de joacă era greşit, nepotrivit pentru puii de om. Simțul continuum al lui Tududu, al fel de puternic ca al oricărui Yekuana, nu a

ezitat în interpretarea țipetelor copilului său. L-a scos de-acolo şi i-a dat drumul să alerge la maică-sa să-l liniştească câteva minute, câte avea nevoie să contracareze şocul înainte să fie pregătit să meargă din nou la joacă. Tududu a acceptat fără ezitare eroarea experimentului său; după o ultimă privire la lucrul său de mână, a tăiat țarcul de joacă cu toporul şi cum lemnul pe care-l folosise era verde, nu a rămas decât cu nişte lemne de foc din tot efortul dimineții aceleia. N-am nici un dubiu ca nu a fost nici prima nici ultima invenție de felul acesta printre Yekuana, dar simțul lor continuum nu ar permite unei asemenea erori patentate să dureze mult. Dacă simțul nostru continuum nu ar fi fost o aşa forță elementală pentru comportamentul uman de-a lungul celor două milioane de ani de stabilitate, nu ar fi putut face față pericolelor inerente din intelectul nostru înalt dezvoltat. Faptul că recent a fost jefuit de putere până la punctul în care instabilitatea sau „progresul" ne pare a fi cel mai glorios destin nu schimbă cu nimic faptul că simțul continuum este intrinsec naturii noastre umane. Tududu distrugând țarcul de joacă este tot ce am evoluat noi să fim; ce am fi continuat noi să fim dacă simțul nostru ar fi rămas neîncețoşat, netrădat de orice l-o fi scos de pe şine, lăsându-ne atât de mult în mâinile periculos de ignorante ale intelectului.

Capitolul IV - Creşterea

Când tot adăpostul şi stimularea experienței lui în-brațe i-au fost oferite pe deplin, bebeluşul poate privi mai departe, înainte, către lumea dincolo de mama lui, încrezător şi obişnuit cu o stare de bine pe care natura lui tinde să o mențină. El de-abia aşteaptă următorul set de experiențe corespunzătoare. Apoi începe să se târască, întorcându-se des să se asigure că mama este disponibilă. Găsind-o constantă, se aventurează mai departe în teren şi se întoarce mai rar, pe măsură ce târâtul (pe coate, coapse şi burtică) lasă loc mersului de-a buşilea (pe palme şi pe genunchi) şi agilitatea lui crescătoare ține pasul cu curiozitatea lui despre mediul înconjurător, aşa cum îl oferă continuum.

Nevoia de contact constant se reduce rapid când cota lui de experiență a fost atinsă şi un bebeluş, un copil mic va cere reîncărcarea puterii primite numai în momentele de stres la care nu poate face față cu puterile lui actuale. Aceste momente devin din ce în ce mai rare şi încrederea în sine creşte cu o viteză, profunzime şi lărgime care ar părea uimitoare oricui a cunoscut doar copii civilizați deprivați de etapa completă în-brațe. La copiii care au câteva lini de dezvoltare mai avansate, în timp ce altele atârnă în urmă aşteptând să fie îndeplinite, efectul este că-şi împart motivațiile: nu sunt niciodată capabili să dorească ceva fără a dori în acelaşi timp să fie în centrul atenției, nu vor putea niciodată să-şi dedice mintea doar problemei în discuție când o parte a lor încă tânjeşte după

euforia irațională a unui bebeluş aflat în brațele cuiva care rezolvă toate problemele. Ei nu se pot dedica în întregime folosirii forțelor şi capacităților de creştere când o parte din ei doreşte că fie neajutorat în brațe. Fiecare efort este într-o oarecare măsură în conflict cu o dorință subliminală pentru succesul fără efort al bebeluşului iubit.

Copilul cu un istoric solid de experiență continuum se bazează pe consolare psihologică din partea mamei numai în caz de urgență. Un băiețel Yekuana a venit la mine agățat de maică-sa şi țipând din toți rărunchii pentru o durere de dinte. Avea vreo zece ani şi era atât de implacabil de încrezător în sine şi de săritor că îl crezusem foarte disciplinat. Ochiului meu civilizat, îmi părea maestru în păstrarea emoțiilor pentru sine şi mă aşteptam, în consecință, în situația de față, să facă un efor major să se abțină de a plânge sau de a permite prietenilor săi să-l vadă într-o asemenea stare. Dar era clar că nu făcea nici un efort să-şi suprime reacția la durere sau nevoia pentru confortul primordial din brațele mamei.

Nimeni nu s-a sesizat, ba chiar toți au înțeles. Câțiva dintre prietenii lui au stat pe- aproape să se uite cum îi scot dintele. Nu au avut nici o problemă să accepte plecarea lui bruscă dintre rândurile lor superioare la dependența infantilă de maică-sa; nu exista nici urmă de batjocură din partea lor, nici de ruşine din partea lui. Mama lui era acolo, disponibilă în tăcere, în timp ce el se supunea extracției. S-a înfiorat şi a țipat şi mai tare când

i-am atins dinții, dar nu s-a retras nici o dată şi nici nu s-a uitat la mine furios pentru că-i provoc durerea. Când am reuşit în sfârşit să eliberez dintele din gingie şi am astupat gaura cu ceva, era alb la față şi s-a dus extenuat în hamacul lui. În mai puțin de o oră a reapărut, cu culoare în obraji şi cu calmul restabilit. Nu a spus nimic, doar zâmbea şi se învârtea pe-aproape câteva minute ca să văd că e bine, apoi a plecat să se alăture băieților.

Altă dată era vorba despre un bărbat de vreo douăzeci de ani: mă străduiam să curăț începuturile unei cangrene de la un deget de la picior la lumina lanternei. Durerea trebuie să fi fost atroce. În timp ce nu opunea nici o rezistență acțiunii mele de a-i curăța rana cu un cuțit de vânătoare, plânge fără nici o reținere în poala soției sale. Şi ea, ca şi mama băiatului, era complet relaxată, nu se punea deloc în locul soțului ei, dar accesibilă în mod senin, când el îşi îngropa fața în corpul ei când durerea era mai mare, îşi rotea capul dintr-o parte în alta în poala ei şi suspina. Faptul că era prezent jumătate satul şa această scenă nu părea să-i afecteze reacția nici înspre autocontrol, nici înspre dramatizare.

Cum femeile Yekuana de obicei locuiesc cu mamele lor atâta vreme câtă trăiesc cele din urmă, iar soții îşi părăsesc mamele şi îşi iau locul în familia soției, este relativ comun ca soția să ia rolul mamei pentru soț în situații de criză. Soția are propria mamă la care să recurgă în caz de necesitate, şi îi oferă în mod instinctiv suport maternal soțului ei când *el* are nevoie. Şi pentru adulții orfani, există obiceiul de a fi oferiți spre adopție

altei familii. Presiunea pentru resursele familiei este minimă, fiindcă adultul Yekuana contribuie mai mult decât consumă din familia lui sau a ei şi primeşte din partea ei o asigurare tacită de sprijin dacă şi când are nevoie. Asigurarea aceasta în sine, chiar daca nu este niciodată folosită, reprezintă un factor stabilizator. Cerința pentru securitate emoțional este parte acceptată a naturii umane printre indienii Yekuana, una care este în interesul societății să fie îndeplinită. Este încă o măsură de siguranță ca nici un membru să nu devină antisocial datorită presiunii cauzate de eventualele circumstanțe asupra sociabilității sale naturale.

Odată cu începerea târâtului, bebeluşul începe să beneficieze de toate puterile acumulate în experiența anterioară şi de dezvoltarea psihologică ce face aceste puteri utilizabile. În general, prima lui expediție este scurtă şi prudentă şi nu e nevoie aproape deloc ca mama lui sau persoana care îl îngrijeşte să intervină în acțiunile lui. Ca toți puii de animale, are un talent fin de a supraviețui şi un simț realist al propriilor capacități. Dacă mama sugerează către instinctele lui sociale că se aşteaptă de la el să-i lase ei rolul de a-l proteja, el va face treaba asta în mod cooperant. Dacă este supravegheat constant şi dirijat să se mişte în direcția în care consideră maică-sa că ar trebui să meargă, oprit şi fugărit când nu e automotivat, înțelege rapid să nu mai fie responsabil de el însuşi pe măsură ce ea îi arată ce aşteaptă de la el.

Unul dintre cele mai profunde impulsuri în animalul foarte social uman este de a face ceea ce percepe că se

aşteaptă de la el. Abilitățile lui intelectuale incipiente sunt slabe, dar tendințele instinctuale sunt la fel de puternice în primul ca şi în ultimul moment al vieții lui. Combinarea acestor două puteri, cea rațională, dependentă de învățare şi cea instinctuală, versată minuțios în acel fel de cunoaştere înnăscută care ghidează celelalte animale de-a lungul întregii vieți - rezultatul interacțiunii lor - reprezintă caracterul uman şi potențialul specific uman pentru eficiență instinctuală şi rafinată intelectual.

Pe lângă tendințele sale spre experimentare şi prudență, bebeluşul mai are, ca întotdeauna, aşteptări. Aşteaptă gama de evenimente de care s-au bucurat strămoşii lui. Aşteaptă nu doar spațiul şi libertatea să se mişte în el, ci şi o varietate de evenimente. Acum este mai flexibil în expectanțele lui. Cerințele stricte pentru primele experiențe sau lărgit gradual în timpul etapei în-brațe, iar în fața de târât şi mers de-a buşilea sunt mai degrabă aşteptări pentru *tipuri* de experiențe decât pentru circumstanțe fixe şi tratament precis.

Dar există totuşi limite în care experiența bebeluşului trebuie să se încadreze pentru ca să-i folosească. Nu se poate dezvolta adecvat fără tipul şi varietatea de ocazii şi fără tipul de participare a celorlalți de care are nevoie. Obiectele, situațiile şi oamenii disponibili trebuie să fie mai mulți decât poate folosi pentru ca el să-şi descopere şi să-şi lărgească capacitățile printre ei; şi, bineînțeles, ei trebuie să se schimbe într-o măsură potrivită, suficient de des, dar nu *prea* brusc sau *prea* des. Ce înseamnă potrivit este, ca întotdeauna, definit de către precedent, de tipul

experienței strămoşilor în evoluție în timpul copilăriilor lor.

Într-un sat Yekuana, de exemplu, există curiozități, pericole şi asocieri mai mult decât suficiente în cantitate şi calitate pentru un bebeluş care se târăşte. La primele incursiuni, testează totul. Îşi măsoară şi propriile forțe şi agilitatea lui, testează tot ce întâlneşte, creează concepte şi face distincții în timp, spațiu şi formă. De asemenea creează o nouă relație cu mama lui, care se transforma din dependență directă de ea către cunoaşterea faptului că poate conta pe ea, şi se bazează pe sprijinul ei în momente de nevoie din ce în ce mai rare. Acum, din ce în ce mai mult, încrederea lui în sine creşte şi descreşte în concordanță cu disponibilitatea ei față de el.

Printre Yekuana, atitudinea mamei sau îngrijitoarei unui bebeluş este relaxată, de obicei atentă la vreo altă ocupație decât supravegherea lui, dar deschisă în orice moment la o vizită de-a aventurierului târâtor sau în patru labe. Nu se opreşte din gătit sau altă treabă decât dacă îi este necesară întreaga atenție. Nu se aruncă cu brațele deschise în calea micului prinț pentru reasigurare, ci în felul ei calm şi ocupat, îi oferă libertatea persoanei ei sau un transport pe şold cu sprijinul brațului, dacă este în mişcare.

Ea nu inițiază contactul şi nici nu contribuie la acesta decât în mod pasiv. Bebeluşul este acela care o caută şi-i arată prin comportamentul său ce doreşte. Ea se conformează pe deplin şi de bună voie dorinței lui, dar nu adaugă nimic în plus. El e cel activ, ea este agentul pasiv

în toate interacțiunile lor; el vine la ea să doarmă când e obosit, să fie hrănit când îi e foame. Explorările lui în lumea largă sunt contrabalansate şi încurajate de faptul că poate apela la ea şi de constanța ei cât timp el este departe.

El nici nu cere nici nu primeşte atenția ei totală, fiindcă nu are stocate dorințe, nici foame ancestrală să-i erodeze dedicarea pentru aici şi acum. În concordanță cu caracterul economic al naturii, nu vrea mai mult decât are nevoie.

Când umblă în patru labe, un bebeluş poate merge cu o viteză considerabilă. Printre Yekuana, priveam neliniştită cum un bebeluş se repezea de-a buşilea şi se oprea la marginea unei gropi de un metru şi jumătate săpate pentru noroi de cărămizi. În periplul lui prin zonă a făcut asta de câteva ori. Cu aparenta lipsă de atenție a unui animal care paşte pe marginea unei prăpăstii, se rostogolea în poziția şezând, cel mai adesea cu spatele la groapă. Ocupat cu un băț sau cu o piatră sau cu degetele lui de la mână sau de la picioare, se juca şi se rostogolea în toate direcțiile, în aparență neatent la groapă, până mi-am dat seama că ateriza oriunde numai nu în zona periculoasă. Mecanismul condus neintelectual de autoconservare, funcționa perfect, şi fiind atât de precis în calcule, funcționa la fel de bine la orice distanță de groapă, începând chiar cu marginea. Nesupravegheat, sau mai bine zis, la periferia atenției unui grup de copii care se jucau cu aceeaşi lipsă de atenție față de groapă, a preluat responsabilitatea relațiilor proprii cu toate

posibilitățile înconjurătoare. Singura sugestie de la membrii familiei lui şi din partea societății era că se aşteptau să fie capabil să aibă grijă de el însuşi. Deşi încă nu putea merge, ştia unde putea găsi conform dacă-l voia - şi rareori avea nevoie. Dacă mama lui mergea la râu sau la o grădină îndepărtată, îl lua adeseori cu ea, ridicându-l de-o încheietură şi contând pe ajutorul lui să-şi țină echilibrul pe şoldul ei sau să se țină de sling dacă purta unul să susțină greutatea bebeluşului. Oriunde mergea, dacă-l punea jos într-un loc sigur, se aştepta ca el să rămână în siguranță fără supraveghere.

Un bebeluş nu are înclinații sinucigaşe şi are un set complet de mecanisme de supraviețuire, de la simțuri, cel mai grosier nivel până la ce s-ar putea numi telepatie accesibilă zilnic, la nivelele cele mai puțin evidente. El se comportă ca orice animal care nu poate apela la experiență ca să-i folosească rațiunii; el face ceea ce este sigur, fără să fie conştient că a ales. Este în mod natural protector cu propria stare de bine şi se aşteaptă din partea neamului său să fie astfel şi a fost crescut să fie aşa de către capacitățile lui înnăscute împreună cu nivelul lui de dezvoltare şi de experiență. Dar aceasta din urmă este aşa de redusă la vârsta de şase, opt sau zece luni încât contribuie foarte puțin în fiecare caz şi aproape deloc în situațiile noi. Este instinctul cel care asigură autoconservarea. Totuşi, nu este numai un primat evoluat din mamifere, începe să ia şi caracteristici specific umane. Tinde din ce în ce mai mult în fiecare zi să învețe cultura poporului său. Începe la rândul său să distingă

între rolul tatălui şi al mamei în familia lui în viața lui. Maică-sa rămână statornică în rolul avut până acum la toate popoarele: acela de dăruitor şi îngrijitor care nu aşteaptă nimic în schimb decât satisfacția de a fi dăruit. Mama lui se ocupă de el doar fiindcă el este acolo; existența lui este motiv suficient pentru a-i garanta dragostea ei. Acceptarea ei necondiționată rămâne constantă pe când tatăl lui iese în evidență ca un personaj important interesat de dezvoltarea comportamentului său social şi de avansarea lui spre independență. Aprobarea tatălui se manifestă când copilul o câştigă; iubirea mamei este necondiționată. Dragostea constantă a tatălui menține acelaşi caracter cu a mamei, dar are suprapus un strat de aprobare potențială în funcție de performanțele copilului. Astfel, natura asigură şi stabilitate şi motivare către socializare. Mai târziu tatăl se va distinge din ce în ce mai clar drept reprezentant al societății şi va conduce copilul, arătându-i prin puterea exemplului ce se aşteaptă de la el, înspre alegerea comportamentului adecvat obiceiurilor specifice la care va participa.

Frați, surori şi alte persoane, toți încep să ia roluri diferite în lumea lui. Pentru a ajunge acolo, o vreme va exista un aspect maternal, chiar dacă unul puțin semnificativ, în toate asocierile lui. Va avea nevoie să i se lămurească, să fie ajutat şi protejat în timp ce creşte înspre autonomie. El va continua să semnalizeze conform nevoilor lui, iar mesajele lui vor continua să fie irezistibile pentru adulții din jurul lui până când acestea se vor

diminua în timpul adolescenței lui. Între timp, *el* va deveni sensibil la semnalele de tandrețe venite de la copii mai mici şi se va comporta cu ei într-o manieră maternală în timp ce va lansa scântei similare către copiii mai mari sau adulții de care încă depinde în vreo măsură sistemul *lui* de sprijin în viață.

Pentru băieți, bărbații vor deveni inspirația majoră şi exemplu în învățarea rolului lor în cultură şi a felului cum se fac lucrurile în societatea lor. Fetițele vor imita femeile când nivelul lor de dezvoltare le spune că asocierea ar trebui să se schimbe în participare.

Uneltele le vor fi oferite dacă ele sunt dificil de manufacturat. De exemplu, stă în puterea unui copil să vâslească o canoe sau să se joace că o face, mult înainte să fie capabil să-şi sculpteze o vâslă proprie. Când vine vreme, el sau ea primeşte o vâslă micşorată la scară, făcută de un adult. Înainte să vorbească, băieții primesc arcuri şi săgeți cu care fac un exercițiu foarte util, având în vedere că săgețile sunt drepte şi reflectă în mod precis abilitățile lor.

Am fost prezentă la primele momente din viața activă a unei fetițe. Era de vreo doi ani. O văzusem cu fetele şi cu femeile, jucându-se când ele răzuiau manioc într-o troacă. La un moment dat, ia o bucată de manioc din grămadă şi o freacă de răzătoarea unei fete mai mari. Bucata era prea mare, a scăpat-o de câteva ori încercând să o tragă dea lungul suprafeței rugoase. Un zâmbet drăgăstos şi o bucată mai mică au venit de la vecina ei, iar mama ei, pregătită ca impusul acesta să se manifeste,

i-a înmânat o răzătoare mică pregătită pentru ea. Fetița văzuse femeile răzând manioc de când se ştie şi imediat a frecat bucățica în sus şi în jos pe răzătoare ca şi ceilalți.

Şi-a pierdut interesul în mai puțin de un minut şi a fugit, lăsând răzătoarea în troacă şi maniocul fără urme observabile pe el. Nimeni nu a făcut-o să simtă că gestul ei era amuzant sau vreo „surpriză"; femeile îl cam aşteptau, într-adevăr, mai devreme sau mai târziu, fiind toate familiare cu faptul că copii se alătură culturii, chiar dacă modul de abordare şi ritmul sunt dictate de forțe individuale şi interioare fiecăruia. Faptul că rezultatul final va fi social, cooperant şi în întregime voluntar este fără îndoială. Adulții şi ceilalți copii contribuie doar cu ajutorul şi uneltele pe care copilul nu şi le poate obține el însuşi. Un copil care încă nu vorbeşte, este perfect capabil să-ți facă înțelese nevoile şi nu are nici un sens să i se ofere ceva ce nu doreşte; *obiectul activităților unui copil, până la urmă, este dezvoltarea propriei independențe. A-i oferi ori mai mult ori mai puțin ajutor decât are nevoie tinde să se interpună îndeplinirii acestui scop.*

Îngrijirea, la fel ca şi ajutorul, are loc numai la cerere. Mâncarea pentru a hrăni corpul şi îmbrățişarea pentru a hrăni sufletul nu sunt nici oferite, nici refuzate, ci sunt întotdeauna disponibile, natural şi grațios, pur şi simplu. Mai presus de toate, persoana copilului este respectată ca ceva bun din toate punctele de vedere. Nu există conceptul de „copil rău", nici prin conversie, vreo distincție despre „copilul cuminte". Se presupune că acest copil este social, nu antisocial, în intențiile sale. Ceea ce

face este acceptat drept acțiunea unei creaturi născute să fie „bună". Presupunerea lor de bunătate, de sociabilitate, drept caracteristici înscrise în natura umană reprezintă esența atitudinii Yekuana față de ceilalți, indiferent de vârstă. Reprezintă şi piatra de temelie pe care se fundamentează dezvoltarea copilului de partea aparținătorilor, fie ei părinți sau nu.

A educa, în sensul cel mai original, înseamnă a „scoate în afară", dar deşi acest sens poate avea câteva avantaje față de înțelesul mai răspândit de a „bate cu ciocanul înăuntru", nici unul nu se potriveşte aşteptărilor evoluate ale copilului. A fi condus sau ghidat de către un adult este echivalent cu interferența în dezvoltarea copilului, fiindcă îl transportă departe de cărarea lui naturală, cea mai eficientă, pe una mai puțin. *Presupunerea de sociabilitate înnăscută* este în directă opoziție cu credința civilizată aproape universală că impulsurile unui copil trebuie să fie redirecționate pentru a-l face social. Există unele persoane care consideră că rațiunea şi faptul de a „coopera" cu copilul realizează această redirecționare mai bine decât amenințările, insultele sau nuielele, dar presupunerea că fiecare copil are o natura antisocială care trebuie să fie manipulată pentru a-l face acceptabil social, reprezintă germenele pentru ambele puncte de vedere de mai sus, precum şi pentru cele mai comune, răspândite între cele două extreme. Dacă este ceva fundamental străin de *noi* în societățile continuum de felul Yekuana, aceasta este presupunerea că puiul de om este ființă socială din

naştere. Este pornirea de la această presupunere şi consecinţele ei ceea ce face înţeles şi golul aparent de netrecut între comportamentul lor ciudat, cu rezultat într-o înaltă stare de bine şi calculele noastre minuţioase, cu un grad infinit mai redus de stare de bine.

După cum am văzut, fie mai mult fie mai puţin ajutor decât cere copilul este în detrimentul progresului lui. Iniţiativele exterioare, aşadar, sau ghidajul nesolicitat nu sunt înspre folosul lui pozitiv. El nu poate face nici un progres în plus faţă de ceea ce cuprind propriile lui motivaţii. *Curiozitatea unui copil şi dorinţa de a face lucruri el însuşi reprezintă definiţia capacităţii lui de a învăţa fără a sacrifica nici o parte din dezvoltarea lui completă. Ghidajul nu poate decât să accentueze unele abilităţi cu preţul scăderii altora, dar nimic nu poate ridica întregul spectru al capacităţilor lui peste limitele lui înnăscute.* Preţul pe care îl plăteşte un copil pentru faptul că a fost ghidat înspre ceea ce părinţii lui consideră mai potrivit pentru el (sau ei înşişi) reprezintă diminuarea completitudinii lui. Starea lui totală de bine, reflecţia tuturor aspectelor hrănite sau nehrănite, este direct afectată. Adulţii lui fac destul de mult pentru a-i influenţa comportamentul prin exemplul lor şi prin ceea ce el percepe că sunt aşteptările lor, dar ei nu pot adăuga nimic la întregul lui substituind motivele lor alor lui sau „spunându-i ce să facă".

La modul ideal, a-i da unui copil un exemplu sau fir de urmat nu este făcut în mod special ca să-l influenţeze, ci înseamnă a face ceea ce are fiecare de făcut: nu a-i da

atenție specială copilului, ci a creea atmosfera că-şi vede fiecare de treaba lui după principiul priorităților, observând copilul numai când el o cere şi chiar şi atunci nu mai mult decât necesar. Un copil cu o doză completă de experiență în brațe nu va avea nevoie să cerşească atenție în exces față de nevoile lui fizice, pentru că nu va avea nevoie, ca şi copii cunoscuți în lumea civilizată, de reasigurare care să-i confirme fie existența, fie dreptul la dragoste.

Aplicând principiul în cea mai simplă situație, o mamă civilizată şi-ar face treaba în casă având o fetiță mică în jur interesându-se de ce-ar vrea ea, dar i-ar permite să mătură cu o măturică atunci când fetiței îi vine să facă asta sau să şteargă praful sau să aspire (dacă poate gestiona acest model de gospodină în casă) sau să ajute la spălatul vaselor stând pe un scaun. Pauza ar fi nesemnificativă iar fetița nu ar cădea de pe scaun, decât dacă mama ei ar fi atât de clară în aşteptarea ei față de dezastru încât impulsul social al copilei (să facă ceea ce înțelege că se aşteaptă de la ea) o face să se conformeze. O privire anxioasă, un cuvânt despre ce are mama în minte: „Nu scăpa aia!" sau o promisiune „Ai grijă! Vei cădea!", deşi duce în sens contrar autoconservării copilei împreună cu tendințele imitative, pot să o determine să asculte, să scape farfuria şi/sau să cadă de pe scaun.

Printre caracteristicile singulare ale omului ca specie este şi abilitatea intelectului de a contrazice natura să evoluată. Odată ce continuum a fost deraiat, stabilizatorii săi contrabalansează până la punctul în care nu mai pot,

aberațiunile par groase şi tari, cum intelectul poate la fel de bine să facă şi rău şi bine cu socotelile lui neinformate, bine-intenționate, consecutive din toată masa incalculabilă de factori relevanți fiecărui comportament.

Unul dintre cele mai ciudate rezultate ale pierderii încrederii în continuum este capacitatea adulților să-i facă pe copii să fugă de ei. Nimic nu poate fi mai aproape de inima continuum a unui copil decât să stea aproape de mama lui într-un teritoriu nefamiliar. Toate rudele noastre mamifere, precum şi păsările, reptilele şi peştii, sunt urmate de către puii lor, în al căror interes este în mod clar să facă aşa. Un prichindel* Yekuana nici nu ar visa să se rătăcească de mama lui pe o cărare din pădure, fiindcă ea nu se uita în spate să vadă *dacă* o urmează, ea nu-i sugerează că ar avea de ales sau că e treaba *ei* să mențină apropierea; ea doar reduce ritmul la unul pe care el îl poate menține. Ştiind aceasta, copilaşul va plânge dacă nu poate ține pasul dintr-un motiv sau altul. O cădere minoră din care se poate ridica singur pentru ca să fugă puțin să recupereze secundele trecute rareori suscită vreun strigăt. Stilul ei îi spune că ea este în acelaşi timp şi ocupată şi răbdătoare dacă vreodată chiar trebuie să aştepte după el. Îi sugerează că ea ştie că el nu va pierde mai mult timp decât este în mod firesc necesar înainte să-li poată continua amândoi drumul. Nu este nimic de judecător în ea. Presupunerea ei despre socialitatea lui înnăscută conlucrează cu tendința lui de a face ceea ce percepe că ea se aşteaptă să facă. Oprit sau

în mers, această presupunere de bază rămâne neschimbată şi necontestată.

Totuşi, în ciuda a milioane de ani de precedent şi în ciuda exemplului consecvent al prietenilor noştri animale şi chiar al unora dintre amicii noştri oameni, am reuşit să ne convingem prichindeii să fugă de noi.

După cea de-a patra expediție, am fost şocată de numărul de copii mici fugăriți de adulți în parcul central din Manhattan. Mame şi bone puteau fi văzute fâlfâind încolo şi încoace, îndoite incomod de la şold, cu mâinile întinse şi cu vocile ascuțite, rugându-se cu amenințări neconvingătoare ca micii fugari să se astâmpere. Alternau aceste curse enervante cu încercări de conversație pe bancă între ele în timp ce făceau apelul pruncilor care se apropiau de limita distanței aprobate sau femeile țâşneau în urmărirea evadaților, care se prinseseră de regulile jocului şi luaseră primul semn de relaxare a supravegherii drept semnal pentru pauză.

O simplă sugestie de genul „Nu merge unde nu te pot vedea!" spusă cu un ton de teamă (aşteptare) cauzează mult trafic în departamentele de copii pierduți şi când e combinată cu o promisiune de genul „Ai grijă, te vei răni!", poate cauza şi un număr serios de înecuri, căderi grave şi accidente rutiere. Preocupat în mod special să îndeplinească rolul aşteptat de la el în conflictul de voințe cu îngrijitorul său, micul provocator a pierdut echilibrul responsabil cu mediul său şi sistemul lui de autoconservare este handicapat. În felul acesta este redus în mod inconştient la a urma ordinul absurd de a se răni.

Dacă se trezeşte la spital, nu va fi totuşi foarte surprins să afle că a fost lovit de o maşină, după cum îi promisese de atâtea ori îngrijitoarea lui VIP.

Fiindcă mintea lui inconştientă nu raționează, cu mecanismele ei de a transforma experiența în obicei, astfel încât mecanismele automate să evite apelarea la atenția minții conştiente pentru acțiunile repetitive, pentru a stabiliza şi păstra, pentru a încorpora şi echilibra informația potrivită unui sistem de procesare prea solicitant pentru o facultate atât de puțin de nădejde cum e intelectul; şi pentru că este prea evident că este convins că ceva este pur şi simplu ceea ce se spune că este când tonul şi acțiunile o susțin, logica minții inconştiente este în mod frecvent antitetică „rațiunii". Aşadar, un copil poate înțelege foarte bine modul de gândire al îngrijitorului şi poate chiar gândi la fel, în timp ce se simte impulsionat să se comporte pe dos. Cu alte cuvinte, este mai probabil să facă ceea ce *simte că se aşteaptă de la el* decât ceea ce i se spune. Dorința lui cronică, nesatisfăcută de acceptare din partea mamei lui poate accentua până la punctul de autodistrugere nevoia lui de a face ceea ce simte că ea sau reprezentantul ei aşteaptă. Un copil sănătos, continuum va avea în funcțiune un set de tendințe inerente de a face ceea ce e potrivit, cum ar fi să imite, să exploreze, să studieze nu să se rănească pe sine sau alte persoane, să intre înăuntru când plouă, să facă zgomote plăcute şi mime amuzante când alte persoane se comportă adecvat, să răspundă la semnalele copiilor mai mici şi aşa mai

departe; un copil deprivat sau unul de la care se aşteaptă să se comporte antisocial poate să-şi încalce simțul *lui* inerent de adecvare în măsura în care cerințele lui şi susceptibilitatea lui la aşteptări au fost încălcate.

Metodele familiare de laude şi blamări dezlănțuie dezastru asupra motivațiilor copiilor, în mod special a celor mai mici. Dacă acesta face ceva folositor, cum ar fi să pună să se îmbrace singur sau să hrănească câinele, să aducă un buchet de flori de câmp sau să facă o scrumieră dintr-un bulgăre de lut, nimic nu poate fi mai descurajator decât o expresie de surpriză că el s-a comportat în mod social: „O! Ce fetiță cuminte!" „Priviți ce a făcut Georgie singur-singurel!" şi alte exclamații similare implică faptul că socialitatea lui este neaşteptată, nespecifică şi neobişnuită la un copil. Mintea lui s-ar putea să fie mulțumită, dar senzația lui va fi cea de disconfort că nu a făcut ceea ce se aştepta de la el, ceea ce îl face în modul cel mai autentic parte a culturii, tribului şi familiei sale. Chiar şi printre copii, o frază de genul „Doamne, uite ce-a făcut Mary la şcoală!" spună cu suficientă mirare, o va face pe Mary să se simtă prost, îndepărtată de către prietenii ei de joacă, ca şi cum ar fi spus cu acelaşi ton „Doamne, Mary e grasă!" sau slabă sau înaltă sau scundă sau deşteaptă sau proastă, dar cumva altfel decât se aşteaptă să fie. Vina, în special dacă este întărită cu o etichetă de genul „Tu *întotdeauna* faci asta", este şi ea distructivă cu sugestia ei că se aşteaptă comportament antisocial. „Şi- a pierdut batista ca şi tine", „el este plin de răutate", o ridicare din umeri

neputincioasă, o acuzație generală ca „Așa-s băieții”, implicând faptul ca răutatea este înscrisă adânc sau o simplă expresie facială în sensul că acel comportament nedorit *nu* reprezenta o surpriză, acționează cu același efect dezastruos ca și surpriza și laudele pentru comportamentul social.

Creativitatea poate fi și ea limitată prin folosirea nevoii copilului de a coopera. Cineva poate spune doar „Ia-ți setul de pictură de pe verandă; nu vreau să-mi faci mizerie pe-aici”. Mesajul că pictura înseamnă mizerie nu se va pierde, iar impulsul creator ar trebui să fie extraordinar de puternic pentru depăși nevoia chintesențială a copilului de a face ce se așteaptă mama lui. Spună cu zâmbetul pe buze sau strigată ca un strigăt de război, expresia de copil-rău este la fel de eficientă.

Presupunerea de sociabilitate inerentă necesită ceva cunoaștere a conținutului și a formei tendințelor și expectanțelor din copil. Este clar că ele sunt imitative, cooperante și înclinate înspre conservarea individului și a speciei, dar mai includ și specificități cum sunt cunoașterea îngrijirii bebelușilor și abilitatea de a o face. Să nu-i dai ocazia să se manifeste impulsului matern profund din fetițe, să-l redirecționezi înspre păpuși când există bebeluși adevărați în zonă, este unul dintre deserviciile aduse viitorilor copii ai fetiței, pe când va fi mare. Chiar înainte să înțeleagă instrucțiunile mamei sale, o fetiță se comportă în mod instinctiv cu bebelușii în maniera precisă cerută de ei din timpuri imemoriale. Când este suficient de mare să ia în considerare și alte

metode, este demult expertă cu vechime în îngrijirea bebeluşului şi nu consideră că ar fi vreun avantaj în a se gândi la asta. Ea continuă de-a lungul copilăriei ei să aibă grijă de bebeluşi de câte ori are ocazia, în propria ei familie sau în cele vecine, iar la vremea când se căsătoreşte, nu numai că nu are ce povesti cu Doctor Spock, ci mai are şi două braţe puternice şi un repertoriu de poziţii şi mişcări cu care bebeluşii pot fi ţinuţi în timp că găteşte, lucrează în grădină, vâsleşte canoea, se dichiseşte, doarme, dansează, se scaldă, mănâncă sau orice altceva. Şi mai are un simţ adânc întipărit care s-ar revolta împotriva oricărei acţiuni nepotrivite continuum-ului ei sau al copilului.

Am văzut fetiţe Yekuana de trei sau patru ani (uneori păreau şi mai mici) având grijă completă de bebeluşi. Era în mod clar ocupaţia lor favorită, dar nu le împiedica să facă alte lucruri în acelaşi timp, să aţâţe focul, să aducă apă şi aşa mai departe. Nu se oboseau de sarcina aceasta cum s-ar fi întâmplat dacă ar fi avut păpuşi. Se pare că în protecţia bebeluşilor, continuum este în cea mai puternică formă, iar răbdarea infinită şi grija plină de dragoste este acolo în fiecare copil, inclusiv în băieţi. Deşi băieţilor li se atribuie rareori grija bebeluşilor pe o perioadă prea lungă, le place şi lor foarte mult să-i ia în braţe şi să se joace cu ei. Tinerii bărbaţi, adolescenţii caută bebeluşii să se joace cu ei când se întorc de la activităţile lor zilnice. Îi aruncă sus în aer şi-i prind, răzând cu zgomot şi împărtăşind bucurie cu micuţii lor

concetățeni, ale căror gamă de experiență şi simț că sunt iubiți sunt cu drag îmbogățite.

Poate că la fel de esențial ca şi presupunerea sociabilității inerente în copii şi adulți este şi respectul pentru fiecare individ drept propriul lui proprietar. Noțiunea de proprietate asupra altor persoane este absentă printre Yekuana. Ideea că acesta este „copilul meu" sau „al tău" nu există. A decide ce trebuie să facă o persoană, indiferent de vârstă, este în afara repertoriului de comportamente Yekuana. Există mare interes în ce face fiecare, dar nici un impuls de a influența - cu atât mai puțin a constrânge - pe cineva. Voința copilului este forța lui motivatoare. Nu există sclavie - cum altfel poate fi descrisă impunerea voinței unei persoane asupra alteia şi constrângerea prin amenințare sau pedeapsă. Indienii Yekuana nu consideră că un forța fizică inferioară a unui copil şi dependența de adult implică în vreun fel că ei ar trebui să-l trateze cu mai puțin respect decât pe un adult. Nu i se dă copilului nici un ordin contrar propriilor lui înclinații despre cum să se joace, cât să mănânce, când să doarmă şi aşa mai departe. Dar când este necesar ajutorul lui, se aşteaptă de la el să se conformeze instantaneu. Comenzi ca „Adu- mi apă!" „Taie nişte lemne!" „Dă-mi aia!" sau „Dă-i bebeluşului o banană!" sunt lansate cu aceeaşi presupunere de sociabilitate inerentă, cu deplina conştiință că un copil vrea să fie de folos şi să se alăture muncii alor săi. Nimeni nu urmăreşte să vadă dacă copilul ascultă - nu există dubiu asupra dorinței lui de a coopera. În calitate de animal social, el

face ceea ce se aşteaptă de la el fără ezitare şi până la limita maximă a capacității lui.

Funcționează incredibil de bine. Dar în timpul celei de-a doua expediții a observat un băiat de vreun an care părea să fie ieşit din centrul său continuum în vreun fel. Nu pot spune ce a cauzat, dar se poate să nu fi fost o coincidență că tatăl său, un individ mai în vârstă pe nume Wenito, era singurul Yekuana din zona care vorbea ceva spaniolă, care lucrase în timpul expansiunii cauciucului în tinerețe şi a cărui soție ştia ceva din limba Pemontong, fapt care atesta faptul că locuise printre indienii de mai la est. Se poate, în viețile lor neobişnuit de cosmopolitane, să fi preluat ceva obiceiuri cu autoritate atât de impresionantă că propriile lor continuum erau încălcate. Nu ştiu. Dar Wididi, fiul lor, a fost singurul copil pe care l-am văzut având o criză, țipând din toți rărunchii protestând la ceva, în loc să plângă în felul neinsistent în care se auzea când se întâmpla să plângă orice alt copil. Uneori, după ce începea să umble, lovea alți copii. Interesant, celălalt copil nu îl privea cu vreo emoție; ideea de agresiune le era atât de străină că luau lovitura ca şi cum ar fi fost loviți de o ramură de copac sau de vreo altă cauză naturală; nici nu visau să dea înapoi şi îşi continuau joaca fără măcar să-l excludă pe Wididi. L-am mai văzut când avea cinci ani. Tatăl său murise iar Anchu, care era şeful tribului şi prieten apropiat cu Wenito a luat rolul de tată şi de leader pentru Wididi. Băiatul încă era departe de norma fericită

Yekuana. Era o oarecare tensiune pe fața lui şi în felul în care îşi mişca corpul, reminiscență de la copilul civilizat.

Pe drumul către banda noastră de decolare, Anchu la luat cu el pe Wididi când şi ceilalți membri ai echipajului şi-au adus băieții cu ei pentru experiență. Wididi era deja bine versat în vâslitul canoei şi cum cea mai dificilă parte era vâslitul la prora şi manevrele fine de la pupa, adeseori el era cel care vâslea la pupa în timp ce şeful era la prora. Puține cuvinte erau schimbate între ei, dar aşteptarea tăcută, constantă a lui Anchu de corectitudine era aproape palpabilă. Pe drum, când ne împărțeam bucăți de carne, Anchu şi-o împărțea întotdeauna pe a lui cu Wididi. Îmi părea uneori că băiatul devenise la fel de senin şi de eficient ca ceilalți băieți Yekuana.

Dar într-una din zilele petrecute în tabăra de lângă banda de decolare, Anchu se pregătea să meargă la vânătoare iar Wididi în privea cu teamă crescândă. Fața lui reflecta un conflict grozav, iar buzele începură să-i tremure pe măsură ce urmărea cu ochii fiecare mişcare a bărbatului. Când arcul şi săgețile lui Anchu erau pregătite, pieptul băiatului se scutura în spasme şi apoi suspine. Anchu nu spusese nimic, nici nu a emis vreun fel de judecată asupra lui, dar Wididi ştia că băieții mergeau la vânătoare cu liderii lor iar el nu voia să meargă. Nu se certa nimeni cu el decât el însuşi, fiindcă Anchu doar mergea la vânătoare iar ceea ce făcea Wididi era doar treaba lui Wididi. Latura lui antisocială spunea nu; sociabilitatea lui inerentă, acum în curs de a fi

eliberată de către Anchu, spunea da. Anchu şi-a luat arcul şi săgeţile şi a pornit pe cărare. Întreg trupul lui Wididi se zguduia când striga. La vremea asta, motivele pro şi contra erau de puteri egale şi el pur şi simplu stătea şi urla, torturat de indecizie. Nu înţelegeam atunci nimic din principiile în funcţiune. Doar vedea băiatul în chinuri că nu plecase cu Anchu. Am mers la el, mi-am pus mâinile pe umărul lui, împingându-l pe cărare. Am fugit cu el în savană, pe când Anchu tocmai dispărea într-o parte în junglă. I-am strigat să aştepte, dar Anchu nici nu s-a întors nici nu a încetinit ritmul. L-am strigat încă o dată, mai tare, dar el a dispărut în pădure. L-am împins pe Wididi înainte şi i-am spus să se grăbească. Am crezut că-ş ajut pe Wididi şi că evit ca Anchu să fie dezamăgit, dar bineînţeles că interveneam cu neîndemânarea tipică culturii mele, îmi substituiam voinţa mea celei a copilului, încercând să-l facă *să facă* ceea ce trebuie pe când Anchu lucrase pe principiul mult mai sănătos de a-l elibera *să vrea* să facă ceea ce trebuie. Contribuţia mea se poate să fi dat înapoi cu câteva săptămâni progresul lui Wididi. Sistemul lui Anchu se poate să fi fost pe punctul de a înclina balanţa prin îndepărtarea întregii presiuni de pe Wididi aşa încât impulsul lui natural de a face parte din evenimente să depăşească orice l-o fi făcut să se răzvrătească.

Am observat absenţa completă a presiunii prin persuasiune, prin impunerea voinţei unui individ asupra altuia, greu de crezut şi de înţeles, în ciuda perseverenţei Yekuana în a-mi arăta exemple.

La începutul celei de-a treia expediții, în timp ce ne pregăteam să mergem în sus pe râu, l-am întrebat pe Anchu dacă Tadehah, un băiat de vreo nouă sau zece ani, putea veni cu noi. Filmam iar el era deosebit de fotogenic.

Anchu a mers la băiat şi la mama lui adoptivă şi le-a transmis invitația. Tadehah a spus că vrea să meargă, iar mama adoptivă mi-a transmis un mesaj prin Anchu, rugându-mă să nu-l duc la casa mamei mele după expediție. Am promis să-l aduc înapoi, iar în ziua când am pornit, împreună cu alți cinci bărbați Yekuana să ne ajute, Tadehah şi-a adus hamacul şi şi-a găsit un loc într-o canoe.

Vreo săptămână mai târziu a apărut o neînțelegere iar bărbații Yekuana au pornit deodată din tabără, spunând că merg acasă. S-au întors în ultimul moment, zicând „Mahtzeh!"-„Vino!"- către Tadehah, al cărui hamac încă atârna în adăpost.

Băiatul doar a răspuns încet, „Ahkaz" - Nu - şi ceilalți şi-au văzut de drum.

Nu a existat nici o încercare să-l forțeze, nici măcar să-l convingă să meargă cu ei. Îşi aparținea, ca fiecare dintre ei, lui însuşi. Decizia lui era expresia autodeterminării sale şi aspect rezultant al destinului său. Nimeni nu îndrăznea să-i încalce dreptul de a decide pentru el însuşi doar fiindcă era mic şi slab suficient cât să fie dominat fizic sau fiindcă abilitățile lui de a lua decizii erau mai puțin experimentate.

Printre Yekuana, se consideră că judecata unei persoane este adecvată luării oricărei decizii pe care

persoana se simte motivată să o facă. Impulsul de a lua o decizie este dovadă suficientă a abilității de a o lua în mod corespunzător; copiii mici *nu* iau decizii majore; ei sunt în mod special interesați în auto-conservare, iar în chestiuni care depăşesc puterile lor de înțelegere, apelează la adulți pentru a decide ce e mai bine. Lăsând la latitudinea copilului această alegere încă din fragedă pruncie, îi menține rațiunea la eficiență maximă, fie să delege, fie să-şi asume deciziile. Prudența se manifestă relativ la responsabilitatea implicată şi în felul acesta erorile sunt menținute la un nivel minim absolut. O decizie luată în felul acesta nu întâmpină opoziție din partea copilului şi, în consecință, funcționează în armonie şi cu plăcere pentru toți cei implicați.

La vârsta lui, Tadehah era foarte capabil să facă ceea ce mie îmi părea un angajament enorm pentru un copil. A ales să nu meargă cu concetățenii lui pentru a rămâne cu trei persoane complet străine, destul de departe în amontele unui râu mare, fără echipaj şi, pentru că nu mă gândisem să negociez pentru vreo una, fără vâsle, fiindcă bărbații plecaseră cu ale lor.

Tadehah îşi cunoştea abilitățile şi era doritor de aventură. Am avut destulă în lunile dinainte de a ne întoarce, dar era întotdeauna la înălțimea situației, niciodată mai puțin decât îndatoritor, de ajutor şi întotdeauna fericit.

Măsura în care nu voiau să aplice presiuni unul altuia m-a impresionat şi în cea de-a patra expediție când un european şi cu mine am fost reținuți de către Anchu

în ciuda dorinței noastre de a pleca. (S-ar putea să fie folositoare explicația că această contradicție aparentă despre impunerea voințelor asupra altei persoane se datorează parțial faptului că Yekuana nu ne priveau pe noi, sau tribul Sanema, drept oameni şi parțial pe faptul că eram reținuți ca să continui să-i doftoresc, prin simpla evitare de a ne însoți pe drumul de întoarcere, excursie pe care două persoane nu ar fi putut s-o întreprindă singure. Ne-au hrănit şi au construit o colibă pentru noi, iar cererile noastre să fim conduşi erau întotdeauna ocolite, niciodată refuzate franc. În alte cuvinte, nimeni nu de-a forțat de fapt să facem ceva, decât omițând să ne ajute).

Erau doi bărbați, unul din sat iar altul din apropiere, care erau extrem de bolnavi. Unul avea apendicită cu complicații iar celălalt avea două fistule în spate. Amândoi era destul de clar că urmau să moară, cum săptămânile şi lunile treceau fără îmbunătățiri, în ciuda faptului că reuşisem să-i țin în viață cu antibiotice.

La începutul acestei lupte - prima dată, de fapt, când am făcut o „vizită acasă" în amonte să văd tânărul cu apendicită - î-am spus tatălui că la Ciudad Bolivar la un doctor adevărat pentru operație. I-am explicat că se face o gaură şi se scoate afară problema şi i- am arătat propria mea cicatrice de apendectomie. A fost de acord, dar a spus că Masawiu nu putea merge la un spital venezuelean fără să ştie să vorbească spaniolă. Nu a sugerat în mod direct să-l duc eu, deşi îşi iubea mult unicul fiu. Mai degrabă l-ar fi lăsat să moară decât să-mi cauzeze vreun deranj. Mi-

a comunicat doar problema; aceasta a fot toată persuasiunea pe care avea s-o folosească.

I-am spus că pot să-i duc fiul să fie vindecat, dar că trebuia ca el să meargă la Anchu şi să insiste să ni se dea voie să plecăm imediat. La faza asta, bătrânelul s-a uitat în gol, deşi i-am repetat cu destulă empatie că trebuia să vorbească cu Anchu sau fiul lui va muri. Nu făcuse niciodată ceva de genul a insista, deşi se poate să fi menționat situația către şef când şi-a mutat întreaga familie în sat, ca să-l pot îngriji pe Masawiu. Relațiile sale cu Anchu au continuat să fie la fel de fireşti, ca şi cum viața fiului său nu ar fi fost în mâinile şefului.

Patru luni mai târziu, când am fost liberă în sfârşit să fac drumul lung şi dificil cu pacienții mei, tatăl cu toată familia lui ne-au însoțit într-o altă canoe să aştepte vindecarea lui Masawiu lângă un râu mai apropiat şi să-l ducă apoi acasă. Aşa că refuzul bătrânului de a forța pe cineva pentru avantajul lui nu a fost din nepăsare.

La fel a fost şi când am rugat-o pe Nahakadi, o prietenă dragă şi specială, precum şi sora prin adopția din partea lui Anchu, să-l preseze să ne elibereze ca să-l ducem pe soțul ei muribund la spital. S-a întâlnit des cu şeful şi a avut destule ocazii, dar întotdeauna a menținut discuția uşoară şi plăcută, chiar şi când se afla la câțiva metri de hamacul unde se sfârşea în dureri soțul ei iubit.

A venit la mine de câteva ori în acele luni când îl tratam, să-mi sugereze să fac eu însămi incizia în spate, ca să se dreneze fistula. Am refuzat de frica ignoranței mele în chirurgie, şi în cele din urmă a încercat ea însăşi

să o facă, dar nu s-a putut mobiliza să bage cuțitul din os de peşte în spatele soțului ei şi l-a trimis pe fiul lor să mă cheme. Când am văzut ce făcea, i-am promis să o fac eu decât să riscăm mai mult prin metoda ei neigienică. Se poate să mă fi convins prin „şantaj moral" şi a reuşit, dar nu a existat impunerea directă a voinței ei peste voința mea.

Propria mea insistența ca Anchu să ne lase să mergem a întâlnit urechi surde. Întotdeauna schimba subiectul şi mă întreba dacă nu-mi place coliba pe care ne-o construiseră sau hrana pe care ne-o dădeau. După ce i-am spus zi de zi de pericolul întârzierii pentru viața celor doi bărbații, mi-a răspuns în sfârşit pictându-se, decorându-se cu toate mătăniile sale şi închizându-se cu cei doi bărbați o săptămână de incantații în compania unui *maraca* din tradiția şamanică Yekuana. În timpul somnurilor sale scurte, preluau alții cu rândul incantația. Tratamentul lui nu a îmbunătățit starea pacienților, dar le-a dat tuturor de înțeles că Anchu nu era nepăsător la viața oamenilor săi. Asta nu înseamnă că juca teatru. El nu era unul dintre marii şamani Yekuana, dar se poate să fi făcut tot ce-i stătea în puteri şi probabil considera că e mai bine pe termen lung să mă țină acolo să servesc întregului popor ca şi doctor decât să mă lase să plec în încercarea de a salva două cazuri aparent fără speranță.

Lipsa de dorința din partea unui Yekuana chiar şi de a linguşi pe altul nu pare a fi o alegere a individului. Pare să fie o interdicție evoluată a continuum şi susținută de cultura lor. Sunt foarte capabili să exercite forța asupra

altor specii; dresează câini de vânătoare prin disciplină strictă şi prin pedepse care includ să-i lovească cu pumnul, bețe sau pietre sau să le taie urechile. Dar nu şi-ar fi impus voința asupra camarazilor umani, nici măcar, după cum am văzut, asupra copiilor.

A fost totuşi o excepție care confirma regula, ca incidentul cu țarcul de joacă. Am văzut un tătic tânăr pierzându-şi răbdarea cu fiul lui de un an. A strigat şi a făcut o mişcare violentă când priveam şi se poate să-l fi şi lovit. Bebeluşul a țipat cu oroare asurzitoare, de netăgăduit. Tatăl stătea pedepsit de sunetul înspăimântător pe care l-a provocat; era clar că făcuse un act de ofensă împotriva naturii. Vedeam familia aceea des, fiindcă locuiam uşă în uşă cu ei, dar nu l-am mai văzut niciodată pe bărbat să încalce demnitatea băiatului din nou.

Totuşi, atitudinea părinților nu era una „permisivă". În timp ce respectau autonomia fiilor şi fiicelor lor şi presupuneau că se vor comporta ca ființe sociale, stabileau şi multe dintre standardele la care copii se conformau.

La mesele din mijlocul familiei, aparența pentru ochiul civilizat era de solemnitate, când mama punea în linişte bolurile şi rogojinile în fața tatălui iar copii stau acolo, mâncând sau dându-şi mâncarea unul altuia fără o vorbă. Mama s-ar putea să spună câte ceva cu vocea ei blândă, micuță, un copil sare în picioare şi aduce o tigvă pentru tata sau mama. Acțiunea este rapidă, silențioasă şi eficientă, chiar şi atunci când copilul este de vreo doi,

trei ani. Îmi părea ca şi acțiunea redusă de frică, ca şi cum întregul ritual avea ca țintă să nu-l antagonizeze pe tatăl de familie, care ar fi reprezentat un fel de amenințare egocentrică pentru ceilalți. Dar nu era aşa.

La o observare mai de aproape, toate părțile se găseau complet relaxate iar liniştea nu adăpostea nici o amenințare, nu avea de fapt nici o încărcătură, în afară de înțelegere reciprocă şi încrederea în a face lucrurile în felul în care se fac. „Solemnitatea", când îți dădeai seama că nu cuprindea deloc tensiune, era doar pace. Lipsa conversației însemna prezența relaxării printre ei, nu absența ei. Copilul sau copii s-ar putea să aibă ceva de spus şi chiar să o spună firesc, fără urmă de timiditate, nici de insistență, dar de obicei nu aveau. Este obicei Yekuana să se mănânce în linişte şi „cu mintea la masa" de dragul seninătății şi ce brumă de vorbe se mai spun, sunt spuse în această notă.

Sosirea tatălui este evenimentul care linişteşte femeia şi copiii. De asemenea, sub ochii taților şi bărbaților, în general, femeile şi copiii sunt mândri să-şi dea măsura capacității, atât pentru a se ridica la nivelul aşteptărilor bărbaților, cât şi ale lor proprii. Băieților le place în mod special să-şi măsoare puterile cu tații lor, iar fetelor le place să-i servească. Reprezintă răsplată suficientă pentru o fată să poată să-i aducă tatălui o bucată proaspătă de cassava şi acesta să o ia din mâinile ei. Prin comportamentul lui, prin demnitatea şi excelența lui în ceea ce face, el arată pruncilor cutumele societății lor. Dacă plânge un bebeluş când bărbații sunt într-o

discuție, mama îl duce în afara razei audibile. Dacă murdăreşte podeaua colibei înainte să fi învățat unde se face, dar suficient de mare ca să înțeleagă, i se spune franc să iasă afară. I se spune să nu murdărească podeaua, dar nu că este rău, sau că întotdeauna greşeşte. Nu simte niciodată că este rău, ci, maxim, că este un copil iubit care a făcut un act nedorit. Copilul însuşi vrea să înceteze de a mai face fapte neplăcute alor săi. El este ființă socială inerentă.

Dacă apare vreo deviere sau chiar vreo excepție accidentală la comportamentul corect al copilului, nici tatăl nici mama nu se înmoaie. Nu-l cocolşesc nici un pic. C şi la Anchu, în timpul crizei lui Wididi, standardele lor rămân ferme.

Nu scot sunete de milă când un copil se răneşte. Aşteaptă ca să se ridice şi să recupereze, dacă de asta este nevoie. Dacă este o rană serioasă sau o boală, fac tot posibilul să-l ajute să se vindece, dându-i medicamente sau tratamente şamanice, uneori făcând incantații ce durează zile şi nopți la rând, adresându-se răului care a intrat în corp, dar fără să exprime milă față de pacient, care se împacă şi el cum poate cu suferința fără să deranjeze pe nimeni în mod inutil.

Cât eram acolo mi-au adus sau mi-au trimis copii bolnavi să-i tratez. În aceste ocazii, în mod special, devenea evidentă marea diferență între copiii continuum şi copiii noncontinuum. Copiii Yekuana, care fuseseră tratați corect în timpul etapei în-brațe, care se ştiau demni de iubire, nu căutau nici un pic de grijă maternă

suplimentară să-şi contrabalanseze durerea, decât dacă era insuportabilă, pe când copiii noştri civilizaţi, recunoscându-se în mod tacit că fiecare poartă o povară permanentă de durere (dorinţa pentru mai multă iubire decât a primit), sunt îmbrăţişaţi şi pupaţi şi li se spun cuvinte drăgăstoase la cele mai mici căzături. Genunchii juliţi se poate să nu vindece pe loc, dar întreaga încărcătură de durere este oarecum uşurată pentru un moment în care este solicitată în mod deosebit.

Se prea poate ca mila aşteptată să fie un comportament învăţat la scară largă. Eu am puţine îndoieli că aşa este, dar încrederea în sine şi în alţii (în acest caz chiar un străin) demonstra că aceşti copii mici care veneau la mine pentru tratament îmi indicau ceva mult mai pozitiv decât simpla lipsă a aşteptării de dădăciţi.

Într-una din primele expediţii în teritoriul Yekuana, am fost în Wanania, satul lui Anchu, când a venit la mine un băiat de patru ani. S-a apropiat timid, nesigur dacă este bine primit. Când ni s-au întâlnit ochii şi am schimbat un zâmbet de reasigurare, şi-a ridicat degetul mare ca să-l văd. Nu arăta deloc autocompătimire, nici nu cerea milă, doar un zâmbet larg pe faţă. Vârful degetului şi o parte de unghie erau tăiate, cu excepţia unei porţiuni de carne şi piele care-l ţinea să nu cadă. Sânge pe jumătate închegat îl ţinea lipit dar puţin deplasat de la locul lui. Când m-am apucat să curăţ şi să-l pun la loc, durerea a adus lacrimi în ochii imenşi, de faun şi uneori mâna mică tremura cum o ţinea întinsă către mine, dar

nu s-a retras niciodată şi nici nu a scos vreun sunet mai mult decât un murmur în momentele cele mai grele; în majoritate timpului era relaxat şi faţa lui liniştită. Când degetul lui era bandajat, am zis arătând înspre el, „Tuunah, ahkey!" - „Fără apă!" - iar vocea lui muzicală a repetat, „Tuunah, ahkey!", apoi „Hwaynamah ehtah" - „Mâine aici - şi a plecat. Tot comportamentul lui contrazicea toate ideile mele predefinite despre cum se comportă copiii, despre cum trebuie îngrijiți în caz de urgență, despre importanța reasigurării ca parte a tratamentului medical şi aşa mai departe. Îmi venea greu să cred tot ce văzusem.

Într-o expediție de mai târziu, am fost trezită într-o dimineață de un copil de doi ani strigând cu voce subțirică „Si! Si!" Era cea mai bună pronunție a lui pentru „Shi", numele meu Yekuana. M-am uitat din hamac şi era Cananasi, singur-singurel, cu o tăietură ce trebuia reparată. Nu plângea şi nici nu cerea să fie luat în brațe sau liniştit. A aşteptat până când bandajul lui era la locul lui, a ascultat recomandarea să nu-şi bage mâna în apă şi să revină a doua zi şi a fugit la joacă.

Când m-am întâlnit cu el a doua zi, bandajul lui era şi ud şi murdar. Înțelegerea lui intelectuală la vârsta de doi ani era insuficientă pentru a induce ascultarea unui ordin timp de o întreagă zi, dar sănătatea experienței sale cu Sine şi Celălalt în timpul celor doi ani, una cu o bogată experiență în-brațe şi una jalonată de exercițiul autodeterminării într-o lume provocatoare, l-a făcut capabil să vină să ceară şi să-şi accepte tratamentul fără

sprijin, milă sau vreo altă formă de atenție. Presupun că mama a văzut tăietura şi i-a spus doar „Du-te la Jean” iar Cananasi a făcut restul ce era de făcut.

A mai avut loc un incident prin de revelație pentru mine, deşi destul de mult după ce eram familiară cu atitudinea firească a indienilor Yekuana când primeau îngrijiri medicale. Awadahu, al doilea fiu al lui Anchu, care avea nouă ani, a ajuns la coliba mea singur, cu o rană în abdomen. S-a dovedit până la urmă că nu era periculos de adâncă, dar l-a prima vedere m-am speriat de gravitatea ei într-un aşa loc vulnerabil. „Nehkuhnuhduh?” - Ce-a fost? - am întrebat.

„Shinada”, a răspuns politicos - o săgeată.

„Anahday?” - A ta? - am continuat.

„Katewedu”, a spus, numindu-l pe fratele lui de zece ani cu la fel de mută emoție ca şi cum l-aş fi întrebat numele unei flori.

Când lucram la rana înspăimântătoare, Katewedu şi alți câțiva băieți s-au oprit să vadă ce fac. Nu se vedea vreo urmă de vină la Katewedu, nici de furie la Awadahu. A fost pur şi simplu un accident. A venit şi mama lor, a întrebat ce s-a întâmplat, i s-a spus pe scurt că fiul ei cel mare trăsese o săgeată în cel de-al doilea fiu pe malul râului.

„Yeheduhmud?” a spus încet - Chiar?

Înainte să termin, mama a părăsit grupul de privitori să-şi meargă să-şi continue treburile. Fiul ei era îngrijit fără să o fi chemat pe ea; nu era nevoie să stea şi ea. Singura persoana care era îngrijorată acolo eram eu. Ceea

ce se făcuse era făcut; cea mai bună îngrijire posibilă era oferită şi nu era nevoie nici măcar ca ceilalți băieți să stea acolo până terminam, puteau fugi la joacă. Awadahu nu avea nevoie de sprijin moral, iar când am terminat de pus ultimul plasture, a plecat către râu să li se alăture.

Mama lui a presupus că dacă avea nevoie de ea, ar merge la ea şi era disponibilă pentru o asemenea eventualitate.

Faptul că menționez aceste incidente s-ar putea să dea impresia falsă că aveau loc multe accidente printre Yekuana. Prin comparație cu contemporanii americani din clasa de mijloc, au destul de puține. Nu e coincidență că aceiaşi americani au poate cei mai protejați copii din istorie cât priveşte metodele de siguranță exterioară şi, în consecință, *se aşteaptă* de la ei cel mai puțin să ştie să-şi poare de grijă.

Un caz relevant este acela al unei familii de care am auzit că era îngrijorată de pericolul pe care îl reprezenta piscina lor pentru bebeluş. Ideea nu era că piscina se va ridica şi-l va înghiți pe copil, ci că acesta s-ar putea, la fel de bine cum s-ar putea şi să nu, să cadă sau să se arunce în piscină. Au pus un gard în jurul piscinei şi țineau poarta încuiată.

Foarte posibil că mintea logică a copilului (nu partea care gândeşte) susținută de explicațiile părinților, a preluat sugestia cu gardul şi cu poarta încuiată. A înțeles atât de bine ce se aştepta de la el, că a găsit într-o zi poarta descuiată, a intrat, a căzut în piscină şi s-a înecat.

Când am auzit povestea, care mi-a fost spus tocmai pentru a ilustra faptul că copii aveau nevoie de supraveghere constantă pentru a-i proteja de propria abilitate de a se răni, nu puteam să nu mă gândesc la groapa pentru lut din Wanania, lângă care copii s-au jucat toată ziua nesupravegheați și fără incidente. Aceste două cazuri izolate s-ar putea să nu însemne mare lucru, bineînțeles, dar ilustrează destul de amănunțit diferențele dintre cele două culturi. Există mult mai multe situații potențial periculoase printre Yekuana. Una dintre cele mai evidente este omniprezența macetelor și a cuțitelor, toate ascuțite brici și toate aflate la îndemână, să calci pe ele, să cazi sau să te joci cu ele. Bebelușii, prea mici să fi învățat despre mânere, le luau de lamă și le agitau prin aer în pumnii lor cu gropițe, chiar sub ochii mei. Nu numai că nu-și tăiau degețelele proprii și nu se răneau absolut deloc, dar dacă se aflau în brațe la mama lui, reușeau să evite și rănirea lor.

În mod similar, un bebeluș care se juca cu un băț aprins, rostogolindu-se și căzând cu el și cățărându-se înăuntru și afară din casa cu un prag mau înalt de 30 cm, nu a atins niciodată lemnul în partea aprinsă, nici rămurelele ce atârnau, nici cu el, părul lui sau al altcuiva. Bebelușii, ca și cățelușii, se jucau în jurul focului familiei fără intervenție din partea adulților.

Băieții, de la vârsta de optsprezece luni, practică trasul cu arcul, folosind săgeți ascuțite, având ceva prieteni entuziaști care le duc arcul și săgețile peste tot, pe toată perioada lor cât cei mici sunt treji. Trasul cu

arcul nu era limitat la anumite locuri, nici nu erau instituite „reguli de siguranță”. În toată perioada de doi ani şi jumătate cât am stat acolo, rana de săgeată pe care am menționat-o este singura pe care am văzut-o.

Există pericolele junglei, inclusiv marea uşurință cu care se poate pierde cineva în nemărginirea fără urme şi şansele ca cineva să-şi rănească picioarele goale, precum şi corpul gol, pe lângă alte pericole ca şerpi, scorpioni şi jaguari.

Şi mai există râurile, în care repezişurile sunt chiar mai dese şi mai periculoase decât anaconda sau crocodilii, iar un copil care înoată mai departe în curent decât îi permit puterile şi abilitatea, are mari şanse de a fi strivit de stânci sau de una dintre multele ramuri de sub apă. Adâncimea şi viteza unei porțiuni familiare a râului variază enorm de la o zi la alta, în funcție de cantitatea de ploaie din amonte, aşa că a cunoaşte pericolele într-o zi s-ar putea să nu folosească în următoarea. Copiii care înoată şi se joacă în râu zi de zi trebuie să-şi regleze abilitatea în mod adecvat tuturor condițiilor.

Factorul efector pare a fi plasarea responsabilității. Mecanismul de a-şi purta ei înşişi de grijă, la majoritatea copiilor occidentali, este folosit doar parțial, o mare parte din povară fiind asumată de către adulții îngrijitori. Având caracterul lui că-i repugnă redundanța, continuum retrage atât de multă din protecția sinelui câtă este prestată de alții. Rezultatul este scăderea eficienței, pentru că nimeni nu poate fi în mod constant sau atât de

în detaliu alert la circumstanțele din jurul cuiva, cum este de ale sale. Este un alt exemplu de încercare de a depăşi natura; un alt exemplu de neîncredere în facultățile necontrolate intelectual şi uzurparea funcțiilor lor de către intelect, care nu are capacitatea de a lua în considerație toate informațiile relevante.

Pe lângă că îi face pe copii civilizați să aibă mai multe accidente, această pedilecție a noastră de a interfera cu plasarea responsabilității de către natură acolo unde funcționează cel mai bine, ridică nenumărate alte pericole. Un exemplu remarcabil reprezintă incendiile accidentale.

Într-un oraş american din vestul mijlociu, într-o iarnă, nu demult, a avut loc un viscol care a oprit complet traficul, inclusiv circulația maşinilor de pompieri, timp de câteva zile. Obişnuiți că aibă de-a face cu o medie de cam patruzeci de incendii pe zi, şeful pompierilor a apărut la televizor că roage oamenii şi aibă grijă să nu aprindă incendii în timpul perioadei de urgență. Le-a spus că v-a trebui să se descurce ei înşişi cu orice incendiu ar apărea. Ca o consecință, media incendiilor a scăzut la patru pe zi, până când au fost degajate străzile, după care numărul a crescut la normal.

Nu e de crezut că majoritatea din cele patruzeci de incendii au fost puse intenționat, dar cei care le provocau în mod accidental erau în mod evident la curent cu faptul nu trebuie să fie foarte grijulii, având o brigadă de pompieri rapidă şi eficientă. Informați de schimbarea de responsabilitate, au redus inconştient cifra cu 90%.

În mod similar, Tokyo, cel mai mare oraş din lume, are un procent permanent mai mic decât cele mai multe oraşe mari, aparent din cauză că majoritatea caselor sunt construite din lemn şi hârtie, iar focul s-ar întinde în anumite perimetre cu viteză dezastruoasă, în timp ce echipele de pompieri ar avea dificultăți excepționale de deplasare pe străzile foarte aglomerate. Cetățenii sunt familiari cu aceste condiții şi se comportă adecvat.

Această plasare de responsabilitate este un aspect al aşteptării, forța care poate fi văzută exercitându-şi puterea şi în comportamentul copilului şi în cel al adultului. Cum am putea fi descrise drept ființe sociale dacă nu am avea o predilecție înspre a ne comporta cum simțim că se aşteaptă de la noi?

Pentru oricine încearcă să aplice principiile continuum în viața civilizată, această schimbare înspre încredere în capacitatea copilului de auto-protejare este una dintre cele mai mari probleme. Suntem atât de dezobişnuiți de ea, încât a lăsa copiii cu propriile lor dotări, în ideea că se descurcă fără vigilența noastră, depăşeşte putința multor persoane. Majoritatea dintre noi le-am arunca măcar câte-o privire fugară, nelinişitită riscând să fim prinşi şi să fie interpretată acea privire, drept aşteptare la ineficiență. Şi ce ne-ar putea da încrederea necesară să lăsăm un bebeluş să se joace cu un cuțit foarte ascuțit, încredere care la Yekuana vine dintr-o experiență îndelungată? Nu este experiența lor cu bebeluşi folosind cuțite, căci introducerea metalului a avut loc relativ recent, ci familiaritatea cu abilitatea

bebeluşilor de a simți factorii subtili din mediul lor şi de a se conduce în siguranță printre ei.

Nu avem altă şansă decât să ne găsim drumul înapoi la cunoaşterea comună cu Yekuana şi cu strămoşii noştri, *prin* folosirea intelectului. Nu va fi foarte diferit față de ai spune cuiva să meargă la biserică şi să se roage la Dumnezeu; persoana ar trebui mai întâi să se străduie să se comporte ca şi cum ar crede. Unii ar fi actori mai buni decât alții.

Limbajul este cel mai recent dintre achizițiile majore din catalogul capacităților animale. Abilitatea de a forma succesiuni de concepte de o complexitate crescătoare se reflectă în abilitățile verbale ale copilului în creştere. Părerea lui asupra universului, precum şi relația Sinelui cu Celălalt, se schimbă în mod necesar cu această achiziție şi cu conceptul de timp, condiționat de propriul lui timp.

Drept consecință, există o pauză conceptuală între grupele de vârstă. În ciuda recentei mode de a discuta lucrurile cu copiii şi de a le aduce „argumente", rămână un golf de netrecut între ceea ce semnifică sau se înțelege de către copilul de şase ani din universul său şi ce semnifică sau se înțelege de către un individ de treizeci de ani din universul său. Limbajul are valoare limitată în aceste asocieri.

Printre Yekuana este interesant de observat că există doar o comunicare verbală bazală de genul „Aşteaptă aici" sau „Da-mi aia" între adulți şi copii. Există un sistem stratificat de conversație care constă în schimburi verbale

între copii de aproximativ aceeaşi vârstă cu diminuarea comunicării când vârsta diferă. Există discuții minime între băieți şi fete ale căror vieți şi interese sunt atât de diferite unele de altele şi rareori, chiar şi în calitate de adulți, par să aibă ocazii pentru conversații lungi între sexe.

Când adulții conversează, copiii în general ascultă. Nu vorbesc între ei. Niciodată nu i se cere vreunei persoane de orice vârstă să manifeste un punct de vedere fals cum face noi şi copiii noştri când vorbim unul cu altul. Adulții Yekuana spun tot ce au de spus de față cu copiii lor, iar ei ascultă, înțelegând lucrurile în funcție de capacitatea lor. Când vine vremea ca un copil să se alăture adulților, a crescut în înțelegerea discursului lor, a scenariilor şi a modului lor de gândire, fără ca să fie necesar acum să discrediteze o serie de scenarii şi puncte de vedere confecționate de adulți pentru copii.

Fiecare grupă de vârstă cuprinde cu înțelegerea structurile conceptuale corelate propriei dezvoltări, călcând în urmele copiilor puțin mai mari decât ei, până când au pachet complet de forme gândite, verbale capabil să cuprindă păreri adulte şi întregul context care le-a fost disponibil din fragedă pruncie.

Sistemul nostru, în care încercăm să ghicim ce şi cum e capabilă să cuprindă mintea unui bebeluş, rezultă în scopuri încrucişate, neînțelegeri, dezamăgiri, furie şi în general pierderea armoniei. Obiceiul dezastruos de a-i învăța pe copii că „binele" va fi întotdeauna răsplătit, iar „răul" întotdeauna pedepsit, că promisiunile se țin

întotdeauna, că adulții nu mint niciodată şi aşa mai departe, nu numai că necesită să fie demontate mai târziu ca fiind „nerealiste" şi „imature" dacă ei au continuat cumva să creadă ideologiile din pruncie, dar crează şi o senzație de deziluzie care, de obicei, se aplică creşterii lor în general şi asupra ceea ce *credeau* ei că este cultura pe care se aştepta s-o continue. Rezultatele sunt confuzie despre cum să se comporte, având în vedere că baza pentru acțiune a fost sustrasă, precum şi suspiciune asupra orice altceva le mai spune cultura lor.

Din nou apare intelectul, încercând să „decidă" ce poate înțelege un copil, pe când modul continuum pur şi simplu îi permite unui copil să absoarbă ce poate dintr-un mediu verbal complet, nedistorsionat şi necenzurat. Este imposibil să rănim mintea unui copil cu concepte pe care nu le poate înțelege atâta vreme cât acelei minți i se permite să excludă ceea ce nu poate digera. Dar a lua copilul de umeri şi a încerca să-l forțăm să înțeleagă poate crea un conflict trist între ceea ce poate înțelege şi ceea ce simte că se aşteaptă de la el. A le permite copiilor să asculte liber şi să înțeleagă ceea ce pot elimină orice sugestie despre cât de mult se aşteaptă şi înlătură acel conflict dezastruos.

În timp ce fetele Yekuana îşi petrec copilăria împreună cu alte fete şi femei, participând din prima la munca lor de-acasă şi din grădină, băieții aleargă prin împrejurimi împreună majoritatea timpului; tații lor le pot permite să-i însoțească numai la momentul potrivit. Între timp, băieții trag o mie de săgeți în cosaşi sau, mai

târziu, în păsări mici, pe când un bărbat la vânătoare s-ar putea să tragă doar o dată sau de două ori pe zi, dându-i prea puține ocazii băiatului să-şi dezvolte abilitatea, decât în faza de căutare şi aport.

Şi băieții şi fetele merg să înoate aproape în fiecare zi. În mersul cu canoea sunt experți incredibil de devreme, ghidând ambarcațiunile grele dintr-un lemn printre curenți înşelători şi rapizi uneori fără să aibă în echipaj vreo persoana mai mare de şase sau şapte ani. Băieții şi fetele vâslesc adeseori împreună. Nu există nici un fel de tabu în interacțiunile lor, pur şi simplu lipseşte adesea coincidența activităților.

În acelaşi timp, fiecare copil Yekuana, liber de nevoia de reasigurare, este foarte capabil să facă lucrurile el însuşi. Pescuitul de obicei se face singur, de către o persoană de orice sex, copil sau adult. Împletitul coşurilor şi manufacturarea armelor şi reparațiile se fac de către băieți şi bărbați, lucrând singuri. Bătutul cu ciocanul a dinților în răzătoarele pentru cassava, țesutul protecțiilor pentru brațe sau al hamacelor, precum şi gătitul sunt făcute de către femei şi fete, adeseori în solitudine sau doar în compania unui bebeluş.

Dar Yekuana nu-şi permit niciodată să se plictisească sau să se simtă singuri. Marea majoritate a timpului şi-o petrec în compania amicilor lor. Bărbații vânează adesea, fac anumite tipuri de pescuit, unele stadii ale construcției canoei şi construiesc locuințele împreună. Merg în expediții comerciale împreună şi uneori desțelenesc şi ard zonele unde plănuiesc să-şi facă o grădină. Femeile şi

fetele merg la grădini şi parcurg procesul fabricării de cassava, aduc apă sau lemne de foc şi altele, tot în grupuri. Băieții trag cu arcul, aruncă săgeți cu mâna, se joacă deferite jocuri, înoată, pescuiesc, caută sau adună mâncare, de obicei în grupuri. Bărbați, femei, fete, băieți sau familii, când fac lucruri împreună, toți vorbesc mult, cu vervă şi cu voie bună. Râsul este impresionant de frecvent, iar tinerii bărbați de obicei chiuie voioşi în cor la sfârşitul unei poveşti bune, noutăți sau glume. Această atmosferă de petrecere este normalul zilnic. Petrecerile lor, de fapt, nu prea au ce îmbunătăți acest nivel obişnuit ridicat de bucurie.

Una dintre cele mai evidente diferențe între Yekuana şi orice alt copil pe care l- am văzut este că primii nici nu se bat, nici nu se ceartă între ei. Nu există deloc competitivitate, iar conducerea se stabileşte la inițiativa celorlalți. În anii pe care i-am petrecut printre ei, nu am văzut nici un copil certându-se cu altul, cu atât mai puțin să se bată. Singurele cuvinte furioase pe care le-am auzit au fost izbucniri foarte rare de nerăbdare din partea unui adult față de un copil care a făcut ceva nedorit. Urma apoi o mică tiradă de plâns urlat către adult, în timp ce el numai se uita preocupat şi grăbit să repare eroarea, fără să se poarte pică odată puse lucrurile la loc, nici de partea copilului, nici de partea adultului.

Deşi am văzut destule petreceri la care fiecare bărbat, femeie şi copil Yekuana era băut, nu am văzut niciodată nici măcar începutul unei altercații, fapt care te face să

gândeşti că sunt chiar aşa cum se vede - în armonie unul cu altul, fericiți şi simțindu-se chiar bine în pielea lor.

Capitolul V - Deprivarea de experienţele esenţiale

Viața civilizată nu poate fi privită în mod folositor fără a lua în considerare faptul că am fost deprivați de aproape întreaga experiență în-brațe şi de mult din experiența aşteptată ulterior, precum şi faptul că mergem înainte, într-o manieră ordonată, dar inconştientă, căutând împlinirea acelor aşteptări în succesiunea lor imuabilă.

Suntem rupți de propriul continuum de la naştere, lăsați să murim de foamea pentru experiență în pătuțuri şi cărucioare, departe de curentul vieții. Părți ale noastre rămân infantile şi nu pot contribui pozitiv la viața noastră când suntem copii mai mari sau adulți. Dar nu le lăsăm în urmă, nu putem face asta. Nevoia pentru experiența în-brațe rămâne paralelă cu dezvoltarea minții şi a corpului, aşteptând să fie îndeplinită.

Civilizația noastră se confruntă cu anumite boli ale continuum-ului. Ura de sine şi îndoiala de sine sunt destul de prezente printre noi, în măsuri diferite, în funcție de cum şi când a avut loc afectarea calităților native de către complexul de privațiuni. Căutarea de experiențe în-brațe ia forme multiple pe măsură ce trec anii şi creştem. Pierderea condiției esențiale de stare de bine care ar fi trebuit să rezulte din perioada petrecută în brațe duce la căutări şi substituiri ale ei. *Fericirea încetează să fie condiția normală de a fi viu, ci devine un*

scop. Un scop este urmat în modalități pe termen scurt şi lung.

Dacă ne amintim viețile Yekuana, devine din ce în ce mai clar de ce facem multe dintre lucrurile aparent fără rost pe care le facem.

Deprivarea de etapa în-brațe se exprima poate cel mai comun într-o senzație subliminală de disconfort în aici şi acum. Individul se simte descentrat, ca şi cum ceva îi lipseşte; există o senzație vagă de pierdere, de a dori ceva pe care nu poate defini. Dorința se ataşează adesea de un obiect sau eveniment aflat la distanța medie; exprimat în cuvinte ar fi „Mi-ar fi bine dacă măcar..". urmată de câteva schimbări propuse, cum ar fi să aibă un nou costum, o altă maşină, o promovare sau ridicare a salariului, o altă slujbă, şansa de a pleca departe fie pentru o vacanță, fie de tot, sau o soție, un soț sau un copil de iubit, dacă persoana în cauză încă nu are.

Când obiectul este obținut, distanța medie, unde se afla mama cândva, este ocupat rapid de un alt „Măcar dacă.."., iar distanța dintre acesta şi persoană devine noua măsură a spațiului dintre persoană şi fericirea care lipseşte - fericirea de aici şi acum.

Persoana este susținută de speranțele date de succesiunea de obiecte, pe măsură ce acestea se arată la distanța dictată de gradul de inaccesibilitate necesar persoanei ca să se simtă „confortabil", anume, în aceeaşi relație în care era cu mama lui atunci când experiența în-brațe i-a fost refuzată.

Dificultatea de a ține obiectele la distanța necesară poate declanşa dezastrul. Nu se întâmplă prea des, fiindcă oamenii îşi pot imagina cu uşurință o paradă constantă cu lucruri pe care nu le pot avea, indiferent de ceea ce posedă de fapt. Dar ocazional imaginația este depăşită de îndeplinirea prea rapidă sau completă a scopurilor pe care reuşise să le stabilească.

Nu mulți ani în urmă, o faimoasă stea de cineva blondă devenise victima a ceea părea un dezechilibru insuportabil între nevoia ei de a dori şi lucrurile care mai rămăseseră de dorit. Era actrița cu cel mai mare succes mondial, cea mai dorită femeie din lume. Îşi apropiase, se căsătorise şi divorțase de bărbați de valoare fizică şi intelectuală semnificativă. După standardele imaginației ei, avea tot ce-şi dorea. Uimită de a nu fi realizat starea de fericire care lipsea, scruta orizontul pentru ceva de dorit pe care nu-l putea obține imediat, iar nereuşind aceasta, s-a sinucis.

Multe alte fete şi femei, ale căror țeluri au fost similare cu ale ei, s-ar întrebat cum-a-putut-să-facă-aşa-ceva,-ea-care-avea-totul? Dar paguba în teritoriul Visului American nu a fost mare, fiindcă în inima ei, fiecare femeie care se întreba era sigură că măcar dacă... dacă *ea însăşi* ar avea atâtea lucruri de dorit în viață, ea ar simți fericirea nu atât de greu de atins, ea nu ar rata să fie fericită.

Sunt suficiente exemple de suiciduri asemănătoare, dar mult mai comun este comportamentul disperat al oamenilor de succes, al căror instinct de autoconservare

îi împiedică de a face ultimul pas în uitare, ale căror vieți sunt pline de consum excesiv de alcool, de droguri, divorț şi melancolie. Majoritatea oamenilor bogați pot şi fac multe ca să fie şi mai bogați, cei care au putere vor şi mai multă putere şi astfel dau formă dorințelor lor. Sunt puțini aceia care ajung la final sau au la îndemână tot ce şi-ar mai putea dori şi care trebuie să facă față nivelului nesatisfăcător de dorință. Nu îşi mai amintesc forma originală: tânjirea de când erau bebeluşi de a se afla la locul lor în brațele mamei. Se uită la toate intențiile şi scopurile dintr-un abis fără fund, întrebând şi neprimind nici un răspuns despre ce rost au toate, pe când mai demult erau chiar siguri că era vorba de bani, faimă sau realizări.

Căsătoria în lumea civilizată a devenit în majoritatea cazurilor un contract dublu; din care o clauză sună aşa: „...şi îți voi fi mamă, dacă şi tu îmi vei fi mamă". Nevoile infantile care continuă să fie prezente în fiecare partener sunt exprimate prin declarația implicită (adeseori explicită) „Te iubesc, te doresc, am nevoie de tine". Primele două treimi ale ei sunt potrivite bărbaților maturi şi femeilor mature, dar în mod obişnuit noțiunea de nevoie, deşi acceptabilă într-o manieră romantică în cultura noastră, implică cerința pentru a fi îngrijit într-o măsură oarecare ca un bebeluş. Poate varia de la exprimări infantile (Îl iubeşte mămica pe micuț?) până la un acord tacit de a nu oferi altor persoane mai mult decât atenție superficială. Adeseori nevoie dominantă este de a fi obiectul atenției (transformarea tipului de atenție potrivit

copiilor mici, dar nu şi copiilor mai mari sau adulților) iar partenerii pot ajunge la o împărțire amicală a rolului de personaj principal.

Curtarea este adesea terenul unde se testează până unde vor fi îndeplinite nevoile infantile ale partenerilor. Pentru persoanele cu cerințe extinse - persoane ale căror copilării i-au lăsat fără suficientă împliniră ca să poată facă un compromis satisfăcător între o altă persoană şi nevoile lor - căutarea unui partener poate fi una tristă şi fără sfârşit. Au fost trădați în copilărie, iar dorința lor este largă şi profundă. Teama de a nu fi trădați din nou poate fi atât de puternică încât momentul în care apare pericolul de a găsi un companion, fug îngroziți de eventualitatea de a pune candidatul la încercare şi de a risca să li de amintească, insuportabil, că nu sunt demni de iubire în maniera necondiționată de care au nevoie.

Nenumărați bărbați şi femei s-au trezit victime ale unui „model" de comportament cu ocazia curtării care arată o groază de fericire fără explicație aparentă. Chiar când este relativ uşor să depăşească frica de a găsi un partener, mirii se împiedică la altar, iar miresele plâng cu lacrimi amare când vine vremea să păşească înainte şi să-şi ia fericirea. Dar mulți continuă ani de zile, schimbând parteneri, căutând o relație pe care nu o pot numi, incapabili să se angajeze față de cineva atât de meschin ca un bărbat sau o femeie cu nimic mai grozav sau mai important decât ei înşişi.

Dificultatea de a găsi un partener acceptabil a fost complicată şi mai tare de către imagini culturale cum

sunt obiectele de iubit furnizate de filme, televiziune, romane, reviste şi reclame. Imaginile cinematice care micşorează spectatorul crează o iluzie de ființă „perfectă” demult pierdută sau de persoană cu rol de mamă. Avem o încredere nejustificată în aceste creaturi uriaşe şi înzestrăm actorii înşişi cu aura de perfecțiune pe care am asociat-o lor în mintea noastră. Ei nu pot greşi, ei sunt deasupra tipului de judecată pe care ni-l aplicăm unii altora. Şi ca să facem lucrurile şi mai confuze, personajele pe care le reprezintă, indiferent cât de nerealiste sunt, stabilesc standardele pentru dorințele noastre, fapt care face ca persoanele reale să pară mai inadecvate decât oricând.

Publicitatea a învățat să strângă capital din dorințele neîmplinite ale publicului deprivat de etapa în brațe, proferând promisiuni de genul „Dacă ai avea acest lucru, te-ai simți bine din nou”. O băutură răcoritoare este oferită sub sloganul „Este cea adevărată”. Principala ei concurență face apel la simțul pierdut de apartenență „Faci parte din generația Pepsi” sau cu imaginea „oamenilor Pepsi” care arate „bine”. O companie îți sugerează un final al tânjirii prin „Un diamant este pentru totdeauna”. Implicația ar fi că posesia unui bun de o valoare garantată îi va da persoanei o valoare de aceeaşi permanență, perfecțiune, fiind în acelaşi timp şi incontestabilă. Este ca şi cum cineva nu mai trebuie să fie demnă de iubit în cazul în care poartă un diamant, un inel magic care atrage toate persoanele în acelaşi timp. Blănuri şi maşini de prestigiu, o adresă bună şi aşa mai

departe par să atragă acceptabilitatea după care tânjeşte persoana. În acelaşi timp se înconjoară de mijloace de securitate să facă față nesiguranței, cam la fel cu ar fi fost brațele înconjurătoare cărora le-am dus dorul. Indiferent ce prezintă cultura noastră drept bunul perfect de posedat, ceea ce ne dorim de fapt este să fim „înăuntru", fiindcă ne simțim în mod cronic excluşi, deşi ne străduim din răsputeri să ne spunem că suntem „înăuntru", şi atunci când face noi eforturi să ne convingem chiar şi pe noi înşine.

Deşi majoritatea dintre noi nu-şi amintesc nici măcar odată să se fi simțit cu totul bine, în chiar mijlocul momentului pe care tocmai îl trăim, transferăm adesea iluzia acestei senzații fie în trecut, fie în viitor. Vorbim de anii de aur ai copilăriei sau de vremurile bune trecute, pentru a susține iluzia că fericirea nu este chiar aşa departe. Inocența copilăriei, despre care credem că ne proteja de cruda realitate, era însoțită de mirarea şi confuzia față de contradicțiile între ceea ce ni se spunea şi ceea ce vedeam că se întâmplă, iar senzația că ceva lipseşte era întotdeauna prezentă, atunci ca şi acum, doar că iluzia de atunci era că vom fi admişi în armonie atunci când vom creşte şi ne vom alătura oamenilor de vârstă „potrivită".

Prea puțin suspectam atunci că oamenii de vârstă potrivită vor rămâne întotdeauna cu un pas înainte până în momentul în care timpul ne va permite să credem că acum sunt cu un pas sau mai mult în urma noastră.

Noțiunea că împlinirea, senzația de bine, vine prin competiție şi succes este o extensie a ceea ce Freud numea „rivalitatea între frați”. Lui îi părea că toți dintre noi avem de-a face cu gelozia şi ura față de frații şi surorile noastre, care amenințau accesul nostru exclusiv la mame. Dar Freud nu avea printre cunoştințele lui persoane nedeprivate. Dacă ar fi avut oportunitatea de a-i cunoaşte pe Yekuana ar fi aflat că ideea de competiție şi de a câştiga, ca scop în sine, le este cu totul necunoscută. Nu poate fi considerată, aşadar, drept parte integrantă a personalității umane. Când un bebeluş a primit atâta experiență în brațele mamei sale cât avea nevoie şi s-a despărțit de ea în termenii lui, poate tolera fără dificultate apariția unui nou bebeluş în locul pe care el l-a părăsit de bună voie. Nu există loc pentru rivalitate atunci când nu i-a fost uzurpat nimic din ce încă are nevoie.

Printre Yekuana, există o varietate de motive pentru a dori lucruri sau oameni, dar simpla dorința de a câştiga în detrimentul altora nu este unul dintre ele. Nu au jocuri competitive, deşi jocuri există. Există luptele, dar nu şi campionate, doar o serie de meciuri între perechi de bărbați. Practica constantă a trasului cu arcul are întotdeauna ca țel atingerea excelenței, dar niciodată în competiție cu alți băieți, nici vânătoarea nu este o treabă competitivă între bărbați. Viața lor emoțională nu o cere, aşa încât cultura lor nu o oferă. Este dificil pentru noi să ne imaginăm viața fără competiție - precum ne e dificil să ne imagină să ne simțim bine exact aşa cum suntem.

Acelaşi lucru se poate spune despre căutarea schimbării. Este atât mult prezentă în fața actuală a culturii noastre, că rezistența noastră naturală la schimbare a fost distorsionată. Pare că aproape a fost transformată într-o compulsie spre schimbare cu o apariție atât de frecventă încât tinde spre monotonie sau lipsa de schimbare.

A apărut recent ideea că ce este mai nou trebuie să fie mai bun. Publicitatea a preluat sarcina de a stimula cursa noutăților. Nu exista pauză, nici răgaz. Nimic nu este acceptat drept suficient de bun, nimic drept satisfăcător. Nemulțumirea noastră subterană este canalizată înspre a dori ultimele lucruri.

Printre lucrurile din capul listei sunt cele care înlocuiesc munca. La aparatele care înlocuiesc munca atracția este dublă, alimentată de două aspecte ale deprivării de etapa în-brațe. Prima, de a achiziționa ceva „potrivit" este întărită de cea de-a doua, de a obține cea mai mare cantitate de stare de bine cu cel mai mic efort. La o persoană cu continuum împlinit, capacitatea bebeluşului de a obține ce doreşte fără efort face loc unei dorințe crescătoare de a-şi exercita capacitatea de muncă. Când nu a fost experimentat succesul în calitate de bebeluş pasiv, există o tendință puternică pentru a apăsa butoane, pentru a evita munca şi pentru o asigurare că totul se face pentru subiect, fără a se aştepta nimic de la el. Acțiunea de a apăsa butonul se înrudeşte cu a da un semnal persoanei îngrijitoare, dar poate fi făcută cu încrederea că dorința va fi îndeplinită. Impulsul de a

munci, în mod necesar unul puternic într-o societate continuum, este blocat; nu se poate dezvolta adecvat în terenul arid al lipsei de disponibilitate de a şi purta sieşi de grijă. Munca devine ceea ce este pentru majoritatea dintre noi: o necesitate nesuferită. Iar utilajul de înlocuit munca licăreşte cu promisiunea confortului pierdut. Între timp, apare adesea o soluție pentru disonanța între dorința adultului de a-şi utiliza abilitățile şi dorința infantilă de a fi nefolositor, sub forma numită elegant recreere.

Un bărbat care-şi petrece viața activă nesatisfăcătoare, din necesitate, printre hârtii şi idei va recrea expectanța lui înnăscută pentru munca fizică printr-o activitate ca şi golful. Fără să-şi bată capul că principala lui virtute este inutilitatea, jucătorul de golf îşi târâie picioarele prin soarele arzător, cărând o sarcină zdravănă de crose şi ocazional îşi concentrează atenția asupra feliei înguste a problemei de a face o minge mică să cadă într- o gaură mică din pământ; acest lucru fiind făcut, într-un mod ineficient, cu capătul unei crose, nu ducând mingea şi băgând-o înăuntru. Dacă l-ar fi forțat cineva să facă toate astea, s-ar fi simțit dureros de agresat, dar cum se numeşte recreere şi este sigur că nu serveşte altui scop decât exercițiului său, este liber să se bucure de el precum se bucură Yekuana de munca lor utilă.

Dar există acum destui jucători de golf care au permis impulsului de a evita munca să strice o parte din plăcere, fiindcă li s-a sugerat de către sectorul respectiv al culturii

că a căra crosele nu este plăcut şi, mai recent, şi că plimbatul între lovituri are trebui şi el mutat în categoria muncă, aşa că au fost introduse micile maşinuțe de golf. Pentru a se recrea după golf, s-ar putea în curând să aibă nevoie să recurgă la de tenis.

Nevoia continuă pentru experiența ratată a etapei în-brațe ne duce la comportamente foarte bizare. Nu ar fi uşor de explicat gustul nostru pentru montagne rousse, dispozitive cu rostogoliri peste cap sau roata mare, dacă n-ar fi faptul că avem o cotă timp nepetrecută într-o situație cu o siguranță pe care putea conta şi cu schimbări bruşte de poziție, în timp ce împrejur se iteau pericole. Atracția față de orice animal care poate fi lovit şi înspăimântat, precum şi necesitatea de a plăti pentru asta nu poate fi explicată decât prin descoperirea nevoii pe care încearcă să o îndeplinească. Milioanele de ani de fiori confortabili experimentați de către bebeluşi în brațe când mamele lor săreau prin copaci, fugeau prin savană, treceau prin ape sau pe oriunde, trebuie să fie mult dorite de către ultimii nefericiți care au parte doar de liniştea şi imobilitatea unui pătuț sau de mişcarea bine atenuată şi amortizată a unui cărucior plus ceva legănat pe genunchi şi, dacă sunt norocoşi, ceva aruncat în aer de către tații capabili încă să audă vocea continuum-ului lor.

Secretul atracției constă în zona de siguranță, în locul cu centuri de siguranță din mica gondolă care aleargă şi se aruncă de-a lungul şinei sau sus în aer. Este plăcerea de a fi în siguranță în mijlocul a ceea ce *altfel* ar fi condiții înspăimântătoare. „Tunelul dragostei" are fantome şi

scheleți ce apar şi ne dă fiori de care ne putem bucura fiindcă ştim că suntem în siguranță; doar cu această înțelegere ne cumpărăm biletele.

Acelaşi lucru este adevărat despre filmul thriller cu monştri, extraordinar de popular, pe care îl vedem dintr-un scaun din care suntem siguri că vom ieşi nevătămați. Dacă cinema-ul ar fi într-adevăr vizitat de o gorila liberă, de un dinozaur sau vampir, ar fi prea puțină cerere de bilete.

Treaba bebeluşilor aflați în brațe este de a avea experiențe care să îl pregătească pentru dezvoltarea ulterioară înspre autonomie. A fi martor şi a participa în mod pasiv la acele evenimente uimitoare, violente şi amenințătoare care sunt norma zilnică a unui bebeluş aflat în brațele unei mame ocupate sunt cărămizi esențiale pentru construirea încrederii în sine. Reprezintă o parte importantă a substanței din care se formează simțul sinelui.

Într-o manieră mai blândă, călăritul cailor, de jucărie sau adevărați, în maşini, de jucărie sau adevărate sau în sau pe orice altceva care de poartă aduce ceva în plus la cota ce ne lipseşte nouă a *acelui* aspect ale experienței în-brațe şi reduce măsura nevoii de ea. Călăria dă adeseori dependență, pentru că mulți dintre noi imediat ce descoperim plăcerea de a fi purtați de cal sau de motocicletă, avem o senzație de părăsire când suntem lăsați din nou pe propriile picioarele; dar haideți să discutăm rolul dependenței mai târziu.

Expresii ale deprivării de etapa în-brațe ne marchează viețile şi colorează personalitățile din jurul nostru atât de frecvent încât tindem să le considerăm parte a naturii umane. Un exemplu este şi „sindromul Cassanova", care face ca un bărbat să se prezinte demn de iubire, compensând prin numărul de cuceriri ceea ce lipseşte în calitatea aceea specială a iubirii pe care ar fi trebuit s-o găsească la mama lui, calitate care-i confirmă individului existența şi valoarea. Colecționarea de dovezi ale acestui drept la iubire tinde într-o oarecare măsură să înlocuiască acea convingere care lipseşte. În fiecare moment petrecut în brațele fiecărei doamne ceva se compensează şi, într-un final, Cassanova „oboseşte" de acea varietate de căutare a sentimentului de fericire şi este capabil să preia o poziție mai avansată, mai matură față de femei. La majoritatea Cassanova acest eveniment are loc relativ devreme în viață, dar în unele cazuri, ei nu se pot elibera de iluzia că succesele sexuale reprezintă un punct pe tabla corectă de scoruri şi că perfecționarea tehnicii de a cuceri ar fi calea înspre împlinirea misterioasei lipse din viața lor.

Gigolo şi căutătorii de aur cred că valoarea monetară asociată cu femeile sau bărbații pe care îi câştigă sunt adevărata măsură a valorii lor şi consideră adesea că mariajul cu o persoană bogată îi va face şi pe ei bogați şi, în consecință, acceptabili într- un mod de necontestat. Cumva li s-a dat impresia că banii înseamnă iubire pe această cale, împreună cu iluzia mai comună că banii înseamnă fericire. Influența culturală care perpetuează

aceste idee eronată nu este greu de descoperit. Dar îndepărtarea sugestiilor eronate prin definirea calității de a fi demn de iubit precum şi a fericirii nu rezolvă problema. Simțul lipsei de armonie doar şi-ar găsi o altă speranță de care să se agațe şi sunt şanse destul de mari că va fi una la fel de iluzorie.

„Sindromul bălosului" este o altă manifestare comună a privațiunii din copilărie. Bălosul, la fel ca şi copilul care salivează abundent, ciufulit, vrea să fie iubit pur şi simplu pentru că el există şi exclude orice ar fi putut face să merite sentimentele adresate lui prin vreun comportament plăcut. Îşi pleoscăie buzele tocmai pentru a-şi confirma că oricine stă lângă el este fericit să afle că îi place mâncarea; îşi impune prezența fizică oriunde poate, lăsând scrum sau pete sau murdărie drept urmă a existenței sale, provocându-i pe toți cei prezenți să-l respingă pe el şi dreptul lui de a fi iubit. Când află că este respins, îşi întăreşte declarația față de cosmosul-mamă: „Vezi? Nimeni nu mă iubeşte fiindcă nici măcar nu-mi ştergi obrazul!" Şi se repede pe drumul lui, nespălat, nepieptănat şi calcă accidental pe toți ceilalți pe picioare. Speranța lui este că mamei-cosmos, cum ar trebui oricărei mame (aşa-i spune continuum-ul lui) îi va fi milă de el pentru cât a suferit şi îl va primi în sfârşit în iubirea ei completă. El nu-i va închide niciodată uşa îngrijindu-se el însuşi; ar însemna o recunoaştere a pierderii speranței.

Nici martirul nu este mult diferit de dezagreabil, suferind să fie acuzat, dar cu o mai mare emfază pe

cantitatea de suferință care *trebuie* într-un final recompensată. Fețe cu ochii strălucitori au marşat hotărâte către rug, spânzurătoare sau fălcile leilor pentru nenumărate cauze. Dând totul, simțeau că trebuie să-şi obțină în sfârşit locul. Avantajul este că cei care se sacrifică de tot nu se întorc să se plângă că au fost înşelați, aşa că iluzia rămâne intactă pentru cei care sunt atât de predispuşi, fie de o istorie recentă cu o mamă care a cedat prin gesturi extravagante de remuşcare când bebeluşul se rănea.

Personalitatea actoricească simte foarte des nevoia de a fi pe scenă sau ascultată de un mare număr de persoane pentru a-i dovedi că ea *este* centru atenției, în ciuda senzației supărătoare de contrariu; de unde rezultă nevoia neostoită de a ocupa de acea poziție. Exchibiționiştii şi narcisiştii patologici pot fi cazuri încă şi mai disperate de pretindere a acestei atenții speciale, când a fost sistematic cerută în zadar la începutul vieții. Adeseori se observă că o relație „apropiată" a mamei cu viitorul „actor" constă, de fapt, în încercarea mamei de a câştiga poziția centrală din partea bebeluşului ca rezultat al propriei nevoi stringente.

Studentul compulsiv, cel care obține diplome la nesfârşit şi locuieşte în şcoli de o specialitate sau alta toată viața, a făcut din universitate un surogat de mamă relativ adaptabil. Şcoala este mai mare şi mai stabilă decât el. Răsplăteşte comportamentul bun sau rău într-un mod relativ predictibil. Protejează de lumea rece, dură din afară, care este prea riscantă pentru dotarea

emoțională inadecvată a unui bebeluş deprivat devenit adult. Adultul doreşte să se testeze față de provocările lumii şi, în consecință, pentru a-şi continua dezvoltarea, nu-şi permite să devină o personalitate nesigură, indiferent de vârstă.

Aparent contrat academicianului care se agață de poziția infantilă față de şcoală (şi omului de afaceri care se agață de fustele unei corporații timp de zeci de ani) este aventurierul-cuceritor căruia i s-a dat impresia, poate de către un părinte, că rețeta pentru acceptare este cățărarea pe cel mai înalt vârf sau navigarea pe ocean cu o singură mână într-o coajă de alună; realizarea unică, ce promite înfrângerea tuturor rivalilor la atenție. Aclamațiile întotdeauna disponibile celui care rămâne mai mult decât oricine pe catarg sau primului om alb care a ajuns undeva sau care a trecut o cascadă pe frânghie arată foarte asemănător cu ce doreşte persoana - până când, bineînțeles, este obişnuit şi găsit inadecvat şi un nou proiect este propus drept adevărat, drept răspuns, drept paşaport spre armonie.

Călătorul compulsiv are foarte tare acelaşi tip de iluzie suport. Locurile noi dețin promisiunea de a fi locul potrivit, pentru că iluzia întoarcerii magice în brațe este inaccesibilă oricărei realități perceptibile. Aşa că verdele comparativ al câmpiilor îndepărtate licăreşte ispititor celui care speră, celui care crede, pentru motive pe care nu şi le mai aminteşte nici el, că împlinirea constă în ajungerea într-un anumit alt loc.

Consecvent naturii continuum-ului uman şi erelor lui de experienţă, dorinţa de a fi chiar în centrul vieţii pare a fi o dovadă că centrul este disponibil. Este parte a modelului ca împlinirea pierdută să-şi recapete locul în viitor; doar în acest fel poate servi drept motivare pentru completarea dezvoltării. Această credinţă, neviciată de raţiune sau de experienţă personală, ne atrage înainte precum e şi menită, indiferent cât de în afara contextului, indiferent cât de în urma programului. „Măcar-dacă" sau „atunci-când" de un fel sau de altul reprezintă un procentaj enorm dintre motivele operative ale oamenilor civilizaţi.

Poate mai trist de contemplat sunt acele expresii ale deprivării care se perpetuează prin suferinţă către alţii. Copiii agresaţi sunt cele mai evidente din multitudinea de persoane rănite de către părinţii deprivaţi şi suferinzi.

Profesorul C. Henry Kempe, preşedinte al Departamentului de Pediatrie al Colorado Medical Center, a aflat din cercetările lui asupra unui eşantion de o mie de familii că 20% dintre mame au dificultăţi în „a-şi asuma rolul de mamă". „Multe mame nu-şi prea iubesc copiii", a spus el. Interpretarea lui nefericită asupra cifrelor a fost, având în vedere că atât de multe mame nu sunt capabile să-şi iubească copiii, aceea că dragostea de mamă ca şi instinct natural trebuie să fie „un mit" (vezi pagina 59). Mesajul lui a fost că este o eroare să se aştepte de la fiecare femeie să fie o Maica Domnului, dăruitoare a toate şi protectoare faţă de copilul ei şi îi condamna pe vechii experţi pentru spălatul oamenilor pe creier înspre

a crede că ea ar trebui să fie aşa. În orice caz, descoperirile lui vorbesc de la sine în ce priveşte agresarea copiilor. „Toate cercetările conduc înspre un fapt incontestabil: „copiii agresați devin părinți agresivi". Iar printre circumstanțele de care s-a constatat că produc acest tip de brutalitate la părinți era faptul că, având în vedere că încă erau ei înşişi copii, cumva „pierduseră ocazia de a avea o mamă" de-a lungul întregului parcurs, inclusiv în relațiile cu profesorii, prietenii, iubiții, soțul sau soția.

„Părintele", spune Kempe, „care nu a primit grija mamei este incapabil de a o oferi copilului şi aşteaptă de la el să fie capabil să o iubească; ea, mamă fiind, aşteaptă mult mai mult decât este capabil un bebeluş şi îi interpretează plânsul drept respingere". A citat o mamă educată, inteligentă care spunea „Când plângea, înțelegeam că nu mă iubeşte, aşa că îl loveam".

Aşteptarea că nevoia ei de iubire va fi îndeplinită în sfârşit de către bebeluşul ei care are el însuți nevoie de iubire este tragedia multor femei. Şi bineînțeles că este un factor care intervine în calitatea privațiunii suferite de către copil. Nu numai că i se refuză o mare parte din iubirea şi atenția necesară, dar copilul mai are şi de concurat pentru ea cu o persoană mai mare, mai puternică. Ce ar putea să fie mai patetic decât un copil care plânge că doreşte îngrijire maternă şi o mamă negându-l pentru că nu i-o oferă el drept răspuns la nevoia ei profundă?

Nimeni nu câştigă dintr-un asemenea meci; nimeni nu este personajul negativ. Tot ce putem descoperi de la un orizont la altul sunt victime ale victimelor.

Copiii arşi sunt expresii mai indirecte ale deprivării părinților. Cazurile sunt de obicei etichetate drept accidentale, dar Helen L. Martin, cercetătoare la Secția de Arşi a Spitalului din Londra, pentru copii, află că nu sunt. A studiat cincizeci de cazuri timp de şapte luni şi a tras concluzia că majoritatea arsurilor erau rezultat al „problemelor emoționale". Cu excepția a cinci cazuri, a constatat că arsurile au avut loc în timpul situațiilor conflictuale: fie tensiune la mamă, între copil şi alt membru al familiei sau între adulți ostili. În mod uimitor, doar două dintre cazuri au avut loc când copilul era singur.

În contrast cu agresiunile, părinții care cauzează ca să li se întâmple arsuri nu sunt expliciți în dorința lor să-i rănească. Ei se află în conflict de interese între furia şi frustrarea lor infantilă şi sentimentele lor parentale de protecție. Folosind inconştient arma expectanței pentru a sugera copilului că se va arde, şi poate ajutând prin lăsarea supei fierbinți într-un loc neobişnuit de accesibil drept sugestie suplimentară, nefericita mamă poate păstra aparența virtuoasă necesară şi în acelaşi timp să se pedepsească pe sine prin vinovăție într-un efort de a face să conviețuiască părintele înfuriat în aceeaşi piele cu copilul sfâşiat de ură, distructiv care încă este tot ea.

Lipsa de grijă maternă din partea soților la momentul accidentului copiilor era evidentă la aproape jumătate

dintre mamele care-şi defineau atitudinea față de bărbații lor drept „distantă, indiferentă sau ostilă”. Într-un grup de control de familii de aceeaşi vârstă şi mediu social, Helen Martin a constatat că numai trei din cincizeci care simțeau la fel.

Există dovada că puternicul curent de cerere pentru iubire şi atenție mergând dinspre mamă înspre fiu poate fi, prin copleşirea cerinței copilului, cauza homosxualității pentru mai târziu în viață. Mama, privită ca posesivă sau exagerat de atentă, nu-i *oferă* de fapt iubire prin eforturile ei susținute de a câştiga interesul complet al copilului ei, ea de fapt i-o cere. Ea joacă adeseori rolul „fetiței” şi încearcă să-l păcălească pe copil cu semnale infantile să-i acorde atenție sau să-i fie milă de ea. Incapabil să triumfe față de atracția pe care ea o exercită asupra lui, atragerea ei de către copil trece neobservată, fără răspuns, iar el nu se poate elibera de nevoia de a-i atrage atenția înspre necesarul lui de iubire. El creşte simțind că jucând demonstrativ rolul fetiței bosumflate, mofturoase ar fi calea spre succes. Îl joacă vis-a-vis de eforturile similare ale mamei sale, iar ca adult se simte atras de ceea ce pare o mamă disponibilă, care afişează iubirea şi adorarea altruistă pentru el în timp ce-l secătuieşte de fapt de fiecare fărâmă de atenție pe care *el o* poate oferi în calitate de copil mai mare sau adult.

Fiindcă aflaseră în acest fel că nu se poate obține iubire de la femelele speciei, ci că sunt masculii aceia care oferă grijă maternă, ei se îndreaptă către bărbați pentru a solicita iubire şi se simt adesea atraşi de exemplare

foarte tinere, la fel cum erau ei înşişi atunci când mama lor cerea şi obținea de la ei cea mai intensă grijă maternă.

Relația este adeseori una de competiție pentru servicii maternale. Masculul homosexual nu imită femela adultă când „se afişează", ci *femela copil pe care a jucat-o mama lui față de el*. Aspecte mai mature ale dragostei de adult lipsesc adesea, iar cuplul homosexual găseşte dificil să dezvolte o alianță de genul celei care se formează cu timpul.

Excepțiile le reprezintă adesea bărbații care au fost îndepărtați de femei din alte motive, cum ar fi poveşti îngrozitoare prelungite despre defectele femeilor spuse lor la vârste fragede. Acestea pot proveni de la mame care şi-au îndeplinit din alte puncte de vedere rolul de mamă față de fii lor.

Homosexualii feminini, lesbienele se simt adesea blocate față de posibilitatea de a primi dragoste de la bărbați de către tați cruzi sau neiubitori. Dacă au crescut în prezența unei mame a căror dorință pentru atenție masculină a fost un factor puternic pentru a nu le oferi atenție lor, se poate să fi adoptat o manieră masculină de a se comporta pentru că acela li se părea rolul cu care au putea câştiga.

Cercetările în acest domeniu ar putea fi de valoare semnificativă în înțelegerea şi tratarea nefericirii implicate.

Infracționalitatea, când este o trăsătură patologică de personalitate, poate fi şi ea corelată cu refuzul de a funcționa după regulile adulților, de a-şi câştiga partea ca

un egal printre adulți. Hoțul se poate să fie incapabil să suporte munca pentru lucrurile de care are nevoie şi pe care şi le doreşte, considerând că ar trebui cumva să le obțină ca de la o mamă, fără să plătească. Faptul că uneori suportă mari necazuri pentru a obține prea puțin „de gratis" nu are nici o relevanță; important este că simte în final că a obținut „ceva pe nimic" de la mama cosmică.

Nevoia de pedeapsă sau de atenție personală, care poate fi aparentă la infractor, este adeseori parte din relația sa infantilă cu societatea, de la care fură lucruri de valoare, semne de iubire.

Aceste fenomene nu sunt străine studenților de comportament social civilizat, dar privite ca manifestări ale continuum-ului întrerupt, pot primi o semnificație şi mai limpede.

Boala fizică, care poate fi înțeleasă ca o încercare a organismului de a se restabili după sau în timpul unui atac asupra lui, poate avea, în consecință, o multitudine de roluri de jucat. După cum am văzut mai devreme, unul este efectul de „îndreptare" pe care îl are pedeapsa față de povara insuportabilă a vinovăției.

În vremuri de necesitate emoțională deosebită, continuum poate aranja pentru noi să ne îmbolnăvim şi să avem nevoie de îngrijire din partea altora - tipul de îngrijire pe care îl obținem cu dificultate în calitate de adulți sănătoşi. Nevoia de atenție poate fi ataşată de o persoană specială sau unui cerc familial sau de prieteni sau unui sistem spitalicesc. Un spital, deşi poate părea impersonal, pune pacientul într-un rol infantil, şi chiar

dacă are prea puțin personal şi nu este adecvat, preia responsabilitatea hrănirii şi luării deciziilor pentru el, o situație nu mult diferită de tratamentul pe care-l va fi primit în prima copilărie din mâinile unei mame neglijente. Deşi nu este în mod necesar tot ce are nevoie, s-ar putea să fie cel mai apropiat lucru disponibil.

La Centrul Loeb pentru Hrănire şi Reabilitare al Spitalului Montefiore din New York, s-au făcut nişte descoperiri care au foarte mult sens din perspectiva continuum. Centrul susținea în 1966 că a redus numărul de reinternări cu 80% printr-o abordare de „acceptare" şi de încurajare a pacienților să vorbească despre problemele lor. Lydia Hall, sora medicală care era şi directoarea centrului şi fondatoarea lui, spunea că îngrijirea medicală era echivalentă îngrijirii pe care o mamă o oferă unui copil nou-născut. „Răspundem cerințelor pacienților imediat", spunea ea, „indiferent cât de deplasate pot părea".

Cu o aparentă înțelegere asuprea tendinței de întoarcere, de regresie la o poziție emoțională infantilă în situații stresante, Genroso Alfano, directorul adjunct al centrului spunea „Multe persoane se îmbolnăvesc datorită încapacității lor de a face față vieții lor. Când învață să rezolve problemele ei înşişi, nu mai au nevoie să se îmbolnăvească".

Înainte să se îmbolnăvească, bineînțeles, majoritatea pacienților făceau față propriilor probleme într-un fel sau altul, dar când lucrurile ajungeam mai mult decât puteau ei suporta, aveau nevoie de ajutor. Folosind această

tehnică maternală, centrul a constatat că şi refacerea era mai rapidă. Domnişoara Hall a spus că şoldurile fracturate, o boală frecventă, se vindecau în jumătate din timpul normal unei persoane de vârsta şi condiția generală respectivă. Majoritatea pacienților stăteau în pat timp de trei săptămâni după un atac de cord, dar după spusele Dr. Ira Rubin, medic cardiolog, cei de la Loeb Center erau suficient de refăcuți ca să meargă în picioare după cea de-a doua săptămână.

„Dacă iei o persoană mai în vârstă izolată, o aduci într-un mediu social unde oamenii sunt interesați, unde poate vorbi despre problemele lui familiale, îşi recapătă tonusul muscular mai rapid", spunea Dr. Rubin.

Într-un studiu pe 250 de pacienți selectați la întâmplare, se arăta că numai 3,6% dintre pacienții centrului au avut nevoie de reinternare pe o perioadă de douăsprezece luni, comparativ cu 18% dintre care primeau îngrijire acasă. Nu este dificil de interpretat aceste cifre drept dovadă că îngrijirea care este în mod deliberat maternală îndeplineşte mai eficient nevoia emoțională care a adus pacientul la boală şi spitalizare. Oferind ceea ce lipsea, se reduce nevoia de a fi dependent şi conferă puterea necesară pentru a se întoarce la ritmul inițial de mişcare înainte pe care persoana îl poate susține în mod normal, în calitate de adult sau de copil.

Dintre toate expresiile de deprivare de etapa în-brațe, este posibil ca cercetările să confirme că una dintre cele mai directe este dependența de substanțe narcotice ca heroina. Numai cercetarea va fi capabilă să determine

relația precisă dintre deprivare şi adicție, iar când o face, multele forme de adicție - de alcool, tutun, jocuri de noroc, medicamente antidepresive sau rosul unghiilor - pot începe să aibă sens în lumina conceptului continuum al necesităților omeneşti.

De dragul simplității, haideți să luăm în considerație numai adicția de heroină. Heroina este o substanță chimică care dă dependență prin faptul că creează în corpul utilizatorului o cerere pentru mai mult şi prin faptul că efectul se diminuează de-a lungul utilizării, astfel încât drogul folosit ce în ce mai mult generează din ce în ce mai puțin din efectul dorit. În final, persoana dependentă caută drogul mai puțin pentru a experimenta „extazul", ci mai mult pentru a evita simptomele lipsei lui. Încercând să se mențină înaintea cercului vicios al cererii şi folosirii, persoanele dependente sunt uneori conduse spre doza fatală.

Şi mai des, suportă în mod deliberat agoniile nefolosirii drogului pentru a se „curăța", pentru a se elibera de dezechilibrul chimic din ce în ce mai accentuat, cauzat de folosire. Ei se eliberează de dependența fizică de mai multe ori la rând nu numai ca să fie capabili să reziste simptomelor abținerii, ci mai ales pentru a experimenta „extazul". În acest fel, o mare parte a suferinței lor are loc în procesul de dezintoxicare, împotriva durerii şi răului violent al abținerii, tocmai pentru a putea începe, ca la început, să simtă „extazul". Nu-i impiedică nici cunoaşterea faptului că va trebui să

plătească pentru asta prin repetarea ulterioară a întregului ciclu teribil.

De ce? Dacă ocazional şi repetitiv pot ieşi din aşa-numita adicție, de ce se lasă pradă dependenței din nou? Ce *este* acea senzație extatică de o face atât de irezistibilă încât doar amintirea ei îi face pe sute de mii de oameni să se retragă, să redevină dependenți, să rişte să moară, să fure, să se prostitueze, să-şi piardă casa şi familia şi tot ce au deținut şi iubit vreodată?

Atracția fatală a extazului, cred eu, nu a fost pe deplin înțeleasă. A fost confundată cu cerința absolut distinctă pe care o creează drogul în chimia organismului, care îl face să continue şi să crească doza, odată ce a schimbat echilibrul chimic în favoarea sa. Dar odată de drogul este oprit şi ultimele urme ale sale sunt eliminate din corp, adicția chimică a încetat. Atunci rămâne doar memoria, amintirea de neşters a senzației avute.

O persoană dependentă de douăzeci şi patru de ani spunea, încercând să o explice:

Păi, cel mai mult am stat curat, pe străzi, de capul meu, când mi-a murit un frate mai mare din cauza unei supradoze. Nu mai voiam să folosesc droguri. Cred că au fost cam două, trei săptămâni. Chiar credeam că o să reuşesc - să rămân curat - datorită fratelui meu. Mai apoi, într- o zi eram cu un alt frate de-al meu şi am văzut un alt băiat pe care-l ştiam stând într-un colț. Îi era rău. *Eu* eram *bine,* îmbrăcat frumos, ducând o viață bună. Eram fericit. Lui îi era rău. L-am întrebat: „Ce foloseşti? Care îți e doza?" Mi-a zis „Două pungulițe", aşa că i-am dat şase

dolari. Ştiam unde se duce şi se avea să facă şi cunoşteam senzația pe care o va obține.

Trebuie să mă fi lovit chestia asta până în spatele minții.

M-am uitat la fratele meu. Ştia la ce mă gândesc şi a ridicat din umeri, ca şi cum ar spune „Nu-mi pasă". Aşa că i-am spus puştiului „Ține încă şase dolari. Adu-mi şi mie două". Aşa că neam dus sus în baia unui hotel şi puştiul şi-a luat primul fiindcă îi era rău, apoi fratele meu, apoi am scos şi eu marfa şi doar stăteam cu ea în mână. Mă tot gândeam la fratele meu mort. Nu voiam să o folosesc, datorită a ceea ce a pățit el. Apoi îmi spun mie însumi, ca şi cum i-aş spune lui „Sper că vei înțelege. Şti şi tu cum este".

Considera că fratele lui îl va ierta pentru că nu a luat moartea lui aşa de în serios ca şi nevoia de senzație. Fratele cunoscuse senzația el însuşi şi ar şti, în consecință, că nu se putea altfel decât să se întoarcă la ea. Amintirea extazului i-a lovit mintea, spunea el, „până în spate". Dar ce proces se declanşează? El nu poate decât, eventual, să ghicească. Ce componentă a minții umane decide să sacrifice tot ce trebuie sacrificat pentru a îndeplini această cerință singulară?

Un alt dependent s-a exprimat astfel. A spus că alți oameni caută multe lucruri pentru a-i face fericiți: dragoste, bani, putere, soții, copii, a arăta bine, status, haine, case frumoase, toată gama de bunuri, dar tot ce-şi doreşte un dependent este un singur lucru, toate dorințele lui pot fi satisfăcute deodată, de către drog.

Această senzație extatică, „a fi sus” de care toți vorbesc, este considerată în general a fi vre-o senzație bizară diferită de oricare alta din experiența unei persoane normale, fără corespondență naturală şi fără vreo relație inteligibilă cu structura personalității umane. Se spune de obicei doar că prizonierii ei sunt slabi, imaturi, iresponsabili. Dar aceasta nu explică ce constituie o atracție atât de puternică la drog încât să învingă toate celelalte atracții din lumea civilizată la care o persoană slabă ar fi susceptibilă. Viața unui dependent de heroină nu este uşoară, ca să ne exprimăm blând, iar să-l descalificăm drept slab nu este suficient. Rămâne să înțelegem clar diferența între o persoană temporar „curată” cu o predilecție de a redeveni dependent şi una care nu a încercat niciodată droguri.

O fată dependentă care a fost întrebată dacă a privit vreodată cu invidie o fată „dreaptă” -nonconsumatoare de droguri - de pe stradă. „Şi să o invidiez? Da. În fiecare zi. Fiindcă ea nu ştie ce ştiu eu. Eu nu voi putea niciodată să mai fiu aşa dreaptă. Am fost cândva, dar când am luat prima doză, aceea a răsturnat totul - pentru că de-atunci am ştiut”. Dar nici ea nu reuşeşte să fie explicită şi nu poate descrie, doar se referă la senzație atât de importantă. „Ştiam cum este când eşti sus. Ştiam cum este să scormoni în mizerie. Chiar şi primul obicei pe care l-am lăsat, care a fost *cel mai greu de lăsat,* am lăsat *curcanul rece,* de voia mea - şi tot m-am întors în mizerie”.

Această fată nu a fost prea slabă ca să treacă prin experiența groaznică a opririi consumul unui drog

intermediar numit methadone, fără nici un ajutor, şi fără să fie în închisoare sau în spital, unde lipsa drogului ar putea reduce din presiunea de fiecare moment asupra puterii ei volitive. Ceea ce *nu* putea face era să uite ce ştia, faptul pentru care o invidia în fiecare zi a vieții ei pe fata dreaptă care nu ştia... cum te simți când eşti sus.

Ar fi extrem de naiv, îmi pare mie, având dovezile în discuție, să presupunem că cei dintre noi care nu ştim ceea ce ea ştie, ne-am comporta foarte diferit dacă am şti. Au fost nenumărate cazurile de exact acelaşi tip de adicție, pornind de la o persoană „normală" căreia i s-a dat morfină în spital pentru vreo boală dureroasă şi apoi a rămas dependentă, redusă la viața infracțională a dependenților care trebuie să-şi susțină obiceiul fără ajutor medical. Casele şi familiile nu au avut suficientă valoare pentru a contracara misterioasa atracție a drogului. Distrugerea rezultată este subiect de statistici.

Psihiatrii care au făcut studii îndelungate pe dependenți spun că majoritatea dintre ei sunt extrem de narcisişti şi că preocuparea lor intensă pentru heroină este o manifestare superficială a unei preocupări emoționale mai profunde față de ei înşişi. Îşi arată şi în alte feluri înclinațiile infantile. Demonstrează o imensă şiretenie adultă şi tupeu pentru obținerea heroinei, dar odată aflați în posesia dozei lor, aceste însuşiri dispar. Sunt vestiți de neîndemânatici în a evita arestarea - folosind ascunzători de evidență copilărească, asumându-şi riscuri nenecesare şi punând în mod invariabil pe teama lor sau pe altcineva sau pe altceva.

Caracteristica emoțională dominantă a dependentului se spune că ar fi compulsia enormă pentru a renunța la responsabilitatea pentru propria viață. Un psihiatru a raportat că atunci când una dintre pacientele lui dependente vedea un alt pacient conectat la un aparat de respirat, devenea furioasă şi cerea aparatul pentru ea însăşi (*Partea I dintr-o serie cu două părți de James Mills, din Live, 26 Feb 1965*).

Se pare că, într-un mod foarte esențial, senzația pe care o dă heroina este asemănătoare cu senzația pe care o are bebeluşul purtat în brațe. Căutarea prelungă, lipsită de direcție pentru ceva nedefinit ia sfârşit când utilizatorul de heroină experimentează senzația pierdută. Odată ce ştie cum poate fi obținută, el nu mai poate continua să o caute în modurile cum facem ceilalți dintre noi. Probabil că aceasta este semnificația afirmației „...când am luat prima doză, aceea care a răsturnat totul - pentru că de-atunci am ştiut". „Totul" de care vorbeşte este motivul de a găsi calea către acea senzație, calea lungă, pe care mergem orbeşte, bâjbâind, calea cețoasă, sinuoasă, care de fapt nici nu duce acolo, calea pe care ne ducem viețile în căutarea ei. Persoana „dreaptă" e scutită de conştiința imediată a țelului şi merge relativ liniştită înainte prin labirintul iluziei care pare că-l duce în direcția corectă, găsindu-şi mici satisfacții, într-un mod relativ, de-a lungul drumului. Dar dependentul ştie unde se află totul, unde poate fi găsit la un loc, precum bebeluşul primeşte tot ce are nevoie în brațele mamei sale; iar el nu se poate opune întoarcerii, vinovat, urmărit,

înfuriat şi bolnav către ceea ce reprezenta, de fapt, dreptul lui de la naştere la experiență. Amenințarea ororilor ce înconjoară viața persoanei dependente sau chiar şi moartea nu sunt piedici în fața acestei nevoi chintesențiale. Personalitatea dependentului, centrată pe drog, şterge orice urmă de maturitate se poate să fi dezvoltat şi se stabileşte la nivelul infantil unde a fost întrerupt continuum.

Dacă supraviețuiesc, majoritatea dependenților *vor renunța* să mai consume droguri după un număr de ani, fapt nu de neconceput ținând cont de faptul că au avut destule ore sub influența lui pentru a-şi completa necesarul de experiență în-brațe rămas din prima copilărie şi sunt pregătiți în sfârşit să treacă din punct de vedere emoțional la următorul set de motivații, precum un copil Yekuana este pregătit înaintea vârstei de un an. Este greu de explicat în orice alt fel încetarea spontană a dependenței după ani buni de supunere față de ea, dar inexistența aproape completă de consumatori în vârstă este un fapt şi ea *nu* se datorează faptului că toți au murit.

Este inutil să încercăm să ghicim ce proporție de şase până la opt luni de experiență în-brațe ratate ar fi necesară de reprodus pentru a elibera un pacient înspre mişcarea către etapa emoțională următoare. Cercetarea ar putea dovedi dacă terapia discutată în introducere ar putea înlocui cu succes consumul de droguri. Dacă acest fapt se dovedeşte adevărat, înseamnă că dependentul pare atât de bolnav doar fiindcă boala pe care o împărtăşim cu toții a fost adusă la suprafață în mod crud

de către el, deprivarea lui s-a întâlnit cu împlinirea, fie ea chiar şi un sustitut periculos, aproape mortal al împlinirii ei originale. Ei pot, aşadar, să aibă mai urgentă nevoie de tratament, dar poate se va considera într-o zi că aceasta este singura diferență dintre ei şi majoritatea dintre noi.

Am văzut un program de televiziune de duminică seara în care era o discuție aprinsă despre moralitate. Erau acolo clerici şi ateişti umanişti şi un tânăr cu părul lung de genul celor care ar dori să se legalizeze consumul de canabis, cam prim pas de îmbunătățire a societății. Erau şi o călugăriță şi un cuplu de scriitori care aveau şi ei păreri despre felul cum ar trebui să se comporte oamenii. Mi-am dat seama că, în ciuda dezacordului dintre ei şi a încărcăturii emoționale cu care erau investite pozițiile lor, aveau mai mult în comun decât ceea ce-i diferența. Erau toți susținători ai unui curent puternic sau altul. Erau toți idealişti în felul lor. Unii voiau mai multă strictețe, mai multă disciplină, unii voiau mai multă libertate, toți voiau să îmbunătățească condiția umană. Erau toți căutători, mergeau toți pe „măcar-dacă", doar că ideile despre ceea ce urma după măcar-dacă erau mult distincte.

Se părea că ceea ce noi numim simț moral era simțul continuum într-o varietate de înfățişări. Era un dor pentru ordine, o ordine care ar satisface nevoile animalului uman, care s-ar potrivi fără a cădea greu şi ar permite câteva grade de libertare adecvate intereselor armoniei. Erau oamenii societății „schimbate" sau „avansate" încercând să-şi definească stilul printr-un fel

de satisfacții stabile la care se ajunge prin evoluție socială îndelungată de către oameni formați în continuum.

Dar se pare că sunt doi factori distincți care contribuie la senzația de eroare atât de prezentă printre noi. Unul este simțul individual al continuum-ului propriu acționând ca măsurătoare pentru ceea ce se potriveşte aşteptărilor; celălalt este încă şi mai primordial.

Există o premiză comună fiecărei mitologii că seninătatea e fost cândva şi că mai poate fi cândva a noastră.

Faptul că suntem într-un mod atât de universal subiecții convingerii că seninătatea a fost pierdută de către noi nu poate fi explicat numai prin pierderea la o vârstă fragedă a locului nostru dintr-un continuum de îngrijire şi mediu adecvate. Chiar şi oamenii ca relaxații şi veselii Yekuana, care nu au fost privați de experiențele aşteptate, au o mitologie care include o cădere din starea de grație şi noțiunea că trăiesc în afara acelei stări pierdute. De asemenea, oferă şi speranța unei întoarceri în starea binecuvântată prin ritual, obiceiuri şi o viață după moarte. Să-i descriem detaliile specifice ar fi în afara problemei. Structura de bază, aflată de către atropologi interculturali drept relativ universală în mitologia religioasă, este ceea ce contează. Se pare că este suficient să fi om pentru a cere un set de explicații şi promisiuni de un anumit fel, pentru ca să îndeplineşti dorințe înnăscute.

S-ar părea că în acea perioadă enorm de lungă, întinsă pe sute de milioane de ani, înainte ca predecesorii

noştri să dezvolte un intelect care să reflecte la asemenea probleme spinoase de mortalitate şi scop, chiar am trăit în singurul mod binecuvântat: în întregime în prezent. Ca orice alt animal, ne bucuram de marea binecuvântare de a fi incapabili să ne îngrijorăm. Acestea erau disconforturi, foame, răni, frici şi privaţiuni de suferit chiar şi în calitate de fiare, dar căderea din starea de graţie, descrisă invariabil ca o alegere făcută greşit, ar fi fost imposibilă unor creaturi fără minte destulă ca să facă alegeri. Doar odată cu apariţia capacităţii de a alege devine posibilă căderea. Şi doar odată cu apariţia alegerii, poate inocenţa (incapacitatea de a alege greşit) să plece. Nu faptul de a alege greşit şi însăşi capacitatea de a alege cea care îndepărtează inocenţa. Nu este greu de imaginat că acele ere de inocenţă şi-au pus atât de tare amprenta pe aşteptările noastre cele mai profunde că încă păstrăm senzaţia că seninătatea care vine cu inocenţa poate fi obţinută în vreun fel. Ne-am bucurat de ea în uter şi am pierdut-o când am început să gândim, în copilărie. Pare atât de aproape, şi totuşi atât de departe; aproape că ne-o amintim. Şi în momentele iluminării sau al extazului sexual, poate părea la îndemână, uşor de atins, reală... până când conştiinţa trecutului şi prezentului, amintirile, speculaţiile reapar şi corup sentimentul pur şi perfect de a fi.

În căutarea de veacuri după acest sentiment nealterată de a fi, această senzaţie de „potrivire" a lucrurilor, a tuturor lucrurilor, necondiţionată de alegeri sau de relativităţi, oamenii au căutat şi au găsit metode

şi ritualuri prin care să întoarcă tendința de a gândi. Au fost descoperite mijloace de a încetini gândurile galopante ale omului, să-l liniştească, să-i permită să nu gândească doar să existe. Atenția a fost pregătită prin diverse mijloace să se odihnească asupra golului sau asupra vreunui obiect sau cuvânt, mantră sau exercițiu. Disconfortul şi durerea au fost folosite pentru a distrage mintea de la urmăririle ei neliniştite, să o aducă în prezent, să o elibereze de responsabilitatea speculației.

Meditație este cuvânt dat în mod obişnuit acestei proceduri de negândire. Reprezintă centrul multor şcoli de dezvoltare personală care caută să ridice nivelul de seninătate. O tehnică folosită în mod curent este repetarea unei mantre, a unui cuvânt sau a unei fraze, drept ştergător de gânduri de tip asociativ pe care mintea tinde să le urmărească. Când procesarea gândurilor este încetinită şi oprită, starea psihologică a individului se schimbă înspre ceea ce seamănă, din anumite puncte de vedere, cu cea a bebeluşului. Respirația devine mai uşoară, iar experimente recente au arătat că se produc unde ale creierului diferite de cele ale stării de veghe sau de somn a adultului.

Pentru cei care meditează regulat, există o creştere aparentă a seninătății, numită uneori spiritualitate, care exercită o influență stabilizatoare asupra restului timpului lor, timp în care permit gândurilor lor să se desfăşoare nestânjenit. Este ca şi cum, în cazul persoanelor civilizate, deprivate de etapa în-brațe, ar umple golul din experiența din prima copilărie, experiență

care le-ar fi oferit mai multă pace, transpunându-se într-o stare asemănătoare celei pierdute, care probabil că este obținută şi de către consumatorii de narcotice. Oamenii cei mai deprivați, aceia din culturile occidentale, dacă meditează, le-ar lua un timp destul de lung să ajungă în starea centrată a unui bebeluş complet dezvoltat în continuum în vârstă de un an de zile. Le-ar lua un timp mult mai îndelungat să recupereze dozele de seninătate decât oamenilor din alte culturi ale căror prime copilării includ o proporție mai mare de experiență în-brațe.

Cei din Orientul Îndepărtat, care sunt în general mai puțin deprivați decât occidentalul de nivel mediu, au în mod comensurabil un nivel mai mare de seninătate, aşa că dacă se apucă de orice şcoală de dezvoltare spirituală - Zen, Yoga, Meditația Transcedentală sau oricare alta - au mai puțin de parcurs până să înceapă să facă incursiuni prin pierderea seninătății cauzată de căderea speciei umane din inocența animală. Nevoile infantile mai stringente ies în față, dar cu timpul şi perseverența, ei trec de la un nivel de pace la altul până când ating condiția simplă, imperturbabilă care-i face imuni la preocupările şi îngrijorările care continuă să ne tulbure pe noi ceilalți. Oameni înțelepți, mentori sau guru, sunt bărbați şi femei eliberați de tirania procesului lor mental; ei nu investesc lucrurile şi persoanele din jurul lor cu importanța cu care noi le investim.

Când i-am cunoscut, un mare procent din indienii Sanema - mai mult decât vecinii lor Yekuana - erau angajați în cultivarea activă a acestei seninătăți

suplimentare sau spiritualități. Metoda lor include folosirea ocazională a drogurilor halicinogene, dar consta în principal din incantații. Incantația, începută cu repetarea unei singure fraze muzicale scurte, de trei sau patru silabe, este continuată, ca şi mantra, într-o manieră lipsită de efort până când începe să se elaboreze singură cu silabe şi note schimbate sau adăugate, fără efort conştient din partea celui care incantează. Incantatorii experimentați, ca şi meditatorii experimentați îşi găsesc uşor calea spre lipsa efortului de fiecare dată; schimbare de la gândire la negândire se face cu uşurință, dar începătorul are nevoie să se păzească de efort, de activitatea intelectului, întorcându-se la fraza originală de câte ori mintea să interpelează vreo idee care întrerupe schimbările complet neghidate din incantație.

Cum indienii Sanema, ca şi Yekuana, nu sunt deprivați de experiențele lor aşteptate în prima copilărie, au un mare avans față de noi pe drumul către seninătate. Cu o personalitate împlinită bazată solid într-un simț al propriei armonii, Sanema care reproduce în el însuşi starea binecuvântată fără gânduri a bebeluşului frecvent şi pe timp îndelungat, poate dezvolta o libertate de obligațiile suprapuse ale intelectului cu o viteză şi cu un efect mult mai mare.

Proporțiile de Sanema care au atins stări cu adevărat impresionante de bucurie şi armonie cu mediul lor este remarcabil şi ar fi imposibil de atins oriunde în Occident sau în Orient. În fiecare clar există câțiva care trăiesc frumos şi senin ca cei mai avansați guru. Cunosc familii

în care aproape fiecare adult s-a bucurat de aceste binecuvântări atât de rare în civilizație.

A devenit posibil într-un timp relativ scurt pentru mine să ghicesc, cu destul de mare acuratețe, care erau şamanii dintr-un grup de Sanema după expresia specială de pe față lor, pentru că acele persoane extraordinar de senină continuă cu şamanismul.

Conexiunea între starea senină a incantatorilor experimentați şi puterile pe care le poate avea ca şaman este complicată şi misterioasă şi partea infimă pe care o cunosc eu nu este relevantă aici. Ceea ce contează este nivelul de fericire atins şi cauza.

Ritualul este o altă formă de eliberare de povara de a face alegeri. Discursul şi acțiunea sunt executate, folosind mintea şi corpul într-o manieră predefinită. Sistemul nervos este ocupat să acționeze şi să experimenteze, dar nu este necesar nici un gând, nici o alegere. Situația persoanei este ca aceea unui bebeluş sau a unei alte specii de animal. În timpul ritualului, în special dacă persoana are un rol activ, cum ar fi dansul sau incantația, organismul este condus de un for tutelar mult mai vechi decât intelectul. Mintea se odihneşte; îşi opreşte torsul nesfârşit de la asociere la asociere, de la presupunere la presupunere, de la o decizie la alta. Odihna reîmprospătează nu numai intelectul, ci întregul sistem nervos. Adaugă o cantitate de seninătate la echilibru față de lipsa de seninătate cauzată de gânduri.

Repetarea a fost folosită mult şi la scară largă cu acelaşi scop. Fie că este bătaia constantă a unei tobe,

incantarea monotonă a unui ritual, ritmul care zăpăceşte capul, rupe picioarele şi spulberă mintea al unei discoteci sau cincizeci de Ave Maria, efectul este „purificator". Calmul este adus în prim plan; anxietatea este împinsă în spate. Bebeluşul chinuit de dor din fiecare este temporar eliberat, experiența lipsă este cu atât mai completată, iar cei care au de uşurat doar nostalgia atavistică pentru inocență, acolo o găsesc. La toți acei care predau pentru o vreme frâiele intelectului pentru a trăi fără să gândească, cauza armoniei superioare este servită.

Capitolul VI - Societatea

Deşi de-a lungul copilăriei şi vieții adulte devenim din ce în ce mai adaptabili la diferite circumstanțe, există întotdeauna limite în interiorul cărora putem funcționa optim. În cazul unui bebeluş este comportamentul îngrijitorului acela care trebuie în mare parte să-i îndeplinească necesitățile, pe când individual în creştere are nevoie din ce în ce mai mult de sprijinul societății lui şi culturii acestei societăți să corespundă aşteptărilor lui inerente. Omul *poate* supraviețui în condiții anticontinuum îngrozitoare, dar starea lui de bine, voioşia lui, împlinirea lui ca ființă umană se pot pierde.

Din multe puncte de vedere ar fi mai bine mort, fiindcă forța vieții, prin tendința ei neobosită de a repara pierderea şi de a completa etapele de dezvoltare, foloseşte printre instrumente anxietatea, durerea precum şi un şir de alte modalități pentru a semnala că lucrurile nu sunt

în regulă. Rezultă nefericirea în toate formele ei. În lumea civilizată, un produs obişnuit al operării sistemului este suferința constantă. Prea adesea, nevoile demult-neîmplinite presează dinăuntru în timp ce condițiile presează din afară, situație pentru care nu avem nici pregătirea, nici maturitatea adecvată. Trăim vieți pentru care evoluția nu ne-a pregătit şi suntem şi handicapați, în încercarea noastră de a face față, prin abilități schilodite de către deprivarea personală.

Standardul nostru de viață creşte fără a ridica şi standardul de fericire sau calitatea vieții, cu excepția unor cazuri rare, de obicei la limita inferioară a scării socioeconomice, unde probleme ca foamea şi frigul încă au semnificație ca factori de pierdere a bunăstării. Multe mai des, cauzele nefericirii sunt mai puțin evidente.

Posibil că cea mai comună cauză a pierderii unui anumit nivel de stare de bine şi declanşarea unor sentimente neplăcute valoroase este înțelegerea capacității Sinelui de a se raporta la Ceilalți. Bazată pe sentimentul străvechi de a fi pierdut ceva care ar fi pus lucrurile în ordine, Sinele este slăbit la temelii şi cade pradă mult mai uşor anxietății, datorită greutăților zilnice. Dar aşteptările noastre mai include şi o cultură potrivită în care să ne folosim capacitățile, iar acolo unde circumstanțele unei persoane ies din parametrii acelor aşteptări, rezultă o pierdere de stare de bine.

Din nefericire este nepractic, nerealist, utopic să descriem o cultură în care s-ar putea transforma a noastră ca să îndeplinească cerințele continuum-ului

nostru. Chiar dacă s-ar face schimbările, ar fi practice inutile, pentru că dacă noi nu suntem primii care să devenim tipul de oameni care să le punem în funcțiune, ar fi totul un exercițiu nesatisfăcător sortit distorsionării imediate şi, într-un final, degradării.

Poate fi, totuşi, de valoare, să încercăm să distingem măcar unele din trăsăturile pe care ar trebui să le aibă o cultură, într-o formă au alta, dacă ar fi să se potrivească cerințelor continuum-ului membrilor săi. Pentru început, ar avea nevoie de un limbaj în care potențialul uman pentru verbalizare să se manifeste. Copilul ar trebui să poată auzi adulți vorbind între ei şi ar trebui să aibă contemporani cu care să poată comunica la propriul nivel de înțelegere şi de dezvoltare. Mai este important să aibă parteneri puțin mai mari decât el pentru a avea o idee despre unde urmează să fie înainte de a ajunge acolo. Acest fapt va adăuga familiaritate conținutului intereselor lui în creştere, aşa încât îl poate adopta lin când este pregătit.

În acelaşi mod, activitățile unui copil au nevoie şi de companie şi de model. O societate care nu le oferă va pierde din eficiența membrilor săi, precum şi din starea lor de bine, ceva din armonie.

Un semn sigur că ceva lipseşte în mod grav într-o societate este o prăpastie între generații. Dacă generația tânără nu simte mândrie în a deveni ca cei maturi, atunci societatea şi-a pierdut continuum-ul, stabilitatea şi probabil nu are o cultura demnă de această denumire, pentru că va fi într-o continuă stare de schimbare de la

un set nesatisfăcător de valori la altul. Dacă membrii tineri ai societății consideră că cei în vârstă sunt ridicoli, sau greşesc sau sunt plictisitori, ei nu vor avea o cale naturală de urmat. Se vor simți pierduți, condamnați şi înşelați şi vor deveni furioşi. Cei în vârstă, de asemenea, se vor simți înşelați şi vor avea resentimente pentru pierderea continuității culturii şi vor suferi de un sentiment al lipsei de țel împreună cu tinerii.

Promisiunea constantă a unui „mâine mai bun" (fără de care viețile noastre ar părea atât de intolerabile încât de-abia ne putem imagina) nu are nici un sens pentru membrii unei societăți evoluate, stabile, mândre şi fericite. Rezistența lor la schimbare le păstrează obiceiurile şi funcționează în sensul evitării inovației. Incapacitatea noastră de a fi satisfăcuți, fondată pe deprivare şi alienare în masă, pe de altă parte, copleşeşte expresia culturală a tendinței noastre naturale de rezistență la schimbare şi face imperativ să devenim capabili să privim înainte la „ceva mai bun" indiferent de „avantajele" pe care unii dintre noi le avem acum.

Se cere un stil de viață neschimbător, stil care necesită munca şi cooperarea membrilor ei în cantități care să nu depăşească natura lor. Munca ar trebui să fie de tipuri care să fie plăcute unei persoane ale căror cerințe anterioare ai fost îndeplinite, aşa că are o dorință neviciată de a se comporta într-o manieră socială şi de a-şi exercita abilitățile.

Familiile are trebui să fie în contact strâns cu alte familii şi toată lumea ar trebui să aibă în timpul vieții

active, ocazia pentru companie şi cooperare. O femeie lăsată singură în fiecare zi cu copiii ei este privată de stimulare socială şi are nevoie de sprijin emoțional şi intelectual pe care ei nu îl pot oferi. Rezultatul este negativ pentru mamă, copil, familie şi societate.

În societatea noastră, femeile casnice, în loc să joace rolul cu suferință îndelungată a soției unei case, ar putea aranja să lucreze împreună odată într-o casă şi apoi în alta. Ceea ce acum se numesc grupuri de joacă permit toate ingredientele unui grup de muncă de succes, unde mamele, precum şi alte persoane, ar putea fi angajate în activități folositoare şi interesante în timp ce copiii îşi inventează propriile jocuri sau se alătură muncii fără atenție suplimentară din partea adulților decât este absolut necesară pentru a le permite participarea. Plasarea copiilor mai degrabă la periferia decât în centrul preocupărilor adulților le permite pruncilor să-şi găsească propriile interese şi ritmul fără presiuni, presupunând că întotdeauna există o varietate destul de mare din materialele şi posibilități în sensul exersării şi descoperirii potențialului lor. Dar fie că activitatea principală este țesutul, manufacturarea unui produs, pictura, sculptura, repararea sau oricare alta, ar trebui să fie făcută în primul rând de către şi pentru adulți, iar copiilor să li se permită să se alăture fără să se întrerupă prea mult. În acest, toată lumea se va comporta natural, neforțat, fără presiune asupra părinților să-şi seteze mintea la un nivel copilăresc, nici asupra copiilor să încerce să se adapteze la ceea ce consideră adulții că este mai bun pentru ei,

presiuni ce ar împiedica propria lor inițiativă să-i motiveze lin şi fără conflict.

Copiii ar trebui să poată însoți adulții oriunde ar merge. În culturi ca a noastră, unde acest fapt este în general imposibil, şcolile şi profesorii ar putea învăța să profite pe deplin de tendința copiilor pentru a imita şi să exercite aptitudini la propria lor inițiativă în loc să le „predea".

Într-o societate continuum-corectă generațiile ar trăi sub acelaşi acoperiş, în avantajul tuturor. Bunicii ar ajuta cât de mult ar putea şi oamenii aflați în deplină putere de muncă nu ar precupeți sprijinul față de bătrâni mai mult decât față de proprii lor copii. Dar din nou, coabitarea cu adevărat satisfăcătoare a generațiilor depinde de măsura în care au personalități împlinite şi de lipsa presiunilor, pe care majoritatea dintre noi le facem, asupra emoțiilor celorlalți pentru a satisface nevoile infantile rămase de atenție şi îngrijire.

Conducerea ar apărea în mod natural printre membrii comunității, foarte asemănător felului în care apare printre copii şi s-ar limita la preluarea inițiativei numai atunci când inițiativa individuală ar fi impracticabilă. Cei conduşi ar trebui să fie aceia care să aleagă pe cine urmează şi ar trebui să fie liberi să schimbe leader-ii să le convină lor. Într-o cultura continuum ca cea Yekuana, funcția conducătorilor este minimală şi este posibil ca fiecare individ să decidă să nu acționeze conform deciziei leader-ului dacă preferă; dar va mai dura mult până când *noi* vom putea trăi cu succes atât de

aproape de anarhie. Merită, fără discuție, să o păstrăm în minte drept direcție în care să ne îndreptăm atunci când şi dacă permit cultura noastră şi presiunile populației.

Numărul de persoane care trăiesc şi muncesc împreună ar varia de la câteva familii până la câteva sute de persoane, aşa că individul ar fi interesat să mențină relații bune cu toate persoanele cu care vine în contact. Cunoaşterea faptului că persoana va continua să colaboreze cu aceleaşi persoane este un motiv puternic că le trateze cinstit şi cu respect, chiar şi în lumea noastră, unde un grup precis de vecini, de exemplu în comunitățile de la țară sau în satele mici, se trezesc aruncați laolaltă formând o societate. Animalul uman nu prea poate trăi cu mii sau milioane de companioni. El poate avea o relație doar cu un număr limitat de persoane, iar în oraşele mari se poate observa că, în mijlocul mulțimii, fiecare persoană are un cerc, mai mult sau mai puțin de mărimea unui trib, de parteneri de muncă şi sociali. Totuşi, celelalte persoane din jurul lui îl fac să simt că sunt o infinitate de şanse pentru noi relații în cazul în care celor vechi li se permite să eşueze.

Indienii Yekuana m-au învățat un mod mult mai rafinat de a interacționa cu oamenii decât cele pe care le ştiam din civilizație. Modul lor de a saluta vizitatorii m-a lovit ca şi cum ar fi fost un sunet distinct.

L-am văzut prima dată când am ajuns într-un sat Yekuana împreună cu doi călători Yekuana dintr-un sat îndepărtat. Atunci nu se aştepta de la mine să ştiu cum să mă comport, aşa că un prieten mai vechi care fusese

printre venezueleni în tinerețe şi ştia ceva spaniola a venit la mine şi m-a salutat cu obişnuita bătaie pe umăr venezueleană, iar după ceva conversație mi-a arătat unde să-mi pun hamacul.

Dar cei doi companioni ai mei au primit un cu totul alt tratament. S-au aşezat nu prea departe sub un acoperiş mare şi rotund fără vreo vorbă de la sau către cineva şi nici nu s-au uitat unul la altul, nici nu au vorbit. Gazdele plecau şi veneau pe la diferite distanțe în timpul activităților lor obişnuite, dar nici unul nu le oferea nici măcar o privire vizitatorilor. Pentru vreo oră şi jumătate cei doi bărbați au stat în linişte şi fără mişcare; apoi a venit în linişte o femeie şi le-a pus ceva mâncare pe pământ în fața lor şi a plecat.

Bărbații nu s-au întins repede după mâncare, ci au mâncat puțin după un timp. Apoi bolurile au fost luate în linişte şi a mai trecut ceva timp.

Într-un sfârşit, s-a apropiat un bărbat încet şi s-a oprit rezemat de unul dintre stâlpii care susțineau acoperişul, aflat în spatele vizitatorilor. După câteva momente a vorbit, foarte încet, câteva silabe. Au mai trecut două minute înainte ca cel mai în vârstă dintre vizitatori să răspundă, tot scurt. Din nou s-a aşezat linişstea între ei. Când au vorbit din nou era ca şi cum fiecare vorbă se adresa linişstii suverane din care a ieşit. Seninătatea personală şi demnitatea fiecărui bărbat nu suferea vreo intruziune. Pe măsură ce schimbul devenea mai animat, veneau şi alții, stăteau o vreme şi apoi se alăturau lor. Toți păreau să aibă un simț al seninătății

fiecărui om, care trebuia păstrată. Nimeni nu întrerupea pe altcineva; tensiunea emoțională lipsea din absolut fiecare voce. Fiecare persoană rămânea echilibrată de propriul centru.

Nu a mai durat mult până când râsul a izbucnit printre vorbe, aducând pe cei cam o duzina de bărbați în unde care se ridicau şi coborau de vibrație la unison în timpul conversației lor.

La apus, femeile au servit o masă întregului grup de bărbați, la vremea asta întreg satul. Au fost schimbate veşti şi se râdea mult. Şi gazdele şi vizitatorii erau perfect asimilați în atmosferă fără să fi recurs la falsitate sau tensiune nervoasă. Liniştea nu fusese un semn al lipsei de comunicare, ci un timp ca fiecare bărbat să fie în pace cu el însuşi şi să fie asigurat că şi ceilalți erau la fel.

Când bărbații din sat plecau în călătorii pentru a face schimburi cu alți indieni, erau primiți, la rândul lor, cu aceeaşi procedură de către familiile lor şi membrii clanului: lăsați să stea în linişte suficient de mult pentru a captura sentimentul vieții satului, apoi erau abordați lejer, fără presiune sau demonstrații emoționale.

Tindem să privim oamenii străini sau populațiile exotice ca având personalități aproximativ uniforme, iar pe cei primitivi poate şi mai mult. Dar bineînțeles că nu este cazul. Conformitatea la obiceiurile locului dă o anumită similaritate comportamentului membrilor societății, dar există diferențe între indivizi, cu cât mai continuum-corectă este o societate, expresii mai libere ale

caracteristicilor înnăscute, fiindcă societatea nu are nevoie de frică, nici nu încearcă să le suprime.

În societățile civilizate, pe de altă parte, în măsuri diferite în funcție de îndepărtarea lor de standardele continuum-ului, diferențele dintre oameni sunt în general expresii ale felurilor în care s-au adaptat la distorsionarea personalităților lor cauzată de calitatea şi cantitatea deprivării pe care au experimentat-o. Aşadar, sunt adeseori antisociali, iar societatea a învățat să se teamă de ei, precum şi de toate semnele de lipsă de conformitate ale membrilor. Cu cât mai anti-continuum este o cultură, în general, cu atât mai mare este presiunea care este probabil să se exercite asupra individului pentru a prezenta o fațadă de conformitate la o normă în comportamentul său public şi privat.

Am fost uimită odată să văd un Yekuana căruia i-a venit ideea să se urce pe dealul de pe care se vedea satul şi să bată o tobă şi să strige din toți rărunchii pentru vreo jumătate de oră până când impulsul lui a fost satisfăcut. I-a venit să facă asta pentru motive numai de el ştiute şi a făcut-o fără vreo preocupare aparentă despre ce vor crede vecinii, deşi nu era un lucru „care se făcea". Surpriza mea s-a datorat faptului că nu am pus niciodată la îndoială legea nescrisă a societății că membrii sănătoşi ai comunității îşi reprimă impulsurile ciudate şi „irațională" pentru a evita să fie temuți sau pierderea încrederii oamenilor.

Ca un corolar la această regulă din cultura noastră, persoanele cele mai acceptate, mai populare dintre noi -

un star de cinema, cântăreți de muzică, personaje ca Winston Churchill, Albert Einstein şi Ghandi - au o licență să se îmbrace şi să se comporte în moduri mult mai puțin conformiste decât şi-ar fi putut permite înainte să fie atât de bine cunoscuți ca să stea deasupra suspiciunilor. Chiar şi tragicele aberații a lui Judy Garland erau cumva mai puțin înspăimântătoare publicului decât ar fi fost acelaşi tip de comportament în cazul unui vecin, pentru că faptul că era o celebritate, aprobată de milioane de alte persoane, nu exista nici o frică în a accepta orice ar fi făcut. Persoana nu avea nevoie să se bazeze pe abilitatea personală îndoielnică de a judeca şi accepta.

Este destul de uşor de observat că aceia dintre noi pe care ne putem baza cel mai puțin sunt şi cei mai suspicioşi față de ceilalți. Acest aspect poate fi privit ca nevrotic sau antisocial într-o societate care presupune că membrii ei sunt de nădejde, dar poate fi şi o atitudine perfect socială într-o societate în care se obişnuieşte să se încerce să înşele alt partener oricând este posibil, presupunând, bineînțeles, că şi el va face la fel. Persoana presupune aşadar că nu se poate baza pe membrii culturii sale şi se menține în gardă pentru a valorifica ocazia de a-i bate la scor. Acest stil funcționează ca un mod de viață în multe țări, părând doar puțin dificil vizitatorului neavizat dintr-o țară unde a juca cinstit este parte din ceea ce se consideră comportament social.

Perspectiva Yekuana asupra tranzacțiilor comerciale părea că se bazează, ca şi modul lor de a primi noii sosiți,

pe dorința supremă de a nu creea tensiune. Am avut o ocazie rară de a vedea mai îndeaproape până unde merge galanteria lor când am avut de făcut o tranzacție cu Anchu, şeful Yekuana. A fost atunci când am inițiat campania de a fi învățată să mă comport ca ei, în loc să fiu tratată în maniera obişnuită de ne-om căruia nu trebuia să i se acorde respectul cuvenit unei persoane adevărate (o Yekuana), şi de la care nici nu se aştepta să se comporte ca o persoană. Niciuna dintre lecțiile primite nu a fost instrucțiuni verbale sau explicații, ci experiențe care tindeau să scoată din mine sau, mai degrabă, să elimine confuzia, abilitatea inerentă de a recunoaşte şi de a prefera ceea ce se potrivea cel mai bine circumstanțelor. Încerca, s-ar putea spune, să descurce simțul continuum şi multitudinea de interferențe cu care îl acoperise cultura mea.

Cu ocazia menționată anterior Anchu m-a întrebat ce aş vrea în schimbul unei bucăți de bijuterie din sticlă venețiană. Am răspuns imediat că vreau trestie de zahăr, fiindcă expediția noastră pierduse rezerva de zahăr când una din canoe s-a răsturnat într- un repeziş, iar dorința mea pentru ceva dulce începea să semene cu o obsesie. Am mers a doua zi la un câmp de trestie cu soția lui (printre Yekuana numai femeile tăiau trestie de zahăr) pentru a derula tranzacția.

Anchu şi cu mine stăteam pe un buştean la marginea câmpului în timp ce femeia a mers şi a adus patru tulpini. Le-a lăsat pe pământ, iar Anchu m-a întrebat dacă mai vreau.

Bineînțeles că mai vreau; voiam atât de multă câtă puteam obține, aşa că am zis da.

Soția a plecat înapoi şi s-a întors cu încă două tulpini. Le-a pus lângă celelalte.

„Mai mult?" m-a întrebat Anchu.

Şi din nou am spus „Da, mai mult!". Dar atunci s-a făcut lumină. Nu negociam în stilul fiecare-pentru-sine cum am crezut eu. Anchu m-a rugat într-un mod prietenos şi încrezător să evaluez care ar fi schimbul corect şi era dispus să se conformeze evaluării mele. Când mi-am dat seama de greşeala mea, m-am simțit jenată şi am strigat după soția lui, care plecase în câmp cu maceta ei, „Toini!" - Numai una! Aşa că târgul s-a făcut pentru şapte tulpini, iar negocierea nu conținea vreun conflict de interese, nici vreo tensiune în nici unul dintre noi (după ce am înțeles şi eu).

Nu cred că este mare probabilitatea ca tehnicile noastre comerciale să ajungă atât de „civilizate" ca ale Yekuana. Am prezentat povestirea doar ca exemplu a ceea ce ar putea fi acceptat ca mod de acțiune dacă o cultură prescrie aşa ceva şi dacă pe membrii societății se poate conta că sunt mai degrabă sociali decât antisociali în motivațiile lor.

O societate care are obiceiuri mai puțin plăcute şi mai puțin atractive, încă poate obține conformitatea membrilor motivați în sens social. Indienii Sanema, a căror cultură diferă mult de cea Yekuana, de exemplu, consideră acceptabil să prade satul unui alt clan Sanema,

să fure câte femei tinere pot şi să omoare cât mai mulți bărbați.

Când şi cum a apărut această latură a culturii lor sau de ce indienii Jivaro de pe cealaltă parte a continentului sud-american consideră că fiecare moarte trebuie răzbunată, indiferent de cauză, nu ştiu. Ceea ce e folositor de observat este că o societate cu indivizi motivați în sens social se va conduce după regulile culturii ei şi se poate conta pe continuitatea ei. Caracterul antisocial sau infracțional nu se dezvoltă în oameni ale căror aşteptări continuum nu au fost dezamăgite. Aşa cum un ucigaş de pe străzi comite un act antisocial, iar un soldat care-şi ucide inamicul nu, este motivația, nu acțiunea, aceea care contează în evaluarea sociabilității unui infractor.

Probabil că ne-ar plăcea să existe o cultură umană căreia societatea noastră să-şi subscrie înclinațiile de cooperare. Dar ca să spunem „umană" ar trebui să includă respect pentru continuum-ul uman. O cultură care cere oamenilor să trăiască într-un mod pentru care evoluția nu i-a pregătit, care nu le îndeplineşte expectanțele inerente şi, în consecință, împinge adaptabilitatea lor dincolo de limite, este predispusă să le rănească personalitățile.

Un mod de a împinge personalitatea umană prea departe este a o priva de necesarul minim pentru o varietate de stimuli. Pierderea rezultată de stare de bine ia forma numită plictiseală. Simțul continuum, producând senzația neplăcută, motivează persoana să schimbe ceea ce face. Noi în civilizație nu prea simțim în

mod obişnuit că avem „dreptul” să nu fim plictisiți aşa că petrecem ani întregi făcând munci monotone în fabrici şi birouri sau singuri toată ziua, făcând treburi neinteresante.

Indienii Yekuana, pe de altă parte, cu simțul lor rapid şi precis al limitelor propriului continuum, cu simțul capacității de adaptare fără pierdere a stării de bine, acordă imediat atenție sunetului de oprire a activității pe care tocmai o fac, atunci când se iveşte plictiseala.

Au găsit soluții pentru a evita amenințarea plictiselii când vor să facă o activitate care presupune o muncă monotonă. De exemplu, femeile care au de băgat multe rânduri drepte de metal ascuțit, cu ciocanul, într-o placă pentru răzuit manioc, în loc să le pună în rând, monoton, introduc bucățile în formă de diamant mai întâi, pentru a umple după aceea spațiile, aşa că modelul dispare, după ce şi-a îndeplinit scopul, de a distra artizanul.

Un alt exemplu este construcția de acoperişuri, făcută prin biciuirea fiecărei frunze de palmier, în formă de plasă, cu o liană. Bărbați stau pe o schelă din grămezi frunze, ocupându-se de ele câte unul. Au mai multe feluri de a scăpa de plictiseală şi să reuşească totuşi să facă un acoperiş mare. Pentru început, îi invită pe toți bărbații din satul lor şi din orice sat apropiat la clacă, să meargă treaba repede. Înainte să ajungă aceştia, femeile au fermentat suficient manioc pentru a menține pe fiecare mai mult sau mai puțin beat pe durata zilelor de muncă, prin aceasta limitând conştiența şi, odată cu ea, susceptibilitatea normală la plictiseală. Pentru a spori

atmosfera festivă, se poartă mărgele, pene şi vopsea iar o persoană marşează prin zonă bătând o tobă aproape tot timpul. Bărbaţii şi băieţii vorbesc şi glumesc în timp ce muncesc şi se ţin de muncă doar până când le vine cheful să se dea jos şi să facă altceva în schimb. Uneori lucrează mulţi deodată, iar alteori doar câţiva au dispoziţia necesară. Funcţionează admirabil pentru toată lumea; toţi oaspeţii sunt hrăniţi de către familia a căreia va fi casa şi care a făcut ceva vânătoare intensivă în prealabil pentru a avea carnea.

În timpul zilelor de băut, când fiecare este într-o oarecare măsură intoxicat, precum şi nopţile când bărbaţii, femeile şi copiii beau şi mai mult iar bărbaţii sunt chiar foarte beţi, este impresionant de observat din nou că nu există nici un semn de agresiune.

Poate că este şi o expresie a personalităţilor lor împlinite faptul că simt atât de puţin nevoia să facă judecăţi unul asupra altuia şi că pot atât de uşor să accepte diferenţele individuale. Se observă şi printre noi cum cei mai frustraţi, cu cât sunt persoane mai alienate, cu atât mai tare simt că trebuie să-i judece şi să facă evaluări printre ceilalţi de acceptabili sau inacceptabili, fie pe criterii personale, fie de grup, cum se întâmplă în conflictele religioase, politice, naţionale, rasiale, de sex sau chiar de vârstă.

Ura de sine, rezultată din faptul că nu a primit un simţ al propriei armonii în prima copilărie, este baza majoră pentru ura iraţională.

Este interesant că, deşi Yekuana îi privesc pe Sanema ca fiinţe inferioare cu obiceiuri barbare şi că Sanema păstrează un resentiment difuz faţă de tratamentul de sus al Yekuana faţă de ei, nici un grup nu are nici cea mai vagă dorinţă de al ataca sau de a interveni în stilul de viaţă al celuilalt. Se vizitează şi fac adesea schimburi unii cu alţii şi fac glume pe la spate unii faţă de alţii, dar nu există nici un conflict de nici un fel între ei.

O mare parte a tragediei noastre se datorează pierderii simţului „armoniei" noastre ca membrii ai speciei umane. Nu numai că acceptăm plictiseala cu resemnare, ci şi nenumărate alte agresiune asupra ceea ce a mai rămas din continuum-ul nostru după ravagiile din pruncie şi copilărie. Spunem, de exemplu „E crud să ţi un animal atât de mare într-un apartament la oraş", dar vorbim despre câini, niciodată despre oameni, care sunt şi mai mari şi mai sensibili la mediul lor. Ne lăsăm bombardaţi cu zgomot de la maşinării, trafic şi unele radio ale altor oameni şi ne aşteptăm să fim trataţi nepoliticos de către străini. Învăţăm să aşteptăm să fim disprețuiți de către copiii noştri şi să ne enerveze părinţii noştrii. Acceptăm să trăim cu frici chinuitoare, nu numai cu referinţă la abilitatea noastră la muncă şi în societate, ci foarte adesea şi legate de căsnicie. Considerăm de la sine înţeles că viaţa e grea şi ne simţim *norocoşi* să avem orice urmă de fericire se întâmplă să primim. Nu căutăm fericirea ca un drept din naştere, nici nu ne aşteptăm ca ea să fie mai mult decât pace sau mulţumire. Bucuria

adevărată, starea în care Yekuana îşi petrec foarte mult din viața lor, este excesiv de rară printre noi.

Dacă am avea oportunitatea să trăim tipul de viață pentru care am evoluat, o mare parte din motivațiile noastre actuale ar fi afectate. Un prim aspect ar fi că n-am mai considera că pruncii trebuie să fie mai fericiți decât adulții, nici că tinerii trebuie să fie mai fericiți decât bătrânii. După cum am văzut, păstrăm această părere, în general, datorită faptului că ne aflăm în urmărirea continuă a unui scop despre care sperăm că va restaura simțul pierdut al armoniei propriei vieți. Pe măsură ce atingem scopurile şi constatăm că încă ne lipseşte acel ceva ce ni s-a refuzat în prima copilărie, ne pierdem treptat credința că următorul set de speranțe va uşura dorul nostru nestins. De asemenea, ne învățăm pe noi înşine să acceptăm „realitatea" pentru a alina cât de bine putem durerea cauzată de dezamăgirea repetată. La un anumit moment, pe la mijlocul vieții noastre, începem să ne spunem că am ratat, pentru vreun motiv sau altul, şansa de a savura pe deplin fericirea şi că trebuie, în consecință, să trăim într-o stare permanentă de compromis. Această stare de lucruri este puțin probabil să ducă la bucurie.

O persoană care trăieşte aşa cum a evoluat să trăiască va avea o istorie cu totul diferită. Dorințele din pruncie lasă loc celor din faza următoare a copilăriei şi fiecare set împlinit de dorințe lasă loc pentru următorul. Dorința de a juca jocuri se disipă, dorința de a munci devine din ce în ce mai puternică pe măsură ce persoana

devine adultă, dorința de a găsi şi a împărți viața cu un membru atractiv al sexului opus, odată împlinită, lasă loc dorinței de a lucra pentru partener şi de a avea copii împreună. Nevoia de a socializa cu persoane asemănătoare este îndeplinită din copilărie până la moarte. Pe măsură ce dorințele adulților tineri de a începe şi desfăşura proiecte se împlinesc, iar vârsta începe să reducă puterile fizice, dorințele devin de genul de a-şi vedea pe cei dragi având succes, dorințe de pace, de varietate mai redusă a experiențelor, de a simți că lucrurile se mişcă prin ciclul vieții cu mai puțin ajutor din partea persoanei şi, în sfârşit, fără ajutor, când ultimul din setul de dorințe succesive ale vieții este îndeplinit şi înlocuit cu niciuna decât cu dorința de a se odihni, de a nu mai şti nimic, dorința de a înceta.

În fiecare etapă, bazată ferm pe îndeplinirea etapelor anterioare, stimulul pentru dorință îşi primeşte răspunsul deplin. Nu există, aşadar, nici un avantaj în a fi tânăr sau bătrân. Fiecare vârstă are bucuriile ei specifice şi, după ce fiecare şi-a părăsit setul propriu de dorințe când i-a venit rândul, nu rămâne nici un motiv pentru a-i invidia pe cei tineri, nici pentru a dori orice altă vârstă decât cea pe care o are împreună cu bucuriile ei cu tot, până la şi incluzând moartea.

Durerea şi boala, moartea celor dragi precum şi disconfortul şi dezamăgirile, deteriorează norma fericirii, dar nu afectează faptul că fericirea *este* norma, nici nu afectează tendința continuum-ului de a o restaura, de a o vindeca, indiferent care ar fi factorul perturbator.

Ideea este că simțul continuum, dacă i se permite să funcționeze de-a lungul vieții noastre, este capabil să aibă grijă de interesele noastre mai bine decât ar putea începe să o facă orice sistem conceput intelectual.

Capitolul VII - Repunerea în funcţiune a principiilor continuum-ului

La copilul ținut în contact constant cu trupul unei persoane îngrijitoare, câmpul energetic devine una cu al ei, iar energia în exces poate fi descărcată pentru amândoi prin activitățile desfăşurate de către ea singură. Pruncul poate rămâne relaxat, liber de acumularea de tensiune, în timp ce energia lui suplimentară se scurge într-a ei.

Există un contrast remarcabil între comportamentul bebeluşilor Yekuana aflați în brațe şi cel al bebeluşilor noştri, dintre care majoritatea îşi petrec timpul în izolare fizică. Bebeluşii Yekuana sunt moi şi uşor de manevrat, neopunându-se la a fi ținuți şi transportați în orice poziție convenabilă. Bebeluşii noştri, pe de altă parte, îşi întind picioarele, lovesc cu ele, dau din mâini cu putere şi îşi încordează spatele ca arcurile. Se zvârcolesc şi se încordează în pătuțurile lor şi sunt greu de ținut dacă fac aceleaşi mişcări când îi ridicăm. Ei încearcă să elibereze tensiunea acumulată cauzată de preluarea unei energii mai mari decât sunt capabili să conțină sau să descarce. Deseori emit sunete ascuțite când sunt distrați de atenția unei persoane şi se şi încolăcesc. Deşi exprimă plăcere,

stimulul cauzează o reacție musculară violentă care eliberează o parte din energia acumulată.

Bebeluşul pasiv, cuibărit în continuum-ul lui, având îndeplinite aşteptările pentru contact fizic continuu, contribuie prea puțin la descărcarea energiei, lăsând sarcina aceasta pentru adultul sau copilul active care-l ține. Dar această situație se schimbă radical în momentul în care bebeluşul şi-a completat etapa în-brațe şi începe să se târâie. Circularea propriei energi trebuie acum să fie făcută de el însuşi, cel puțin în timpul zilei pe care-l petrece departe de mama lui. Are loc o creştere enormă în activitatea lui. Într-un timp scurt, târâtul devine eficient şi călătoreşte la viteze impresionabile, care sunt şi mai mult accelerate când începe să meargă de-a buşilea. Dacă nu este oprit, atunci se târâie cu energie şi perseverență în teritoriul disponibil, folosindu-şi energia în exces pentru a explora lumea în care v-a trăi.

Când începe să meargă şi să alerge şi să se joace, o face într-un ritm care, la adult, ar părea frenetic. Un adult care ar încerca să țină ritmul cu el ar fi repede extenuate. Contemporanii lui şi copiii puțin mai mari sunt companioni potriviți pentru el. El vrea să-i imite şi o face înspre maximizarea abilităților lui în continuă expansiune. Nimeni nu-l limitează activitatea lui grozavă decât el însuşi. Când oboseşte, merge la mama lui pentru odihnă sau, când e puțin mai mare, merge direct în patul lui.

Dar un copil este incapabil să descarce suficientă energie pentru a se simți confortabil dacă, pentru vreun

motiv oarecare, cum se întâmplă atât de des în situațiile civilizate, acțiunile îi sunt limitate, fie de timpul insuficient pentru a se juca afară, în aer liber, de spațiul restrâns din interiorul casei, fie din cauză că este încarcerat într-un țarc de joacă, legat cu un ham, ținut în cărucior sau într-un scaun înalt.

Când trece de stadiul în care loveşte şi dă din mâini şi din picioare şi îşi încordează trupul pentru a se elibera de disconfortul energiei nefolosite, este destul de probabil să descopere că excesul inconfortabil de energie se concentrează în organele genitale într-o mare măsură şi că stimulându-le puțin mai mult poate face ca tot excesul de energie din restul corpului să se scurgă în ele până când tensiunea acumulată este suficientă pentru a cauza eliberarea. În acest fel, masturbarea devine valva de siguranță pentru energia în exces neconsumată prin activitățile zilnice ale copilului.

La vârsta adultă, excesul de energie este concentrat în mod similar prin preludiul sexual şi eliberare prin orgasm. În acest fel, actul sexual serveşte pentru două scopuri distincte, unul reproducător, celălalt drept restaurator al unui nivel confortabil de energie.

La oamenii ale căror deprivări i-au lăsat să trăiască într-o stare tensionată, printre diferitele aspecte ale personalității lor, orgasmul eliberează adeseori numai o parte superficială de energie blocată în muşchii lor permanent tensionați. Această descărcare incompletă a surplusului de energie creează o stare aproape cronică de nemulțumire care se manifestă prin proastă dispoziție,

interes sexual haotic, lipsa capacității de concentrare, nervozitate sau promiscuitate.

Pentru a face lucrurile şi mai rele pentru adultul deprivat, nevoia lui sau a ei pentru manifestările fizice ale sexului sunt amestecate cu nevoile rămase neîndeplinite din prima copilărie, pentru contact fizic nesexual. În general, această ultimă nevoie nu este recunoscută de către societatea noastră şi orice dorință de contact este interpretată ca sexuală. Aşa că tabu-urile împotriva sexului se aplică şi tuturor formelor de consolare nonsexuală prin contact fizic.

Chiar şi copiii şi adulții Yekuana, care au primit tot contactul necesar în prima copilărie, se bucură de o mare cantitate de contact, şezând împreună aproape, odihnindu-se în acelaşi hamac sau îngrijindu-se unul pe altul.

Noi avem nevoie mult mai mult decât au ei să trecem du actualele tabu-uri şi să recunoaştem nevoia umană pentru reasigurarea contactului. Nevoia noastră infantilă neîndeplinită creşte nemăsurat nevoia pe care o avem în calitate de copii şi adulți. Dar cum nevoia continuă să există, la fel continuă şi şansa ca să o îndeplinim, numai să vrem.

Sub eticheta largă de sex, nediferențiată de ea prin impuls separate, este şi nevoia de a fi îmbrățişat, înconjurat de protecția unei alte persoane, de a fi tratat ca un bebeluş şi făcut să se simtă iubit nu fiindcă a adus acasă un salariu sau fiindcă a făcut o prăjitură, ci pur şi simplu fiindcă cineva există. Atmosfera liniştitoare dată

de cuvintele pentru bebeluşi şi folosirea denumirilor de bebeluşi („Iepuraş", „Fetița lui tăticul") între parteneri căsătoriți îi ajută să-şi permită să umple golul de experiență lăsat de către părinții lor neglijenți. Răspândirea la scară largă a limbajului de bebeluşi reprezintă în sine o dovadă pentru natura continuă a acestei nevoi.

Adesea dorința pentru sex şi dorința pentru afecțiune trec dintr-un în alta. La adulți satisfacerea nevoii mai presante poate să-i facă loc celeilalte să iasă la suprafață. O zi la birou care a produs un sentiment puternic de insecuritate poate să-l facă pe soț să vrea să o îmbrățişeze şi să fie îmbrățişat de către soția lui şi să fie tratat cu afecțiune; dar când această cerință este îndeplinită, el poate constata că interesul lui a devenit de natură sexuală. Dar în societatea noastră s-ar putea să se simtă *dator* să treacă la sex, având în vedere că, în mintea lui, cele două nevoi nu sunt conturate, ca fiind independente una de alta.

Dragostea adultă printre persoanele deprivate de etapa în-brațe este, vrând- nevrând, o combinație a celor două nevoi, care diferă de la o persoană la alta în funcție de natura deprivării. Cuplurile trebuie să învețe să țină cont de necesitățile speciale ale fiecărui dintre parteneri şi să încerce să le îndeplinească atât de bine cât pot dacă doresc să aibă o căsnicie „bună".

Dar confuzia dintre nevoia de sex şi nevoia de afecțiune, un tip maternal de contact fizic, confuzie care dă naştere la expresii ca „o mamițică roşcată focoasă" este

foarte important de rezolvat. Cred că având informații clare despre această distincție şi un pic de exercițiu în a le disocia, s-ar putea împărtăşi o cantitate mult mai mare de afecțiune fără complicațiile implicării sexuale acolo unde acest lucru nu se doreşte. Vastul rezervor de tânjire după consolare fizică ar putea fi redus în mod semnificativ dacă ar deveni acceptabil din punct de vedere social să ne ținem de mână când ne plimbăm cu un prieten, indiferent de sex, să ne aşezăm lipiți, nu doar aproape de un partener de conversație, să stăm în poala oamenilor şi în public şi în privat, să ne scuturăm cu putere părul dacă ne vină să o facem, să ne îmbrățişăm mai liber şi în mod mai public şi, în general, să nu ne înfrânăm impulsurile afective decât dacă ele nu sunt binevenite.

Au fost făcuți paşi în direcția acceptării a contactului mai frecvent la aşa-numitele grupurile de întâlnire. Ele par să susțină atingerea şi îmbrățişarea fără să ştie clar de ce sunt necesare, dar într-un grup a fost făcut un experiment (menționat într-un articol de revistă) care a întâmpinat succes excepțional. Se numeşte „sandwich-ul uman" şi constă dintr-o persoană stând între alte două, două stau ca şi cum ar dansa obraz-lângă-obraz, iar a treia lipită de spatele uneia dintre ele. Mâinile persoanei din mijloc sunt ținute în sus, întinse şi mâinile celorlalte două sunt presate în fața şi în spatele lor. Persoana din mijloc este înconjurată cum un adult nu poate fi înconjurat de un alt adult, decât, poate, dacă una este pitic, iar celalată uriaş. Acesta este printre lucrurile cele

mai satisfăcătoare făcute de grup... anume, pentru persoana din mijloc, care se simte absolute minunat, după cum relatează ei.

Pornind din punctual de vedere al continuum, înțelegând ce au nevoie oamenii şi de ce au nevoie, este posibil să ne înțelegem propriul comportament, precum şi pe al celorlalți într-un mod mai folositor. Putem înceta să ne învinovățim părinții sau societatea pentru că ne-au greşit şi să înțelegem că suntem cu toții victime ale deprivării. Arhiepiscopi şi hippi, romancieri şi profesori de scoală, precum şi băieții prăpădiți - cu toții încearcă să găsească o cale către un sentiment de fericire. La fel sunt stelele de cinema, politicienii, infractorii, artiştii, homosexualii, militantele feministe şi oamenii de afaceri. Fiind animalele care suntem, nu putem decât să tindem către împlinirea aşteptărilor indiferent cât de irațională face combinația noastră de deprivări să fie comportamentul nostru actual.

Dar înțelegând care este problema şi conştientizând faptul că suntem toți numai victime ale victimelor, nu ne va vindeca. Cel mult ne va ajuta să alegem să face un pas în direcția bună decât încă un pas în direcția opusă fericirii.

Se recomandă, în orice caz, folosirea mai directă a principiilor continuum-ului. Există suficiente motive pentru a crede că experiențele lipsă pot fi oferite copiilor şi adulților la orice vârstă. Un motiv pentru asemenea speranță este acela că există dovada clară că nevoia continuă să existe ca nevoie când bebeluşul deprivat

creşte mare, precum şi de-a lungul vieții adulte. Continuăm să căutăm împlinirea cerințelor noastre infantile. Dar fiindcă nu am fost preciși în a defini ce anume căutăm, am obținut succes limitat.

Un alt motiv puternic pentru credința că deprivarea de etapa în-brațe poate fi tratată şi poate vindecată la copii şi adulți este faptul că doctorii Doman şi Delacato au demonstrate în clinica lor din Philadelphia că adulții şi copiii care au fost deprivați de etapele succesive ale târâtului şi mersului de-a buşilea se pot întoarce la ele, cu rezultatul că sunt apoi capabili să dezvolte abilitățile condiționate de împlinirea acestor etape.

Mai specific, au constatat că oamenii cărora nu li s-a permis să meargă în patru labe la timpul potrivit în copilărie, care au fost stânjeniți de țarcuri de joacă sau de vreun alt factor care i-a împiedicat să-şi îndeplinească nevoia de a se târî şi de a merge de-a buşilea, nu au reuşit să-şi dezvolte pe deplin abilitățile verbale. Bâlbâiala a rezultat în anumite cazuri, iar întorcându-se la activitățile copilăriei de a se târî şi de a merge de-a buşilea pentru aproximativ o ora pe zi, timp de câteva luni i-a vindecat. Suplimentar au fost învățați să permită unei părți a creierului să domine complet pe cealaltă, dacă situația nu era încă aşa. Asta înseamnă că oricine nu era complete dreptaci sau nu avea piciorul predominant pe cel drept sau ochiul drept dominant sau nu era complet stângaci, a fost pregătit să devină aşa prin exercițiu.

Doman şi Delacato au început să lucreze cu copii cu handicap cerebral, dar a descoperit întâmplător că putea

îmbunătăți abilitățile verbale ale studenților „normali” de la Academia Chestnut Hill, unde Delacato era director adjunct. A împărțit în două un grup de băieți şi le-a dat amândurora testul specific colegiului pentru aptitudini verbale. Apoi a trecut timp de şase săptămâni unul dintre grupuri printr-un program intensive de târât, mers de-a buşilea şi exercițiu de dominare a emisferei cerebrale. Al doilea grup mergea la şcoală ca de obicei. Apoi le-a dat amândurora testul din nou. Cei care nu au mers târâş au crescut cu 6.8 puncte. Dat grupul experimental ca reuşit o creştere impresionantă de 65.8 puncte. Târâtul şi exercițiile de dominare a emisferei cerebrale au devenit proceduri obişnuite pentru toată lumea de la şcoala Chestnut Hill, precum şi pentru echipa de fotbal american a universității.

Umplând necesarul băieților de experiență de târât şi mers de-a buşilea cu asemenea rezultate indică faptul că erau la scară largă deprivați de expresia deplină a etapei târâtului. Faptul că experiența oferită în afara contextului ei cronologic natural şi totuşi a fost eficientă, este dătător de speranță. Confirmă dovada că nevoile infantile continuă pe o perioadă nedefinită să aştepte împlinirea şi, în consecință, pot fi îndeplinite la orice vârstă.

Implicația, îmi pare mie, este că experiențele mai timpurii şi cu rol şi mai important formator, din timpul când bebeluşul ar fi trebuit să se afle în brațe, ar putea fi şi ele oferite mai târziu în viață, dacă se găsesc mijloacele de a o face. Este destul de uşor să faci copiii şi adulții să meargă pe palme şi genunchi dacă de aceasta au nevoie,

dar cumva e o problemă mai mare să readuci un copil mare sau o persoană complet crescută într-o situație în-brațe.

Copiii mici, deprivați în pruncie, pot beneficia enorm de simpla ținere în poala unui părinte (sau a oricui altcuiva) cu fiecare ocazie şi de permisiunea de a dormi în pat cu părinții lor. Probabil nu va dura mult până când îşi vor fi luat tot ce au nevoie şi vor cere un pat să doarmă singuri, exact la fel cum ar fi făcut mai devreme, dacă ar fi împărțit patul cu părinții lor de la naştere.

La acest moment din istorie, cu obiceiurile noastre aşa cum sunt ele, a dormi cu bebeluşul pare un lucru relativ radical de propovăduit. Şi, bineînțeles, la fel este cazul şi despre a purta bebeluşului peste tot sau a fi ținut permanent de cineva, fie când doarme sau când este treaz. Dar în lumina continuum-ului şi a milioanelor de ani ai lui, este doar minuscula noastră istorie cea care pare radicală prin distanțările ei de la normele stabilite din vechime pentru experiența umană şi pre-umană.

Există femei şi bărbați care protestează prin aceea că se tem să nu se rostogolească peste bebeluşul care doarme lângă ei sau să nu-l înăbuşe sub plapume. Dar o persoană adormită nu este nici moartă, nici în comă decât dacă e moartă de beată sau drogată sau bolnavă rău. Fără să se trezească, persoana are un grad constant de conştiență în funcțiune.

Îmi amintesc primele nopți când am împărțit patul cu pui de maimuță lânoasă de un kilogram. M-am trezit de o duzină de ori în prima noapte de frică să nu îl strivesc. A

doua noapte a fost aproape la fel de rea, dar în câteva zile învățasem că sunt conştientă de poziția lui chiar dacă dorm şi dormea ținând cont de el, ca orice alt animal care doarme cu un altul mai mic. Şansele ca un bebeluş să fie sufocat sub plapuma părinților lui îmi par mai mici, dacă şi acelea există, ținând cont de atenția lor față de el, decât şansele de a se sufoca sub propriile lui păturici, singur în camera lui.

Există şi preocuparea legată de prezența bebeluşului când părinții lui fac dragoste. Printre Yekuana, prezența lui este considerată implicită şi trebuie să fi fost la fel timp de sute de mii de ani înaintea noastră.

S-ar putea să fie adevărat ca prin faptul că *nu* este prezent, pierde o legătură psihobiologică importantă cu părinții lui, care îl lasă sau o lasă cu o dorință pentru o asemenea participare, dorință care se transformă mai târziu într-un complex reprimat, încărcat de vină, al lui Oedip sau a Electrei, o dorință de a face dragoste cu părintele de sex opus, când, de fapt, ceea ce doreşte este numai rolul pasiv al bebeluşului în primul rând şi să transforme apoi dorința în acea de participare activă când calitatea sexualității lui se va schimba şi participarea pasivă nu mai poate fi amintită sau imaginată. Cercetarea ar putea arăta dacă putem elimina această puternică sursă de vină, inconfortabilă şi antisocială.

O părere foarte larg răspândită este aceea că a-i da unui bebeluş sau unui copil prea multă atenție l-ar împiedica de la a deveni independent şi că a-l purta pe sus tot timpul i-ar slăbi autonomie. Am văzut deja că

autonomia în sine vine dintr-o etapă împlinită în-brațe, etapă în care bebeluşul este întotdeauna prezent, dar rareori se află în centrul atenției. El se află pur şi simplu acolo, în mijlocul vieții îngrijitorului, experimentând lucruri tot timpul, fiind ținut în siguranță. Când părăseşte genunchiul mamei sale şi începe să se târâie, să meargă de-a buşilea şi să umble în lumea din jurul corpului ei, face acestea fără intervenții (a se citi „fără protecție"). Rolul mamei lui este de a fi *disponibilă* când vine la ea sau o cheamă. NU este sarcina ei să-i dirijeze acțiunile, nici să-l protejeze de pericole pentru care ar fi perfect capabil să se protejeze singur dacă i s-ar da ocazia. Aceasta este, probabil, partea cea mai dificilă la schimbarea către principiile continuum. Fiecare mamă va trebui să aibă încredere în abilitatea bebeşului său pentru autoconservare atât de mult cât poate ea. Puține ar reuşi să le permită să se joace cu cuțite ascuțite şi cu focul şi să-i lase liberi la malul râurilor cum îi lasă Yekuana fără să se gândească, cunoscând talentele enorme de autoconservare ale bebeluşilor aşa cum le cunosc; dar cu cât mai puțină responsabilitate îşi asumă mamele civilizate pentru siguranța bebeluşului ei, cu atât mai curând şi mai bine va deveni el independent. El va şti când are nevoie de ajutor şi de consolare. El ar trebui să fie lăsat să fie inițiatorul. U ar trebui să fie niciodată ținut departe de mama lui, dar ea ar trebui să fie cea care-i *oferă* minimul absolut de ghidaj.

Copilul supraprotejat, debilitat este acela a cărui inițiativă a fost uzurpată în mod constant de o mamă prea

nerăbdătoare. Nu bebeluşul a fost cel ținut în brațe în timpul primelor luni importante când avea nevoie.

Va fi, bineînțeles, dificil să traducem lecțiile învățate despre continuum de la indienii Yekuana în aşa fel încât să îmbunătățească lucrurile în condițiile foarte diferite din civilizația noastră. Consider că a decide să stea cât de aproape poate de continuum este în sine cel mai folositor pas. A descoperi modalități de a o face, odată ce voința este prezentă, este în general o chestiune de folosire a bunului simț personal.

Odată ce o mamă îşi dă seama că purtând bebeluşul ei pentru primele şase până la opt luni îi asigură autonomia lui şi pune bazele pentru ca el să devină ființă socială, nepretențioasă şi pozitivă pentru următorii cincisprezece până la douăzeci de ani cât va locui acasă, chiar şi propriul ei interes îi va spune să nu se scutească de „necazul" de a-l purta când îşi face munca în casă sau cumpărăturile.

Consider că marea majoritate a mamelor îşi iubesc cu adevărat copii şi îi frustrează de o experiență atât de esențială pentru fericirea lor numai fiindcă nu au nici o idee despre cât de tare îi fac să sufere. Dacă ar înțelege agonia bebeluşului lăsat că plângă în pătuț, dorul lui grozav şi consecințele acestei suferințe, efectele deprivării asupra personalității lui şi asupra potențialului de a-şi face o viață satisfăcătoare, nu mă îndoiesc că s-ar lupta din răsputeri ca să nu fie lăsat singur nici pentru un minut.

Mai cred că odată ce o mamă începe să servească continuum-ului bebeluşului ei (şi în consecinţă şi al ei ca şi mamă), instinctul ei confuzionat de cultură se va reafirma şi o va reconecta cu motivaţiile ei naturale. Nu va mai *vrea* să-l pună jos. Când el plânge, semnalul va merge direct în inima ei, ne-estompat de vreun curent de gândire asupra îngrijirii copilului. Dacă face primele câteva mişcări corecte, sunt sigură că instinctul ancestral va prelua curând conducerea; fiindcă continuum este o forţă puternică şi niciodată nu încetează să încerce să se reinstaureze. Sentimentul de armonie pe care îl încearcă mama când se comportă în acord cu natura va face mult mai mult pentru a reinstaura continuum-ul în ea decât orice i-ar fi putut transmite această carte ca teorie (*De când am scris acestea, lucrurile au fost confirmate de câteva mămici vestice. Deşi unele se gândeau că nu au să meargă niciodată atât de departe încât să menţină constant contactul, timp de 24 ore din 24, au constatat că de ce îşi purtau mai mult bebeluşul, de aceea voiau şi mai mult să-l poarte. Instinctele lor au preluat, într-adevăr, conducerea*).

Diferenţa dintre modul nostru de viaţă şi cel al Yekuana este irelevantă pentru principiile luate în considerare ale naturii umane.

Multe mame au slujbe la care nu li s-ar permite să-şi aducă bebeluşii. Dar foarte adesea, aceste slujbe sunt o chestiune de alegere; mamele pot, dacă îşi dau seama de importanţa prezenţei lor în timpul primului an al bebeluşului, să renunţe la slujbă pentru a evita

deprivarea care i-ar deteriora întreaga viață a bebeluşului şi ar fi şi pentru ea o povară pentru anii următori.

Pe de altă parte, există mame care au nevoie să muncească. Totuşi, ele nu-şi lasă copii singuri acasă; ele angajează pe cineva să aibă grijă de ei sau îi lasă cu o bunică sau fac vreun alt fel de aranjament pentru ca pruncii lor să aibă companie. Oricare ar fi cazul, persoana îngrijitoare poate fi instruită să poarte bebeluşul cu ea. Bonele, angajate pentru o seară, pot fi rugate să stea pentru copil, nu pentru televizor. Pot să țină bebeluşul în poala lor atunci când se iută la televizor, dacă totuşi trebuie să se uite. Zgomotul şi lumina nu îl va deranja, dar să fie lăsat singur da.

A ține un bebeluş în timp ce se face treabă în casă este o chestiune de exercițiu. Un legănel sau sling pe un umăr, care susține bebeluşul pe şoldul opus, este de ajutor. Ştersul prafului şi aspiratul poate fi făcut în general cu o singură mână. Făcutul patului poate fi un pic mai dificil, dar o mămică plină de resurse va găsi o modalitate de a o face. Gătitul este mai mult o chestiune de plasat propriul corp între aparatul de gătit şi bebeluş atunci când există risc de stropire. Problema cumpărăturilor este, în general, aceea de a avea o geantă de cumpărături încăpătoare şi de a nu cumpăra mai mult decât poate transporta o persoană odată. Nu ar fi o idee rea, atâta vreme cât sunt destule cărucioare pentru bebeluşi pe lume, să se pună cumpărăturile în ele şi să fie purtat bebeluşul. Există şi dispozitive de cărat bebeluşul pe spatele purtătorului, care au bretele pentru

amândoi umerii ai adultului şi care-i lasă mâinile libere. Aceste se găsesc de vânzare în multe magazine.

Ne-ar ajuta incomensurabil dacă am putea considera îngrijirea bebeluşului ca o non-activitate. Ar trebui să o privim ca pe nimic de făcut. Munca, cumpărăturile, gătitul, curățenia, mersul şi vorbitul cu prietenii sunt lucruri de făcut, pentru care trebuie să-ți aloci timp, la care să te gândeşti ca la nişte activități. Bebeluşul (împreună cu copiii mai mari) este adus, pur şi simplu, ca parte integrantă a peisajului; nu se cere timp special de alocat pentru el, în afară de minutele alocate pentru schimbarea scutecului. Baia lui poate fi parte din baia maicăsii. Alăptatul nu necesită nici el întreruperea celorlalte activități. Este doar o chestiune de a schimba modelul de gândire centrat pe bebeluş înspre altul mai adecvat unei ființe capabile, inteligente a cărei natură este de a se bucura de munca şi compania altor adulți.

Există în modul nostru actual de viață obstacole fără sfârşit în calea continuum- ului. Nu numai că avem obiceiuri anti-continuum cum sunt separarea bebeluşilor de mamele lor la naştere în spitale, folosirea pătuțurilor şi cărucioarelor şi a țarcurilor de joacă şi faptul că nu ne aşteptăm ca o mamă proaspătă să-şi aducă bebeluşul cu ea la întâlnirile mondene, ci chiar şi locuințele noastre sunt izolate unele de altele, aşa că mamele sunt private şi de interacțiunea cu egalele lor şi suferă de plictiseală, iar copiii nu au acces liber şi uşor la egalii lor şi la cei puțin mai mari, cu excepția unor grupuri de joacă sau şcoli. Chiar şi acolo, sunt, de obicei, limitați la copii de exact

aceeaşi vârstă, iar profesorii le predau prea adesea copiilor ce şi cum să facă cu obiectele didactice disponibile în loc să ofere modele pe care copii le-ar urma în mod natural.

Totuşi, există parcuri unde mamele şi copiii se pot întâlni, iar grupele de vârstă nu sunt separate. Dar vor exista handicapuri la fiecare mamă şi copil, impuse, dacă nu de altceva, de trecut, de modul în care au fost crescute mamele şi de noțiunile de mult stabilite despre felul cum se îngrijesc copii, care sunt parte din cultura noastră. Ar fi obişnuita frică de a nu se conforma obiceiurilor curente, doar continuum însuşi ne face să tindem spre a ne conforma la orice face societatea noastră.

Un copil nu va fi capabil să-şi urmeze tatăl la birou şi, dacă tatăl nu e ceva de genul fermier, copilul va trebui să caute exemple în altă parte.

Oamenii a căror slujbă este de a-şi asuma rolul de modelare, de a fi exemple, care vor prezenta abilitățile societății noastre, voi fi aceia pe care îi vor urma copiii. Dacă aceşti educatori îşi bazează relațiile cu copii pe *a fi disponibili,* copiii vor fi capabili să-şi utilizeze propriul mod eficient şi natural de autoeducare, folosindu-se de oamenii, lucrurile şi evenimentele din lumea lor, să imite, să observe, să exerseze, motivați de propria lor natură socială, imitativă. Nu poate exista vreun mod mai eficient de educare.

Un alt obstacol pentru continuum din modul nostru de viață este concepția noastră că-i posedăm pe copiii noştri şi, în consecință, avem dreptul să-i tratăm oricum

alegem, mai puțin să-i batem sau să-i omorâm. Ei nu au dreptul legal de a fi torturați de tânjirea după mamele lor sau să fie lăsați să-şi strige agonia neconsolați. Faptul că sunt ființe umane şi că sunt capabili să sufere nu le dă drepturi legale, aşa cum primesc adulții făcuți să sufere de către alți adulți. Faptul că chinul lor din pruncie prejudiciază şi abilitatea lor de a se bucura de restul vieții lor şi că reprezintă, aşadar, o rană incomensurabilă făcută lor, nu le îmbunătățeşte poziția legală.

Bebeluşii nu pot articula plângeri. Nu pot merge la o autoritate şi să protesteze. Nici măcar nu pot corela agonia îndurată cu cauza ei; ei sunt bucuroşi să-şi vadă mama când aceasta ajunge în sfârşit.

În societatea noastră, drepturile sunt acordate nu pentru că cineva suferă un prejudiciu, ci pentru că se plânge de el. Doar drepturile cele mai rudimentare sunt corelate cu ale animalelor şi doar în foarte puține țări. În acelaşi fel, primitivii indigeni, care nu au un mijloc prin care să se plângă şi, deci li se acordă nici unul dintre drepturile pe care cuceritorii lor inteligenți şi le acordă între ei.

Obiceiul a lăsat tratamentul bebeluşilor la discreția mamelor. Dar ar trebui oare să fie libere mamele să-şi neglijeze copilul, să-l pleznească dacă plânge, să-l hrănească atunci când vrea ea, nu când vrea el, să-l lase să sufere singur în cameră pentru ore, zile, luni, când este în chiar natura lui să se afle în mijlocul evenimentelor?

Societățile pentru prevenirea cruzimii asupra bebeluşilor şi copiilor se preocupă numai cu tipul cel mai

grosolan de abuz. Societatea noastră are nevoie să fie ajutată să înțeleagă gravitatea crimei împotriva bebeluşilor care în ziua de astăzi este considerată tratament normal.

Chiar şi într-o cultură ca a noastră, dezvoltată fără a ține cont de nevoile reale ale oamenilor, prin înțelegerea continuum-ului uman, este loc pentru a ne îmbunătăți şansele şi pentru a ne reduce erorile în fiecare mic ocazie care se iveşte de la o zi la alta.

Fără să aşteptăm ca societatea să se schimbe complet, putem să ne comportăm corect față de bebeluşii noştri şi să le dăm o bază personală sănătoasă de pe care să facă față oricărei situații cu care se întâlnesc. În loc să-i privăm într-atât încât să rămână doar cu o mână de folosit în lumea exterioară, în timp ce cealaltă este ocupată cu conflicte interioare, putem să-i punem pe picioare cu ambele mâini libere să se preocupe cu problemele exterioare.

Odată ce recunoaştem pe deplin consecințele tratamentului nostru față de bebeluşi, copii, unul față de altul şi învățăm să respectăm caracterul adevărat al speciei noastre, nu putem rata să descoperim o parte mult mai mare din potențialul nostru pentru bucurie.

CUPRINS

Despre părinți.....2
Capitolul I - Cum mi s-au schimbat aşa radical părerile 17
Capitolul II - CONCEPTUL CONTINUUM 41
Capitolul III - Începutul vieții 51
Capitolul IV - Creşterea.....116
Capitolul V - Deprivarea de experiențele esențiale 161
Capitolul VI - Societatea.....199
Capitolul VII - Repunerea în funcțiune a principiilor continuum-ului 218